

T.C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı

Eski Yunan Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**PHILOSTRATOS'UN BIOI SOPHISTŌN ADLI
ESERİNİN YUNAN BIOS GELENEĞİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Nedim GÜVENÇ

2501170117

Tez Danışmanı:

Dr. Öğretim Üyesi Filiz CLUZEAU

İSTANBUL – 2021

ÖZ

Philostratos'un Bioi Sophistōn Adlı Eserinin Yunan Bios Geleneği Açısından İncelenmesi

Nedim GÜVENÇ

Eski Yunan edebiyatında biyografinin bugün bizim anladığımız anlamda bir tür olarak ortaya çıkması ve ilk kez **biographia** teriminin kullanılması Antik Çağ'ın sonlarına rastlar. Ancak biyografinin kökeni diyebileceğimiz bir geleneğin izlerine daha Homeros şiirlerinde rastlanır. Homeros'ta "yaşam" anlamında daha çok **biotos** sözcüğü kullanılır; dile **biotos**'un yeni bir şekli olarak giren **bios** ise yalnızca **Odyseia**'da üç kez geçer ve Homeros sonrasında yavaş yavaş yaygınlaşır. **Bios**, Hellenistik Dönem'den itibaren "yaşam öyküsü" anlamında edebî bir türü gösteren bir terim olarak karşımıza çıkar. Roma İmparatorluk Dönemi'nde hem **bios** türünde verilmiş eserlerin sayısında bir artış görülür hem de **bios** diğer edebî türlerin etkisinden kurtularak daha özgün bir türe dönüşür. Bu tezin kapsamı Roma İmparatorluk Dönemi Yunan yazarlarından Flavius Philostratos'un **Bioi Sophistōn** (Sofistlerin Yaşamları) adlı eserinin **bios** geleneği açısından incelenmesiyle sınırlıdır. Kapsam açısından bir tek eserle sınırlı kalınmış olsa da bu inceleme dönemin başka yazarlarının **bios** türünde verdiği eserlerle karşılaştırmalı olarak yapılacaktır. Eser, **bios** yazımı açısından değerlendirilmek üzere üç bölümde incelenecektir: ilk bölümde eserin anlatı yapısı, ikinci bölümde **bios**'un alt türleri arasındaki yeri, son bölümde ise tarihsel güvenilirliği ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Philostratos, biyografi, anlatı bilimi, İkinci Sofistik, sofistlik eğitim, sofist, hatip.

ABSTRACT

An Examination of Philostratus' *Bioi Sophistōn* in terms of the Greek *Bios* Tradition

Nedim GÜVENÇ

The emergence of biography in ancient Greek literature as a genre in the sense we know it today, and the use of the term **biographia** for the first time coincides with the end of Antiquity. However, the traces of a tradition that we can call the origin of biography can be found even in the Homeric poetry. In Homer, the word **biotos** is often used to mean “life”, or more particularly “way of life”; however, **bios**, as a new form of epic **biotos**, is seen only three times in the *Odyssey*, and gradually became widespread after the Homeric poems. **Bios** appears as a term indicating a literary genre in the sense of “life story” since the Hellenistic Period. During the Roman Imperial Period, there was an increase in the number of works produced in the **bios** genre, and **bios** became a more original genre by getting rid of the influence of other literary genres. The scope of this thesis is limited to the examination of the **Bioi Sophistōn** (*Lives of the Sophists*) of Flavius Philostratus, one of the Greek writers who lived under Roman rule, in terms of the **bios** tradition. Although the scope of the study is limited to a single work of Philostratus, this research will be made in comparison with other biographic works of him and other authors of the Principate. In this study the **Bioi Sophistōn** will be examined in three main chapters to evaluate it in terms of **bios** writing: In the first chapter, the narrative structure of the work in question, in the second chapter its place among the sub-types of **bios**, and in the last chapter its historical reliability will be discussed.

Keywords: Philostratus, biography, narratology, Second Sophistic, sophistic education, sophist, rhetor.

ÖNSÖZ

Philostratos'un **Bioi Sophistōn** adlı eserini ilk kez yakından inceleme fırsatını, İstanbul Üniversitesi tarafından düzenlenen VI. Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Öğrenci Sempozyumu (14-15 Mayıs 2018) için hazırladığım “Batı Anadolu'daki Sofist ve Hatiplerin İkinci Sofistik Akıma Katkıları” başlıklı bildiriye çalışırken buldum. Bu inceleme sırasında **bios**'larına yer verilen 59 sofistin 31'inin Küçük Asya kökenli olması dikkatimi çekti. Philostratos'un, Atina'nın yanı sıra Pergamon, Smyrna, Ephesos gibi önemli Batı Anadolu kentlerinin Roma İmparatorluk Dönemi'nde İkinci Sofistik adı verilen akımın doğmasında etkili olduğu yönündeki görüşü eserde Küçük Asya'ya verilen önemi açıkça ortaya koyar. Tez konusu olarak **Bioi Sophistōn** adlı eseri seçmemde, eserin, üzerinde yaşadığımız topraklar aracılığıyla mirasçısı olduğumuz Küçük Asya'nın kültürel yapısına ışık tutan bir kaynak olması önemli bir rol oynamıştır. Ne yazık ki tezimi tamamlamam için tanınan sürenin önemli bir bölümü Mart 2020'den itibaren ülkemizi de etkisi altına alan dünya çapındaki pandemiye denk geldi. Bu talihsizlik planladığım kütüphane çalışmasının istediğim gibi gerçekleşmesini neredeyse imkânsızlaştırdı. Her ne kadar birçok kaynağı toplamış ve bu eksiği başka yollarla gidermeye çalışmış olsam da söz konusu salgın nedeniyle çalışmamın tarihsel bölümünde bazı değerlendirmelerin eksik kaldığını biliyorum.

Bu çalışmanın tamamlanmasında bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, bitmek tükenmek bilmez sabrıyla benim Antik Çağ edebiyatına yönelik bir bakış açısı oluşturmam için destek olan danışmanım Doktor Öğretim Üyesi Filiz CLUZEAU'ya içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, beni yüksek lisans çalışması yapmaya teşvik eden ve hiçbir konuda desteğini esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Ahmet Vedat ÇELGİN ile bana kendi bölümümde “öğrenci asistan” olarak çalışma şansı tanıyan ve yüksek lisans öğrenimi sırasında verdiği seminer dersleriyle bilimsel bir çalışmanın nasıl yapılacağı konusunda ilk değerli bilgileri edinmemi sağlayan sayın hocam Prof. Dr. Güler ÇELGİN'e özel bir teşekkür borçluyum. Ayrıca, Ankara'da tanıştığım ve bana tezimle ilgili kaynak araştırmasını nasıl yapmam gerektiği konusunda yol gösteren, aynı zamanda **Eski Batı Tarihi** adlı eserinden tezimin ön hazırlık aşamasında sık sık yararlandığım sayın hocam Prof. Dr. Bülent İPLİKÇİOĞLU'ya ve de hem zaman zaman tezimle ilgili değerli görüşlerini benimle paylaşan hem de

öğrenciliğim boyunca yardımlarıyla birçok resmî işimi kolaylaştıran Arş. Gör. Özge ACAR'a çok teşekkür ederim. Burada adlarını tek tek sayamadığım, ama öğrenim yaşamım boyunca edindiğim birçok bilgiyi kendilerine borçlu olduğum, hepsi birbirinden değerli diğer hocalarıma da elbette minnettarım.

Çalışmam boyunca ilgi ve desteklerini benden hiç esirgemeyen çok sevgili aileme ve yine adlarını tek tek sayamadığım değerli dostlarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışma, Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (= AKMED) tarafından desteklenmiştir; benim için değeri tartışılmaz olan bu desteğe beni layık gördükleri için kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nedim GÜVENÇ

İstanbul, Nisan 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BIOI SOPHİSTÖN'UN ANLATI YAPISI

1.1. Anlatıcı ve Odaklanma.....	19
1.2. Alıcı.....	35
1.3. Zaman.....	39
1.4. Mekân.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

BIOI SOPHİSTÖN'UN BIOS TÜRLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Philostratos'un Sofistleri Seçme Ölçütleri.....	50
2.2. Sınırlı Odak.....	53
2.2.1. Sofistlerin Aileleri ve Servetleri.....	53
2.2.2. Sofistlerin Eğitimleri.....	58
2.2.3. Sofistlerin Hitabet Özellikleri.....	60
2.2.4. Sofistlerin Kariyerleri.....	63
2.3. Bios'un Alt Türlerinde Bioi Sophistön.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BIOI SOPHISTŌN’UN TARİHSEL AÇIDAN GÜVENİLİRLİĞİ

3.1. Philostratos’un Kaynakları.....	72
3.1.1. Kişisel Gözlemleri.....	72
3.1.2. Sözlü Kaynakları.....	75
3.1.3. Yazılı Kaynakları.....	78
3.2. Bioi Sophistōn’da Yer Alan Sofistlerin Epigrafik Kaynaklara Yansıması.....	81
SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA.....	89
EKLER.....	99
EK 1: Bioi Sophistōn’da Yer Alan Sofistler Arasındaki Öğretmen-Öğrenci İlişkisini Gösteren Tablo.....	99
EK 2: Bioi Sophistōn’da Yer Alan Sofistlere İlişkin Yazıtlar Kataloğu.....	100
EK 3: Flavius Philostratos İsmi İçeren Yazıtlar Kataloğu.....	129

KISALTMALAR LİSTESİ

1. Antik Çağ Yazarları ve Eserleri

Cass. Dio	:	Cassius Dion
Diog.	:	Diogenes Laertios
Laert.	:	
Hdt.	:	Herodotos
Hom.	:	Homeros
Il.	:	Ilias
Od.	:	Odysseia
Isok.	:	Isokrates
Euag.	:	Euagoras
Ksen.	:	Ksenophon
Anab.	:	Anabasis
Kyr.	:	Cyropaedia (= Kyrou Paideia)
Nep.	:	Cornelius Nepos
Epam.	:	Epameinondas
Paus.	:	Pausanias
Philostr.	:	Philostratos
Her.	:	Heroicus (= Herōikos)
VA	:	Vita Apollonii (= Ta es ton Tyanea Apollōnion)
VS	:	Vitae sophistarum (= Bioi Sophistōn)
Pl.	:	Platon
Resp.	:	Res publica (= Politeia)

Soph.	:	Sophistēs
Plin.	:	Plinius maior
HN	:	Naturalis Historia
Plut.	:	Plutarkhos
Aleks.	:	Aleksandros
Kim.	:	Kimōn
Per.	:	Periklēs
Them.	:	Themistoklēs
Pol.	:	Polybios
Str.	:	Strabon
Suet.	:	Suetonius
Dom.	:	Domitianus
Thuk.	:	Thukydides

2. Süreli Yayınlar, Epigrafik Kaynaklar ve Başvuru Kaynakları

AE	:	L'Année épigraphique
Agora	:	The Athenian Agora. Results of the Excavations by the American School of Classical Studies of Athens, 1953 – devam ediyor.
AJA	:	American Journal of Archaeology
ANRW	:	Aufstieg und Niedergang der römischen Welt
Anth. Plan.	:	Anthologia Planudea (= Planudes Antolojisi) Şurada: The Greek Anthology , c. V, çev. W. R. Paton, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1918.
BCH	:	Bulletin de correspondance hellénique

CIG	: Corpus Inscriptionum Graecarum
ClAnt	: Classical Antiquity
CPh	: Classical Philology
DNP	: Der Neue Pauly
FGrHcont.	: Felix Jacoby. Die Fragmente der griechischen Historiker continued, c. IV: Biography and antiquarian Literature, ed. G. Schepens, IV A: Biography, fasikül 1: The Pre-Hellenistic period, ed. J. Bollansée v.d., Leiden, Boston, Köln, Brill, 1998.
FiE	: Forschungen in Ephesos
Glotta	: Glotta. Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache
GRBS	: Greek, Roman, and Byzantine Studies
Hesperia	: Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens
HSPH	: Harvard Studies in Classical Philology
I. Ephesos	: Die Inschriften von Ephesos
I. Erythrai	: Die Inschriften von Erythrai
I. Smyrna	: Die Inschriften von Smyrna
IG	: Inscriptiones Graecae
IvO	: Die Inschriften von Olympia, ed. W. Dittenberger, Karl Purgold, Berlin, A. Asher, 1896, (Çevrimiçi), https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/curtius1896a/0004, 05 Şubat 2021.
IvP	: Die Inschriften von Pergamon, c. II: Römische Zeit, Altertümer von Pergamon, 8, 2, ed. M. Fränkel, Berlin 1895, (Çevrimiçi), https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/pergamon1895/0001, 03 Nisan 2021.
Mnemosyne	: Mnemosyne: Bibliotheca Classica Batava

OCD	: The Oxford Classical Dictionary , 3. bs., ed. S. Hornblower, A. Spawforth, Oxford, Oxford University Press, 1999.
OGIS	: Orientis Graeci Inscriptiones Selectae
REG	: Revue des Études Grecques
SEG	: Supplementum Epigraphicum Graecum
Suda	: Suda On Line: Byzantine Lexicography , ed. ve çev. D. Whitehead v.d., 2014 –, (Çevrimiçi), http://www.stoa.org/sol , 29 Haziran 2020.
TAPS	: Transactions of the American Philosophical Society
ZPE	: Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

3. Teknik Kısaltmalar

a.e.	: aynı eser
bkz.	: bakınız
bs.	: basım
c.	: cilt
ca.	: circa (yaklaşık olarak)
cod.	: codex (el yazması kitap cildi)
çev.	: çeviren
d.	: doğumu
dn.	: dipnot
ed.	: editör(ler)
krş.	: karşılaştırınız
no.	: numara ya da sayı

- ö.** : ölümü
- s.** : sayfa
- vac.** : **vacat** (Yazıtın özgün biçiminde boş bırakılan satır ya da satırları gösterir.)
- v.d.** : ve diğerleri

GİRİŞ

Antik Çağ'da Bios Geleneğine Genel Bakış

Bu tezde inceleyeceğimiz **Bioi Sophistōn** (Sofistlerin Yaşamları) adlı eserde geçen **bios** (βίος) sözcüğü Homeros'tan itibaren “yaşam” ya da “yaşam tarzı” anlamında kullanılmaya başlar.¹ Bu sözcük, edebî türlerin birbirlerinden ayrılmaya başladığı Hellenistik Dönem'de ise “yaşam öyküsü” anlamıyla biyografiye yakın bir türü belirten bir edebiyat terimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, eğer bugün biyografiyi Momigliano'nun verdiği basit tanımla “bir kişinin yaşamının doğumundan ölümüne kadar anlatılması”² ya da Adams'ın daha kapsamlı tanımıyla “bireysel bir biyografiyi bir kişinin yaşamının yalnızca doğumundan ölümüne kadar olan değil, aynı zamanda bu yaşamın oluşumuna etki eden olayları ve insanları, ayrıca eylemlerinin ölümünden sonraki etkilerini içeren bir anlatı”³ olarak kabul edersek veya biyografinin tarihsel verilere dayanarak kronolojik bir biçimde aktarılmış bir yaşam öyküsü olmasını beklersek, Antik Çağ'da bugün bizim anladığımız anlamda bir biyografi kavramının bulunmadığını söyleyebiliriz. Yunanca **biographia** (βιογραφία) terimi ilk defa **bios** yazımının tarihle ilişkisinin görece artmaya başladığı Geç Antik Çağ'da Damaskios'un (İ.S. 458-550) **Bios Isidōrou** (Isidoros'un Yaşamı) adlı eserinden kalma bir fragmanda karşımıza çıkar. Bu fragmanda Damaskios “biyografi kuralları”ndan (**metra biographias**) söz etmekte, sırf “gerçek” (**alēthē**) olduğuna güvendiği ve doğrudan hocası Isidoros'tan dinlediği bilgileri aktaracağını vadetmektedir.⁴

Aslında Antik Çağ'da yaşam öyküsü anlatma geleneği, **bios**'un Hellenistik Dönem'de edebî bir türe adını vermesinden çok önce, daha Homeros ile başlar.

¹ Hom. **Od.** XV. 491, XVIII. 254, XIX. 127. Aslında Homeros'ta bu anlamda en sık kullanılan sözcük **bios**'un epik lehçedeki karşılığı olan **biotos**'tur. **Bios**'a **İlias**'ta hiç rastlanmaması, **Odysseia**'da ise yalnızca üç kez geçmesi onun dile aynı kökten türediği **biotos**'un yeni bir şekli olarak girdiğini gösterir.

² Arnaldo Momigliano, **The Development of Greek Biography**, Cambridge, MA, London, Harvard University Press, 1993, s. 11.

³ Sean A. Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, Cambridge, Cambridge University Press, 2013, s. 71.

⁴ Damaskios'un bugün Latince adıyla **Vita Isidōri** olarak da bilinen eserine ait bu fragman İ.S. 9. yüzyıl yazarlarından Photios'un **Bibliothēkē** (s. 335, **cod.** 242) adlı eserinde aktarılır.

Hmeros şiirlerinde kahramanların yaşam öykülerine ilişkin ayrıntılar özellikle üç yolla karşımıza çıkar: Bu bilgilerin çoğu kahramanların o anda ya da geçmişte başlarından geçen, hatta bazen kehanet ya da rüya yoluyla gelecekte başlarından geçeceği bildirilen bir olay anlatılırken verilir. Bunun dışında soy kütükleri ve cenaze törenlerinde yakılan ağıtlar da yine kahramanların yaşam öykülerini ve karakter özelliklerini zenginleştirmeye yarayan önemli unsurlardır. Örneğin ozan bize Akhilleus'un ailesi, çocukluğu, eğitimi, karakteri ve ölümü hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler verir.⁵ Momigliano'ya göre biyografinin kökeni Yunanların geçmişteki kahramanlarının yaşamlarına duydukları bitmeyen ilgiye dayanır; İ.Ö. 5. yüzyılın başlarında düzyazı olarak ortaya çıkan mitolojik yaşam öyküleri bu kahramanların yaşamlarından kesitler sunan şiirlerin yerini almaya ya da onları tamamlamaya başlamıştı.⁶ İkinci olarak Homeros'ta kahramanların soylarını ne kadar geriye götürebildikleriyle övündükleri görülür. Argos kralı Diomedes, savaş alanında Lykia'lı önder Glaukos ile yüz yüze geldiğinde onunla hemen çarpışmaya başlamaz, ona önce kimliğini sorar.⁷ Bunun üzerine Glaukos soyunu beş kuşak geriye götüren bir yanıt verir.⁸ Bir başka bölümde bu kez Diomedes soyuyla övünür ancak Troia'lı Aineias'ın Zeus'la başlayan ve yedi kuşak geriye giden soyu düşünülünce,⁹ Diomedes'inki gibi aile geçmişini üç kuşak geriye dayandırmak kahramanlar dünyasında oldukça sıradandır.¹⁰ Antik Çağ'da aristokratik ailelerin sosyal üstünlük iddialarını meşrulaştırmak adına Homeros'tan itibaren rastladığımız soyağacı oluşturma geleneğine yüzyıllar boyunca bağlı kalmaları **bios**'un gelişiminde daima etkili olmuştu.¹¹ Bunların yanı sıra Homeros kahramanlarının cenazelerinde yakılan ağıtlar yine içinde biyografik unsurlar barındırır. Hektor'un cenaze töreninde eş

⁵ Ailesi: Hom. **II**. I. 348-427, 495-510; XVIII. 429-438; XXI. 188-189. Çocukluğu ve eğitimi: Hom. **II**. IX. 438-443; IX. 485-493; XI. 830-832. Karakteri: Hom. **II**. I. 1-7, 149-171; IX. 336, 340-343; XXIV. 510-516. Ölümü: Hom. **II**. I. 416-417; IX. 395-397; IX. 410-416; XVIII. 95-96.

⁶ Momigliano, **The Development of Greek Biography**, s. 24-25.

⁷ Hom. **II**. VI. 123.

⁸ Hom. **II**. VI. 145-211.

⁹ Hom. **II**. XX. 208-241.

¹⁰ Hom. **II**. XIV. 113-126

¹¹ Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 71. Soyu geriye götürme geleneğinin Roma Dönemi sonuna kadar kesintisiz bir şekilde sürdüğünü yazıtlardan izlemek mümkündür. Bu konuda Termessos yazıtlarına odaklanan bir örnek için bkz.: Onno van Nijf, "Being Termessian: Local Knowledge and Identity Politics in a Pisidian City", **Local Knowledge and Microidentities in the Imperial Greek World**, ed. T. Whitmarsh, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, s. 171-174.

Andromakhe, annesi Hekabe ve kardeşi Paris'in eşi Helene sırayla yaktıkları ağıtlarla onun yiğitliği, dindarlığı, nezaketi gibi özelliklerinden övgüyle söz ederler.¹²

Yunan kahramanlarının yaşam öykülerine duyulan ilgi ve merak, zamanla geçmişte yaşamış olan ozanlar, politikacılar, filozoflar gibi önemli kişilerin yaşam öykülerine de yönelir. Ozanlardan en merak uyandırıcı şiirlerinde kendinden söz etmeyerek bu merakı besleyen ve varsayımlara dayanan yaşam öyküsü çoğunlukla şiirlerinde rol alan ozanlardan esinlenilerek oluşturulan Homeros'tu.¹³ Tatianus'un (İ.S. 2. yüzyıl) verdiği bilgiye göre Homeros'un kendisi, şiirleri ve soyu üzerine ilk araştırmayı Pers Kralı Kambyzes (İ.Ö. 529-522) zamanında doğmuş olan Rhegion'lu Theagenes yapmıştı.¹⁴ Bu yeni ilgi alanı Klasik Dönem'de biyografik unsurlar içeren çeşitli düzyazı eserlerin ortaya çıkmasına, dahası bazı eserlerin tümüyle tarihsel önem arz eden kişilere ayrılmasına yol açmıştı. Bunun en iyi örneklerinden biri Karyanda'lı Skylaks'ın (d. İ.Ö. 519/512) Mylasa kralı Herakleides hakkında yazdığı **ta kata Hērakleidēn ton Mylassōn basilea** adlı eseridir.¹⁵ Adams'a göre Skylaks'ın eseri günümüze kalmış olsaydı, bir bireye odaklanan tarihsel bir anlatı içermesi nedeniyle olasılıkla Yunan **bios**'unun ilk izlerine bu eserde rastlardık.¹⁶ Bununla birlikte Skylaks kendi zamanında tarihsel bir kişiyi konu alan tek örnek değildi; hemen hemen onun çağdaşı sayılabilecek Lydia'lı Ksanthos, Khios'lu Ion ve Thasos'lu Stesimbrotos da eserlerinde zamanın ünlü isimlerine yer vermişti.¹⁷ Aynı dönemde yaşamış olan tarihçi

¹² Hom. II. XXIV. 725-775. Andromakhe, çok genç yaşta ölen kocasının Troia kentinin en önemli kahramanı ve koruyucusu olduğunu, yalnızca kendi karısı ve oğlunun değil, kentteki tüm kadınların ve çocukların köleliğe sürüklenmeden hayatta kalmasının sorumluluğunun en çok ona düştüğünü söyleyerek bu yüzden onun ölüm haberinin tüm halkı yasa boğduğunu bildirir (725-745). Hekabe en sevdiği çocuğu olarak andığı Hektor'un tanrılara yakınlığından söz edip Akhilleus'un intikam uğruna onun ölüsüne saygısızlık ettiğini anımsatır (748-759). Helene kayınları içinde en çok Hektor'u sevdiğini söyler; onun nezaketine vurgu yaparak kendisine karşı daima nazik ve dostça davrandığını, hatta kendisi hakkında kötü söz söyleyen kişileri bile nazikçe susturduğunu belirtir (762-775).

¹³ Homeros'un yaşam öyküsünün yaratılma süreciyle ilgili olarak bkz: Filiz Cluzeau, "Mythos'tan Bios'a Homeros", **Kutadgubilig**, no. 30, 2016, s. 943-969.

¹⁴ A.e. s. 948-949.

¹⁵ **Suda**, Σ 710; **FGrHcont.** 4A.1, no. 1000.

¹⁶ Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 71.

¹⁷ Lydia'lı Ksanthos **Empedoklēs Üzerine ([Ta] Peri Empodekleous)** adlı bir eser yazmıştı (Diog. Laert. VIII. 63; **FGrHcont.** 4A.1, no. 1001). Khios'lu Ion, günümüze çok az fragman kalan **Epidēmiai (Ziyaretler / Konaklamalar)** adlı eserinde Kimon, Perikles, Sophokles, Sokrates ve Themistokles hakkında bilgiler verir (Ayşen Sina, "Khioslu İon'un *Epidēmiai* Eserinden Portreler", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. XXIX, no. 47, 2010, s. 137-156). Thasos'lu Stesimbrotos'un ise, **Themistoklēs, Thukydides ve Periklēs Üzerine (Peri Themistokleous kai Thoukydidou kai Perikleous)** adlı bir eseri vardı (bu eserdeki kişi Oloros'un oğlu tarihçi Thukydides değil, Melesias'in oğlu politikacı Thukydides'tir) **FGrHcont.** 4A.1, no. 1002. Plutarkhos, Kimon'un, Perikles'in ve

Herodotos yalnızca politik figürler hakkında değil, sözünü ettiği hemen hemen herkesle ilgili az ya da çok biyografik bilgi vermeye oldukça hevesli görünür. Bu bilgileri bazen kısa tutarken¹⁸ bazen uzun uzun ayrıntılara girer. Örneğin Pers kralları Kambyses, Kyros ve Lydia kralı Kroisos'un yaşamlarıyla ilgili önemli birçok Yunan liderini gölgede bırakacak kadar çok ayrıntı verir.¹⁹ Momigliano bunun nedenini Küçük Asya'da Yunan ana karasındakinden daha çok biyografik malzeme bulunmasına ve Küçük Asyalı yazarların biyografiye ilgisinin artmasında Doğu'nun etkisine bağlar.²⁰ Zaman zaman Tarihçi Thukydides de biyografik bilgiler verir,²¹ ama bu konuda hiçbir zaman Herodotos kadar istekli görünmez. Momigliano'nun iddia ettiği gibi Yunan ana karasındaki yazarların biyografiye karşı daha ilgisiz bir tavır içinde olduğu doğrudur, bu durum zamanla değişmiş olmalıdır. Çünkü Atinalı Ksenophon **Kyrou Paideia** adlı eserinde Pers kralı Kyros'un soyunu, çocukluğunu, eserin adından da anlaşılacağı üzere eğitimini, kariyerini ve ölümünü ayrıntılarıyla anlatır; ancak güçlü biyografik içeriğine rağmen söz konusu eser bugün tarih yazımına ya da o dönemde henüz bilinmemesine rağmen romana yakın bir tür olarak kabul edilir.²² Ksenophon, bir diğer eseri olan **Anabasis**'te ise yer yer Kyros'un yer yer de

Themistokles'in **bios**'larını yazarken kaynak olarak hem Khios'lu Ion'a hem de Thasos'lu Stesimbrotos'a sıkça başvurur (Khios'lu Ion için bkz: Plut. **Kim.** 5.3, 9.1-2, 16.8; Plut. **Per.** 5.3-4, 28.5. Thasos'lu Stesimbrotos için bkz: Plut. **Kim.** 4.4, 14.4, 16.1, 16.3; Plut. **Per.** 8.6, 13.11, 26.1, 36.3; Plut. **Them.** 2.3, 4.3, 24.4).

¹⁸ Homeros ile Hesiodos'un (Hdt. II. 53) ya da Paros'lu Arkhilokhos'un (Hdt. I. 12) yalnızca yaşadığı dönemden söz eder; Lesbos'lu Sappho'nun ise ailesinden kısaca bahseder (Hdt. II.135).

¹⁹ Kambyses: Hdt. I.46, 73, 107-108, 111, 122, 124, 207; III.69; VII.11. Kyros: I.46, 54, 71, 73-74, 76-77, 79-80, 84, 86-90, 95; doğumu, yetişmesi, iktidarı ele alması: I.108, 113-116, 120-130, 141, 143, 151-157, 160, 162, 169, 177-178, 188-190, 201-202, 204-213; Massagetler ile savaşı ve ölümü: I. 214; II.1; III.159-160; IV.165; V.52; VII.2, 8, 11, 18, 51, 64, 69, 78; IX.122. Kroisos: I.6, 26-38, 40, 43-51, 53-56, 59, 65, 67, 69-71, 73-81, 83, 85-92, 95, 141, 153, 155-156, 207-208, 211; III. 14, 34, 36, 47; V.36; VI.37-38, 125, 127; VII. 30; VIII.35, 122.

²⁰ Momigliano, **The Development of Greek Biography**, s. 34-35. Pers tarih yazımında görülen biyografik detaylar verme geleneğinin Yunan tarih yazımına etkisi konusunda bkz: Arnaldo Momigliano, **Modern Tarihçiliğin Klasik Temelleri**, çev. G. Ayas, İstanbul, İthaki Yayınları, 2011, s. 25-27.

²¹ Thuk. I. 139; II. 65.

²² Araştırmacıların bu konudaki görüşleri için bkz: Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 75, dn. 34. Momigliano (**The Development of Greek Biography**, s. 54-55) **bios** yazımına en büyük katkıyı Ksenophon'un **Kyrou Paideia**'sının yaptığını söyleyerek eseri şöyle yorumlar: "[Eser] bir adamın yaşamının başından sonuna kadar takdimidir ve eğitimi ile ahlaki karakterine önemli bir yer verir. Buna rağmen eğitsel bir romandır. **Kyrou Paideia** gerçek bir kişinin yaşamının gerçek öyküsü değildi, olasılıkla öyle olma iddiasında da değildi."

Klearkhos gibi Yunan komutanların yaşamlarından bilgiler aktarır.²³ Tarih yazımından başka biyografik unsurlar barındıran diğer düzyazı örneklerini ise **enkōmion**’lar oluşturur. **Enkōmion** (methiye) türünün en önemli temsilcisi **ca. İ.Ö. 370** yılında yazdığı **Euagoras** adlı eseriyle Isokrates’tir. **Euagoras**, esere adını veren Salamis kralı I. Euagoras’ın (İ.Ö. 411-374) yaşam öyküsünün, Momigliano’nun tanımıyla “doğumdan ölüme kadar” anlatıldığı tam bir biyografi değilse de tanrısal ya da mitolojik olmayan, gerçekten yaşadığı bilinen bir kişiye odaklanmış ve bu kişinin anılarının onu övmek amacı güden bir çağdaşı tarafından kronolojik olarak ele alındığı ilk düzyazı anlatıdır.²⁴ Bu kompozisyon sayesinde biyografik yapıda bir methiye ortaya çıkar. Isokrates, kendilerini felsefeye adanların pek çok konuda konuştukları hâlde, bu konuda sessiz kaldıklarını söylemekle methiye türünün düzyazı açısından yeniliğini vurgulamış olur ve düzyazıda örneği bulunmayan bu konunun kendisini zorladığını itiraf eder. Ona göre anlatıyı süslemek için çeşitli olanaklar tanıyan, gerektiğinde kahramanlara mucizevi bir şekilde yardım eden tanrılara, geleneksel ifadelerin yanında egzotik sözcüklere ve çeşitli söz sanatlarına başvurulabilen şiir bu işi oldukça kolaylaştırmaktadır.²⁵ Isokrates, başarılı çağdaşlarının erdemleri ve övgüye değer işleri konusundaki suskunluğun nedenini kıskançlığa bağlar; üstelik kıskançlık duygusu yalnızca yazarların tercihlerini değil, bazı dinleyicilerin ya da okuyucuların taleplerini de etkilemekte, bu kişiler çağdaşlarınınkinden çok yaşayıp yaşamadığı bile belli olmayan kahramanlara düzülen methiyeleri duymak istemektedir. Isokrates ise çağdaşlara düzülen methiyelere övgü toplamak isteyen genç nesli erdem yolunda daha büyük çaba harcamaya teşvik etmesi bakımından oldukça önem verir.²⁶ Isokrates’i, yapısal açıdan **Euagoras**’a benzeyen **Agesilaos** methiyesiyle Ksenophon izler. Bu eserinde Ksenophon Sparta kralı III. Agesilaos’un (İ.Ö. 444-360) soyuna, askerî ve politik işlerine odaklanarak kralın karakterini aydınlatır. Son olarak **bios**’un Hellenistik Dönem’de edebî bir tür olarak doğmasına Sokratik edebiyatın, özellikle Platon ve Ksenophon’un, hocaları Sokrates’in felsefesini kişiliğiyle yakından

²³ Ksen. **Anab.** I. 9 (Kyros), II. 6. 1-15 (Klearkhos). Ksenophon’un **Anabasis**’te başka çağdaşlarının yaşamları hakkında da bilgiler verdiği görülür. Örneğin Proksenos için bkz: **Anab.** II. 6. 16-20, Menon için bkz: II. 6. 21-29.

²⁴ Momigliano, **The Development of Greek Biography**, s. 49.

²⁵ Isok. **Euag.** 8-9.

²⁶ Isok. **Euag.** 5-7.

ilişkilendirerek anlattıkları eserlerin zemin hazırladığını söyleyebiliriz. Platon ve Ksenophon'un Sokrates'i başkışı olarak karşımıza çıkardıkları, tümüyle tarihsel gerçeği yansıtmaları da onun öğretisi ve yaşamı üzerine bilgiler verdikleri diyalogları (**Sōkratikoï logoi**) ile savunma metnindeki (**apologiai**) biyografik unsurlar hemen seçilebilir. Sokratik edebiyat içinde biyografiye en yakın olan eser Ksenophon'un, hocası Sokrates'in felsefi öğretilerinden çok yaşam tarzına, söz ve davranışlarına yer verdiği ve dilimize **Sokrates'in Anıları (Apomnemoneumata Sōkratous)** olarak çevrilmiş kitabıdır. Ancak Ksenophon'un, hocasının yaşamını kronolojik bir sırayla anlatmak gibi bir amacı yoktur; esas amacı Sokrates'i savunmak olduğu için onun öğretilerine ve karakter özelliklerine bu bağlamda yer verir. Bu sınırlı odak, yani anlatılan kişinin doğumuna ya da soyuna ilişkin bilgileri atlayarak ona belli bir amaç doğrultusunda odaklanma tutumu daha sonra birtakım **bios** yazarları tarafından model alınacaktır. Klasik Dönem'de **bios** unsurları farklı metin türleri içinde dağınık olarak yer aldığı için bunun henüz edebî bir tür olarak karşımıza çıkmadığı açıktır.

Büyük İskender'in Doğu'daki fetihleri kültürel ve tarihî açıdan büyük bir değişime neden olmuş; yalnızca Yunan kültürü Doğu'yu etkisi altına almakla kalmamış, kendisi de Doğu kültüründen etkilenmişti. Doğu ülkelerinin monarşik yönetim biçimi Mısır gibi bazı ülkelerde öncelikle hükümdarı ve çok geçmeden yönetimde yer alan diğer üst düzey görevlileri konu alan biyografik eserlerin ortaya çıkmasına imkân tanımış; Doğu'yla yakın ilişki Yunan edebiyatında **bios** adı verilen yeni bir edebî türün doğmasına büyük katkı sağlamıştır. Bununla birlikte Yunan dünyasında bu yeni türün, Doğu'dakinden farklı olarak yönetimdeki kişilerin yaşamlarından çok şairlerin ve filozofların yaşamlarına yöneldiği görülür. Bu konudaki ilk çalışmaları İ.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısında Peripatetik okulda sürdürdükleri araştırmalarına özellikle geçmişin önemli filozoflarının yaşam öykülerini de ekleyen Aristoteles'in öğrencileri yapmıştı.²⁷ Bunlardan Taras'lı Aristoksenos bilinen ilk **bios** yazarıdır. Aristoksenos yalnızca Pythagoras, Sokrates, Arkhytas ve Platon gibi filozofların değil, **dithyrambos** ozanı Selinuslu Telestes'in de

²⁷ Helmut Koester, **History, Culture, and Religion of the Hellenistic Age**, Introduction to the New Testament, 2. bs. c. II, Berlin, Walter de Gruyter & Co., 1995, s. 116; 129-130.

bios'unu yazmıştı.²⁸ En az bir yüzyıl sonra, yine Peripatetik okulun üyesi olduğu söylenen Kallatis'li Satyros (İ.Ö. 3.-2. yüzyıl) ise üç büyük tragedya ozanının, Aiskhylos'un, Sophokles'in ve Euripides'in **bios**'larını yayımlamıştı.²⁹ **Bios Euripidou'dan (Euripides'in Yaşamı)** kalan fragmanlar bu eserin diyalog (söyleşi) biçiminde yazıldığını gösterir. Lefkowitz'e göre Satyros diyalog türünü eserinin tarihsel bir anlatı olmadığını vurgulamak için tercih etmişti.³⁰ Bu tercih bize **bios** yazımının başlangıcında düzyazının belirli bir biçiminde henüz karar kılınmadığını gösterir. Sonuç olarak başta Aristoksenos olmak üzere Peripatetik okulun üyeleri **bios** yazımını edebî bir şekle sokan ilk yazarlardı; ancak yazdıklarından hiçbiri günümüze kadar eksiksiz olarak korunamamıştır.

Hellenistik Dönem'e ait **bios**'lardan elimize yalnızca fragmanların ulaşmış olması bu dönemi çalışmayı güçleştirse de günümüze kalan fragmanlardan, Adams'ın modern bir terim kullanarak "entelektüeller" adı altında gruplandığı ozanların, bilgelerin, şifacıların, azizlerin ve hepsinden önemlisi filozofların yaşam öykülerine odaklanan bir **bios** türünün ortaya çıktığını, "entelektüel" **bios**'larının diğerlerinden sayıca çok olduğunu ve Klasik Dönem'e kadar izi sürülebilen bu türün Yunan biyografisinin özünü oluşturduğunu öğreniriz.³¹ Bundan başka fragmanlar bize Hellenistik Dönem **bios** yazarlarının "entelektüeller" in hemen ardından politik ve askerî kişilerin yaşam öyküleriyle ilgilendiğini gösterir. Politik ve askerî **bios**'un bir tür olarak ortaya çıkışını tarihçi Polybios'un (ca. İ.Ö. 200-118) **Historiai** adlı eserinde söz ettiği Megalopolis'li devlet adamı ve komutan Philopoimen'in (ca. İ.Ö. 253-182) yaşam öyküsünde görebiliriz. Philopoimen'in kim olduğunu, kökenini, çocukluğunu, eğitimini, gençliğinden itibaren yürüttüğü politikayı, olgunluk dönemindeki başarılarını, askerî taktiklerini ve ölümünü daha önce yazdığı üç ciltlik kitabında (**Philopoimenos Bios**) yeterince ayrıntılı olarak ele aldığını belirten Polybios, **Historiai**'da aynı bilgileri tekrarlamaya gerek duymadan yalnızca özetlemekle

²⁸ Eleonora Rocconi, "Aristoxenus and Musical *Ēthos*", **Aristoxenus of Tarentum: Discussion**, ed. C. A. Huffman, New Brunswick, New Jersey, Transaction Publishers, 2012, s. 73, 84. Ayrıca bkz: Stefan Schorn, "Aristoxenus' Biographical Method", a.e., s. 177-221.

²⁹ Momigliano, **The Development of Greek Biography**, s. 79-80.

³⁰ Mary R. Lefkowitz, **The Lives of the Greek Poets**, 2. bs., Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2012, s. 100.

³¹ Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 86-87.

yetinir.³² Bu özetin nedeni sırf tekrardan kaçınmak değildir; asıl nedenini şöyle açıklar: Daha önce yazdığı Philopoimen'in **bios**'u methiye türünde (**enkōmiastikos**) olduğu için o eserde bilerek onun eylemlerinin değerini artıracak bir üslup benimsemiştir. Oysa bize bu açıklamayı yaptığı eserin türü “tarih”tir (**historia**) ve bunda artık “övgü”den (**epainos**) ya da “yergi”den (**psogos**) kaçınarak yalnızca “gerçeği” (**alēthē**) araştırması ve Philopoimen'i farklı eylemlere sürükleyen politikanın izini sürmesi gerekmektedir.³³ Bu önemli açıklamayla Polybios gerçekte kurmacanın iç içe geçtiği methiye ya da yergi tarzındaki **bios** türünü tarafsız bir bakış açısı gerektiren **historia**'dan (tarih) kesin bir dille ayırır. Aynı bölümün başında tarihçilerin olaylara yaklaşımını eleştiren Polybios, insanların bir kentin kuruluşundan ve içindeki cansız binalardan çok gerçekten yaşamış kişilerin eylemlerinden etkilendiğini ve onlara öykünme isteği duyduğunu, bu yüzden gençlerin eğitimi açısından bir kişinin bireysel tarihini öne çıkarmanın ilkinden daha değerli olduğunu söyler.³⁴ Böylece ilk kez Polybios, övgü ya da yergi içeren **bios**'lardan farklı olarak tarih yazımında kişilerin **bios**'larına tarafsız bir biçimde yer verilmesinin tarih yazıcılığının vazgeçilmez bir unsuru olduğunu savunur. Polybios ile başlayan bu anlayış, Roma İmparatorluk Dönemi tarihçiliği için de belirleyici olacaktır.³⁵

Roma Dönemi'nde tamamı elimize ulaşmış olan **bios**'ların sayıca daha fazla olması alt türlerinin daha belirgin bir biçimde sınıflandırılmasına olanak tanır. Ne var ki bu alt türler birbirinden her zaman kesin çizgilerle ayrılmaz. Örneğin politik bir figürün sık sık komutan olarak da karşımıza çıkması ya da en azından askerî meselelerde söz sahibi olması askerî **bios** ve politik **bios** alt türlerinin iç içe geçmesine neden olur. Kimi araştırmacılar politik **bios** türünü Polybios'un **Philopoimenos Bios** (**Philopoimen'in Yaşamı**) adlı eseriyle başlatırken kimi araştırmacılara göre bu tür İ.Ö. 1. yüzyılın Romalı yazarlarından Cornelius Nepos'un **De Viris Illustribus** (**Ünlü Kişiler Üzerine**) adlı eseriyle başlar.³⁶ Nepos; Miltiades, Themistokles, Alkibiades gibi önemli birçok komutan ve devlet adamının yaşam öykülerini kaydettiği eserinin

³² Pol. X. 21-23, XXIII. 12.

³³ Pol. X. 21.

³⁴ Pol. X. 21.

³⁵ Koester, **History, Culture, and Religion of the Hellenistic Age**, s. 130.

³⁶ Wolf Steidle, **Sueton und die antike Biographie**, Zetemata c. I, München, Beck, 1951, s.144–50.

Thebai'lı Epameinondas'a (İ.Ö. 418-362) ayırdığı bölümünde, tek ciltlik kitabına birçok önemli kişinin **vita**'sını (**bios**'un Latincesi) sığdırdığını yazarak eserinin türünü açıkça ilan eder.³⁷ Roma İmparatorluk Dönemi'nde Plutarkhos tarafından yazılmış olan **Bioi Parallēloi (Paralel Yaşamlar)** ve Suetonius tarafından yazılmış olan **De Vita Caesarum (Caesar'ların Yaşamı)** politik **bios** türünün en özgün örneklerini oluşturur. Politik **bios**'larla sıkı bağına rağmen, anlatılan kişinin özellikle askerî eylemlerine odaklanan bazı eserler de bulunur; bunun birincil örneği Tacitus'un İ.S. 98 yılında yayımlattığı **De Vita et Moribus Iulii Agricolae (Iulius Agricola'nın Yaşamı ve Karakteri)** adlı eseridir. Eserde kayınbabası Agricola'nın dürüstlüğü, görevine bağlılığı gibi karakter özelliklerinden övgüyle söz eden Tacitus, onun özellikle askerî eylemlerine ve Britannia seferi sırasındaki icraatlarına ağırlık verir.³⁸ Plutarkhos (İ.S. d. 50'den önce – ö. 120'den sonra) ise, komutan ve devlet adamı **bios**'larını Tacitus'tan farklı bir biçimde ele alır. **Bioi Parallēloi**'un Aleksandros'a (Büyük İskender) ayırdığı cildinin önsözünde hem Aleksandros'a hem de onunla karşılaştıracığı Iulius Caesar'a ün getiren çok sayıda eylem olduğunu, ama bunların bazılarını ya hiç yer vermeyeceğini ya da bazılarını yalnızca özetlemekle yetineceğini söyleyerek okuyucularından bu tutumuna anlayış göstermelerini rica eder ve olası bir şikâyetle karşı kendini **historiai** (tarih[ler]) değil, **bioi** (yaşam öyküleri) yazdığını söyleyerek savunur. Çünkü çoğu zaman küçük bir hareket, söz ya da şaka, insan karakterini binlerce kişinin yaşamına mal olan savaşlardaki başarılarından daha çok açığa çıkarmaktadır. Bu yüzden okuyucularına, tıpkı çizdiği portrede benzerliği kişinin vücudundan çok yüzünün ve gözlerinin ifadesiyle vermeye çalışan bir ressam gibi, büyük çarpışmaların tasvirini tarihçilere bırakarak **bios**'larını daha çok insan "ruhundaki izlere" (**ta tēs psychēs sēmeia**) yoğunlaşarak yazmak istediğini bildirir.³⁹ Polybios gibi Plutarkhos'un da **bios** türünü tarihten ayırmasının diğer bir nedeni, **bios**'un gerçekte kurmaca arasında serbestçe gidip gelmesiydi. Plutarkhos, yine **Bioi Parallēloi** adlı eserinde Yunan kahramanı Theseus'un **bios**'unu yazarken tarihsel bir kişiden söz etmediğinin farkındadır; bu yüzden "mitsel bir öyküyü" (**mythōdes**) akla

³⁷ Nep. Epam. 4. 6.

³⁸ Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 86

³⁹ Plut. Aleks. 1. 1-2.

uygun hâle getirerek ona “tarih görüntüsü” (**historias opsin**) vermeyi diler.⁴⁰ Bununla birlikte **bios**’un tarihle bu kadar çok ilişkilendirmesi dahi bize aslında onun tarihe yakın bir tür olarak düşünüldüğünü anlatır.

İ.Ö. 200 – İ.S. 200 yılları arasında filozof **bios**’larının görece azaldığı görülür. İ.S. 2. yüzyılda yaşamış olan Samosatalı Lukianos Aleksandros, Peregrinos, Nigrinos ve Demonaks’a ayırdığı dört ayrı **bios** yazar. Bu **bios**’larla Lukianos herhangi bir boşluğu doldurmayı ya da felsefî bir geleneği savunmayı amaçlamaz; amacı daha çok ele aldığı kişileri ya yermek ya da övmektir. **Aleksandros ya da Sahte Kâhin (Aleksandros ē Pseudomantis)** ve **Peregrinos’un Ölümü Üzerine (Peri tēs Peregrinou Teleutēs)** adlı eserlerinde her iki filozofu da hakikat yerine övgü arayışında olan sahtekârlar olarak öne çıkarırken, **Nigrinos’un Felsefesi (Nigrinou Philosophia)** ve **Demonaks’ın Yaşamı (Dēmōnaktos Bios)** adlı eserlerinde ele aldığı filozofları gösteriştten ve kibirden kaçan yaşamları ve söylevleriyle gençlere örnek oluşturacak modeller olarak sunar.⁴¹ İ.S. 3. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Diogenes Laertios’un **Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri (Bioi kai Gnōmai tōn en Philosophia Eudokimēsantōn)** adlı eseri filozof **bios**’larının günümüze kalmış en iyi örneğidir. Diogenes Laertios’un bu eserinde de görüldüğü gibi, Yunan yazarları her zaman bir tek kişinin **bios**’unu ele almıyor, bazen birden çok kişinin **bios**’ları aynı esere toplanabiliyordu. Adams, **bios**’un bir alt türü olarak değerlendirdiği bu tür eserlere “derleme **bios**’lar” (**collected biographies**) adını verir.⁴² Thasos’lu Stesimbrotos’un **Themistoklēs, Thukydides ve Periklēs Üzerine (Peri Themistokleous kai Thoukydidou kai Perikleous)** adlı eseri bilinen en eski biyografik derlemedir; yukarıda adları anılan **De Viris Illustribus, Bioi Paralleloi, De Vita Caesarum** ve elbette bu tezin konusu olan **Bioi Sophistōn** ise bu alt türe giren örneklerden yalnızca birkaçıdır.⁴³

⁴⁰ Plut. **Thes.** 1. 3.

⁴¹ Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 89.

⁴² A.e. 92-115. Thomas Hägg derleme **bios** anlamında **collective** terimini Philostratos’un **Bioi Sophistōn** adlı eseri için kullanır; bkz: Thomas Hägg, **The Art of Biography in Antiquity**, Cambridge, Cambridge University Press, 2012, s. 341-352.

⁴³ Derleme **bios**’ları içeren tam bir liste için bkz: Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 112-113.

Bioi Sophistōn'un Yazarı

Principatus Dönemi'nde Philostratos adını taşıyan birden fazla sofistin yaşamış olması modern araştırmacıların zaman zaman bunları birbirlerinden ayırmakta ve hangi eserin hangi Philostratos'a ait olduğuna karar vermekte zorlanmasına neden olmuştur. Bu karışıklığı besleyen belki de en önemli kaynak İ.S. 10. yüzyılda hazırlanmış olan ansiklopedik sözlük **Suda**'dır. Bu sözlükte "baba", "oğul" ve "yeğen" olarak anılan, hepsi İ.S. 1.-3. yüzyıllar arasında yaşamış ve hepsinin adı Philostratos olan üç sofistten söz edilir. **Suda**, Lemnos'lu (bugünkü Limni) olduklarını belirttiği bu üç Antik Çağ yazarından "oğul" olan, "ikinci" (**deuteros**) diye andığı Philostratos'u **Bioi Sophistōn**'un yazarı olarak gösterir ve olasılıkla Bizans Dönemi'nde diğer ikisinden daha çok tanındığı için bu İkinci Philostratos'un ilk anlatılması gereken kişi olduğunu (**plēn prōtos opheilei keisthai**) belirterek onu merkez alır. Böylece eserde hem kronolojik bir sıra izlenmeden öncelik "oğul" Philostratos'a verilir hem de diğer iki sofist "İkinci Philostratos'un babası" (**patēr tou deutērou Philostratou**) ve "İkinci Philostratos'un yeğeni" (**adelphopais Philostratou tou deutērou**) olarak tanıtılır.⁴⁴ **Suda**'daki bu bilgilere dayanarak bugün modern araştırmacılar **Bioi Sophistōn**'un yazarından daha çok İkinci Philostratos olarak bahsetmektedir.

Lemnos'lu olan ama sofistlik kariyerini Atina'da sürdüren "Birinci Philostratos" (**Philostratos ho prōtos**) Verus'un (Βῆρος) oğludur ve kendisi de Philostratos namıdiğer (**ho kai**) Verus adıyla bilinmektedir. Ancak ilki ve ikincisi arasında baba ve oğul olmalarını olanaksız kılacak kadar uzun bir zaman aralığı bırakılan sözlükte Birinci Philostratos'un İmparator Nero Dönemi'nde (İ.S. 54-68) yaşamış olduğu;⁴⁵ buna karşın **Bioi Sophistōn**'un yazarı olan İkinci Philostratos'un Atina'da başlayan sofistlik kariyerini İmparator Septimius Severus Dönemi'nden (İ.S. 193-211) Philippos Dönemi'ne (İ.S. 244-249) kadar (**epi Seuērou tou basileōs kai heōs Philippou**) Roma'da sürdürdüğü yazılıdır.⁴⁶ Onların en genci olan "yeğen" Philostratos ise Nervianus'un oğludur; İkinci Philostratos'un hem öğrencisi hem

⁴⁴ **Suda**'da önce İkinci Philostratos (Φ 421); sonra babası (Φ 422), ondan sonra da yeğeni hakkında (Φ 423) bilgi verilir.

⁴⁵ **Suda**, Φ 421 ve 422.

⁴⁶ **Suda**, Φ 421.

damadı (**gambros**) olmuş; sofist olarak kendisi de Atina’da öğrenci yetiştirmiş, ama yurdu Lemnos’ta ölüp oraya gömülmüştür.⁴⁷ Kimi araştırmacılar tarafından Lemnos’lu Philostratos’un İkinci Philostratos’un torunu olduğu iddia edilmişse de Lannoy yaş farkından ötürü bunun mümkün olmadığını gösterir.⁴⁸

Suda’da, oldukça üretken görünen bu yazarların eserlerinden bazılarının anılmaya değer olduğu belirtilmesine karşın adları verilmeden geçirilmesi; daha ilk satırlarında iki kitaptan (**es dyo biblia**)⁴⁹ oluştuğu söylenen **Bioi Sophistōn**’un dört kitaptan oluştuğunun söylenmesi⁵⁰ ya da **Bioi Sophistōn**’un İkinci Philostratos’a ait olduğu kabul edilse de kimilerinin bu eseri “yeğen” Philostratos’a atfettiğine dair bir not düşülmek zorunda kalınması, **Suda**’yı derleyenlerin **Bioi Sophistōn**’un girişini dahi okumadığını ve bu listeleri oluşturmakta hayli zorlandığını gösterir.⁵¹ Bugün hangi eserlerin hangi Philostratos’a ait olduğu konusu hâlâ tartışmalıdır. Lannoy, **Suda**’nın listesinde yer alan en azından beş eserin (**Tyana’lı Apollonios’un Yaşamı; Sofistlerin Yaşamları; Aşk Mektupları; Resimler ve Herōikos**) İkinci Philostratos’a ait olduğundan kuşku duymaz.⁵² Bowie ise bu beş esere üç eser daha

⁴⁷ **Suda**, Φ 423.

⁴⁸ Ludo de Lannoy, “Le Problème des Philostrate”, **ANRW**, c. II, no. 34.3, 1997, s. 2369.

⁴⁹ Philostr. **VS** 479, satır 2-3.

⁵⁰ **Suda**’daki çelişkilere dikkat çekilen Türkçe bir kaynak için bkz: Elif Akgün Kaya, “Sofist ve Biyografi Yazarı Philostratos”, **Eskiçağ Yazıları**, c. VII, N. Eda Akyürek Şahin v.d., AKRON Eskiçağ Araştırmaları, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Dizisi 9, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s. 257.

⁵¹ **Suda**’da, birçok **Panegyrik Konuşma (Logoi Panēgyrikoi)**; dört **Eleusis Üzerine Konuşma (Logoi Eleusiniakoi)**; **Söylevler (Meletai)**; **Hatıplerin Araştırmaları (Zētoumena para tois Rhētorsin)**; **Retorik Kaynaklar (Rhētorikai Aphormai)**; **İsim Üzerine (Peri tou Onomatos)** (bu eser, Sofist Antipatros’a cevap niteliğindedir); **Tragedya Üzerine (Peri Tragōidias)** üç kitap; **Atletizm Üzerine (Gymnastikos)** (bu eser Olympia’daki atletik yarışlarla ilgilidir); **Taşlar Üzerine (Lithognōmikos)**; **Prōteus; Köpek ya da Sofist (Kyōn ē Sophistēs)**; **Nerōn; Seyirci (Theatēs)**; kırk üç tragedya, on dört komedya ve “söz etmeye değer” bulunan ama adları verilmeyen “birçok başka eser” Birinci Philostratos’un yazdıkları arasında yer alır (**Suda**, Φ 422). **Resimler (Eikones)**; **Panathēnaia Üzerine (Panathēnaikos)**; **Troia Üzerine (Trōikos)**; **Homerōs Kalkanının Şerhi (Paraphrasis tēs Homērou Aspidos)**; beş **Söylev (Meletai)**; hatta kimilerine göre **Bioi Sophistōn** “yeğen” Philostratos’a atfedilir (**Suda**, Φ 423). **Söylevler / Söylev Dersleri (Meletai)** (anlamı için bkz: Philostr. **VS** 604, satır 5 ve 16; Wilmer C. Wright, “Glossary of Rhetorical Terms”, **Philostratos, Lives of the Sophists. Eunapius, Lives of the Philosophers and Sophists**, çev. W. C. Wright. Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1921, s. 571); **Aşk Mektupları (Epistolai Erōtikai)**; dört kitaplık **Resimler (ya da Tasvirler) (Eikones [ētoi ekphrasis])**; **Agora; Kahramanlar Üzerine (Herōikos)**; **Mukaddimeler (Dialekseis)** (anlamı için bkz: Philostr. **VS** 572, satır 1-2; Wright, “Glossary of Rhetorical Terms”, s. 568-569); **Keçiler ya da Flüt Hakkında (Aiges ē peri aulou)**; sekiz kitaplık **Tyana’lı Apollonios’un Yaşamı (Apollōniou Bios tou Tyaneōs)**; dört kitaplık **Sofistlerin Yaşamları (Bioi Sophistōn)**, **Epigramlar (Epigrammata)** ve adı verilmeyen “bazı başka eserler” ise İkinci Philostratos’un eser listesini oluşturur (**Suda**, Φ 421).

⁵² de Lannoy, “Le Problème des Philostrate”, s. 2392.

ekler (**Atletizm Üzerine**, **Dialekseis** ve **Nero** diyalogu); ayrıca **Herōikos**'un bazı bölümleriyle benzerliğinden⁵³ ve **Suda**'da İkinci Philostratos'un epigramlar yazdığının söylenmesinden ötürü **Planudes Antolojisi** içinde geçen bir epigramın⁵⁴ ona ait olduğunu düşünür.⁵⁵ Aslında Philostratos'un kendisi de **Bioi Sophistōn**'da bu eserinden daha önce Tyana'lı Apollonios'un **bios**'unu (**Ta es Apollōnion**) yazdığını söylemekle bize en azından iki eserin tartışmasız aynı yazara ait olduğunu bildirir.⁵⁶ Yazar, **Tyana'lı Apollonios'un Yaşamı**'nda Iulia Domna'nın saray çevresine girdiğini ve bu eseri onun isteği üzerine yazdığını söyler.⁵⁷ Bu nedenle Bowie, **Suda**'daki Philostratos'un Roma'da bulunduğu bilgisi doğruysa, bunun olasılıkla **ca.** İ.S. 203-207 arasında gerçekleşmiş olabileceğini ve İkinci Philostratos'un Septimius Severus'un sarayında, imparatorun karısı Iulia Domna'nın **geōmetrēs**'ler (matematikçiler) ve filozoflar topluluğuna katılmış olması gerektiğini öne sürer.⁵⁸

Aslında **Bioi Sophistōn**'un yazarı olan Philostratos kimliğiyle ilgili en önemli bilgileri bize yine kendisi verir. **Bioi Sophistōn**'un başında adını açıkça Flavius Philostratos olarak yazmış olması, Philostratos'un **nomen gentile**'sini (ailesinin soyunu belirten ad) öğrenmemizi ve özellikle yazıtlarda onu diğer Philostratos'lardan ayırmamızı sağlar. Yazar, **Bioi Sophistōn**'da İ.S. 3. yüzyılın sofistlerinin **bios**'larına yer vermekle ve **Suda**'da da geçen Lemnos'lu Philostratos,⁵⁹ Atinalı Nikagoras⁶⁰ ve Fenikeli Aspines⁶¹ ile çağdaş olduğunu söylemekle⁶² kendisinin bu yüzyılda yaşamış olduğuna dair hiçbir kuşku bırakmaz. İ.S. 3. yüzyıla tarihlendirilen yazıtlarda Flavius Philostratos adına Lucius **praenomen**'i (ön ad) eklenmiş olarak rastlanmaktadır. Erythrai'da bulunmuş bir yazıtta ailesinin senatör sınıfına mensup, eşinin isminin

⁵³ Philostr. **Her.** 23.4-27.

⁵⁴ **Anth. Plan.** 110.

⁵⁵ Ewen Bowie, "Philostratus: the Life of a Sophist", **Philostratus: Greek Culture in the Roman World**, Ed. E. Bowie, J. Elsner, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 29-32.

⁵⁶ Philostr. **VS** 570 (satır 20-21). Burada kısaltarak andığı eserin tam adı **Ta es ton Tyanea Apollōnion**'dur; bugün daha çok Latince adıyla **Vita Apollonii** olarak anılır.

⁵⁷ Philostr. **VA** I. 3.

⁵⁸ Bowie, "Philostratus: the Life of a Sophist", s. 20.

⁵⁹ **Suda**, Φ 423. Ayrıca bkz: **EK** 3, 2.

⁶⁰ **Suda**, N 373.

⁶¹ **Suda**, A 4735. Wright, Aspines'in İ.S. 235 yılı civarında Atina'da hitabet dersleri verdiğini yazar (Wilmer C. Wright, **Lives of the Sophists. Eunapius, Lives of the Philosophers and Sophists**, çev. W. C. Wright, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1921, s. 315, dn. 2).

⁶² Philostr. **VS** 628.

Aurelia Melitine, oğlunun isminin ise Lucius Flavius Capitolinus olduğu kaydedilmiştir.⁶³ Olympia’da bulunmuş bir onurlandırma yazıtında, Atinalı bir sofist olarak karşımıza çıkar.⁶⁴ Atina’da bulunmuş olan yazıtlardan ise (ca. İ.S. 226) Lucius Flavius Philostratos’un Steiria **dēmos**’una mensup bir **hoplitēs stratēgos**’u (ağır silahlı piyadelerin komutanı) olduğunu öğreniriz;⁶⁵ Olympia ve Atina yazıtlarının aynı döneme tarihlendirilmesi ve Olympia’daki yazıtta Atinalı olduğunun belirtilmesi nedeniyle Traill her iki Philostratos’un **Bioi Sophistōn**’un yazarı olarak aynı kişi olduğunu ileri sürer.⁶⁶ Lemnos adasındaki Hephaistia kentinde bulunmuş olan yazıtta adı geçen Lucius Flavius Philostratos ise büyük bir ihtimalle **Suda**’da “yeğen” olarak anılan ve **Bioi Sophistōn**’un yazarının kendi çağdaşı olarak söz ettiği Lemnos’lu Philostratos’tur.⁶⁷ Bowie **Suda**’daki bilgilere dayanarak **Bioi Sophistōn**’u yazan Philostratos’un Atina’da büyümüş olsa da Lemnos’taki aile mülklerinde de zaman geçirmiş olduğunu düşünür;⁶⁸ Puech ise ailesinin bu adadan çıkmış olmasını göz ardı etmeden Lemnos’la yakın bir bağı bulunduğuna dair bir kanıt olmadığını söyler.⁶⁹

Sonuç olarak **Suda**’da ve yazıtlarda yer alan bilgilerin yazarın kendi verdiği bilgiler ışığında değerlendirilmesiyle bugün **Bioi Sophistōn**’un yazarı olan Philostratos, aynı addaki diğer yazarlardan ayırmak için “İkinci” ya da “Atinalı” sıfatlarıyla belirtilmekte ve onun ca. İ.S. 170 – 247/250 tarihleri arasında yaşadığı kabul edilmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı Philostratos’un **Bioi Sophistōn** adlı eserini **bios** adlı edebî türün Roma İmparatorluk Dönemi’ndeki alımlanışı bağlamında inceleyerek öncelikle Yunan edebiyatı çalışmalarına, ayrıca Philostratos’un sofistlerle ilgili

⁶³ EK 3, 1.5.

⁶⁴ EK 3, 1.4.

⁶⁵ EK 3, 1.1-2.

⁶⁶ John S. Traill, “Greek Inscriptions Honoring Prytaneis”, *Hesperia*, c. XL, no. 3, 1971, s. 324.

⁶⁷ EK 3, 2.

⁶⁸ Bowie, “Philostratus: the Life of a Sophist”, s. 19-20.

⁶⁹ Bernadette Puech, *Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d’époque Impériale*, Paris, Vrin, 2002, s. 383.

anlatısını gerçek ile kurmaca ikilemi açısından irdeleyerek bu dönemle ilgili tarih çalışmalarına katkı sağlamaktır.

Problematiği ortaya koyan ve çözüm bekleyen konular aşağıdaki gibi özetlenebilir: “İkinci Sofistik” (**deutera sophistikē**) terimi ilk kez Philostratos’un **Bioi Sophistōn** adlı eserinde, yazar onu “Eski Sofistik”ten (**arkhaia sophistikē**) ayırırken karşımıza çıkar.⁷⁰ Philostratos’un bu sofistlik kültürü hangi ölçütleri esas alarak iki ayrı döneme ayırdığını saptamak çalışmamızın tarihsel niteliğini belirlemek açısından gereklidir. Nitekim Leontinoi’lu Gorgias’ı kurucusu olarak tanıttığı “Eski Sofistik” ile yazarın İkinci Sofistik’in ilk uygulayıcısı olarak gördüğü Smyrna’lı Niketes arasında yaklaşık olarak 400 yıllık bir zaman aralığı bulunmaktadır. Üstelik yazar, Smyrna’lı Niketes’in yaşam öyküsünü anlatmadan önce, bu zaman aralığında eserine dahil etmeyi tercih etmediği başka sofistlerden de söz eder; yazar açıkça bu sofistleri eserine almamayı tercih ettiğini söylemektedir. Dolayısıyla Philostratos’un eserinde ele aldığı sofistleri hangi kriterlere göre belirlediği ve bununla ilişkili olarak neden “eski” ve “ikinci” dediği sofistler arasında 400 yıllık bir boşluk bıraktığı sorgulamamız gereken önemli bir konudur. İkinci olarak Philostratos’un eserini hangi amaçla oluşturduğu ve bu amaç doğrultusunda eserine dahil ettiği kişilerin yaşamlarının hangi kısımlarına odaklandığı konusuna açıklık getirilecektir. Sunulan yaşam öykülerinin tarihsel açıdan güvenilirliği ise **bios** geleneği açısından sorgulanması gereken diğer önemli konudur. Çalışmamızın bu noktasında, eserde adı geçen sofistler epigrafik belgelerdeki bilgilerle bütünlüklü bir yorumlamaya tabi tutulacaktır.

Kapsam

Edebî türlerin birbirlerinden daha belirgin bir biçimde ayrılmaya başladığı Hellenistik Dönem’de Polybios **enkōmiastikos bios** ile kişileri ne övmek ne de yermek amacı güden, gerçeği (**alēthē**) araştırmayı gerektiren **historia** (tarih) yazımını birbirinden ayırır.⁷¹ Roma İmparatorluk Dönemi yazarlarından Plutarkhos, **Bioi Parallēloi** (Paralel Yaşamlar) adlı eserinde, **bios**’larını anlattığı kişilerin karakter

⁷⁰ Philostr. VS 481.

⁷¹ Pol. X. 21.

özelliklerine onların büyük eylemlerinden daha çok yer vermesini **historia** (tarih) değil, **bios** (yaşam öyküsü) yazarı olduğunu söyleyerek açıklar; üstelik Theseus, Romulus gibi efsanevi kişilerin **bios**'larını yazarken tarihsel kişilerden söz etmediğinin farkındadır.⁷² Çünkü Yunan geleneğinde **bios** gerçekte kurmaca arasında gidip gelebiliyordu ve bu açıdan bugünkü tarihsel belgelere dayanan biyografilerden farklıydı. Bu yüzden tezimizin başlığı için “biyografi geleneği” yerine Philostratos’un hem kendine hem de Antik Çağ’daki adlandırmaya sadık kalınarak “**bios** geleneği” ifadesi tercih edilmiştir.

Philostratos’un **Bioi Sophistōn** adlı eserinde 59 sofistin yaşam öyküsü yer alır; bunlardan 41’i Roma İmparatorluk Dönemi’nde yaşamıştır. Bu tezde kimilerini edebî eserlerden kimilerini de epigrafik kaynaklardan tanıdığımız bu tarihsel kişilerin yaşamları, Yunan **bios** geleneğindeki yeri açısından araştırılıp değerlendirilecektir. Çalışmamızın kapsamını bir tek eserin incelenmesi oluştursa da bu eserin **bios** türüyle ilişkisi ortaya koyulurken başka yazarların aynı türdeki eserleriyle karşılaştırma yapılacaktır. **Bioi Sophistōn**’da Roma İmparatorluk Dönemi öncesindeki sofistlerin de yaşam öykülerine yer verilmiş olmasına rağmen, zaman sınırlarımızı anlatılan kişilerden çok anlatı belirlediği için, **bios** geleneği özellikle yazarın yaşadığı **Principatus** Dönemi (İ.Ö. 27 – İ.S. 283) açısından ele alınacaktır.

Yöntem ve Kuruluş Düzeni

Çalışmamız üç ana bölümden oluşacaktır. Bu bölümlerde kullanılacak yöntemler ele alınan konulara göre değişkenlik göstermektedir. İlk bölümde eserin anlatı yapısı ele alınacaktır. Kendisi de bir sofist olan Philostratos’un sofistler için bir tür sofistlik el kitabı yazmış ve temsil ettiği geleneği sofist adaylarına aktarmayı amaç edinmiş olan bir öğretmen hüviyetine büründüğüne dikkat çekilecek olan bu bölümde eser, “anlatıcı”, “alıcı”, “zaman”, “mekân” gibi yazarın anlatısına dair farklı yönlerden, anlatı bilimi yöntemleri esas alınarak incelenecektir. Bu bölüm için en yol gösterici kaynaklar, anlatıcının anlatı bilimsel özelliklerinin tanımlandığı I. J. F. de Jong, “Introduction. Narratological Theory on Narrators, Narratees, and Narratives”,

⁷² Plut. **Thes.** 1. 3.

Studies in Ancient Greek Narrative, c. I, **Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature**, ed. I. J. F. de Jong, v.d., Leiden, Boston, Brill, 2004, s. 1-10 adlı çalışma ile Philostratos'un anlatısının anlatı bilimi açısından değerlendirildiği T. J. G. Whitmarsh, "Philostratus", a.e., s. 423-439 ve Thomas Schmitz, "Narrator and audience in Philostratus' Lives of the sophists", **Philostratus: Greek Culture in the Roman World**, ed. E. Bowie, J. Elsner, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 49-68 adlı çalışmalardır.

İkinci bölümde **Bioi Sophistōn**, **bios**'un alt türleri açısından ele alınacaktır. Eserde yer alan her bir **bios**'un sofistlerin hayatlarını doğumlarından ölümlerine kronolojik bir sırayla anlatmak yerine odaklandığı belirli noktalar saptanacak, bu odak noktalarının sınırlı tutulmuş olmasının sebepleri sorgulanacaktır. Bu ikinci bölümde eser tarihsel açıdan ele alınarak çeşitli teorisyenlerin görüşleri ışığında **bios** geleneğiyle ilişkilendirilecek ve **bios** türündeki başka eserlerle karşılaştırılacaktır. Bu bölümde özellikle Friedrich Leo ve onun izinden giden modern teorisyenler tarafından ortaya atılan **bios** geleneğine özgü sınıflandırma önerilerinden, en çok da Sean A. Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, Cambridge, Cambridge University Press, 2013 adlı eserden yararlanılmıştır.

Eserde sunulan yaşam öykülerinin tarihsel açıdan güvenilirliğinin sorgulanacağı son bölüm tarihsel belge analizine dayanacaktır. Bu bölümde öncelikle Philostratos'un eserini oluştururken **bios**'larına yer verdiği sofistlerle ilgili bilgileri ne tür kaynaklardan topladığı sorgulanacak; daha sonra Philostratos'un verdiği bilgiler epigrafik malzemelerden elde edilen bulgularla karşılaştırılarak tarihsel açıdan doğrulanmaya çalışılacaktır. Yapılan kaynak taraması sonucunda konumuzla ilgili epigrafik malzemeye en çok **Corpus Inscriptionum Graecarum**, **Supplementum Epigraphicum Graecum**, **Inscriptiones Graecae**, **Die Inschriften von Ephesos**, **Die Inschriften von Erythrai**, **Die Inschriften von Smyrna** adlı yayınlarda rastlanmıştır. Philostratos'un eserinin tarihsel açıdan güvenilirliği konusunda yararlandığımız temel kaynaklardan biri de Simon Swain, "The Reliability of Philostratus's 'Lives of the Sophists'", **ClAnt**, c. X, no. 1, 1991, s. 148-163 adlı makaledir.

Teknik Açıklamalar

Tezimizde kullanılan modern kaynakların çoğu tezin sonunda yer alan KAYNAKÇA içinde verilmişken, Antik Çağ yazarlarının adları ve eserleri ile süreli yayınlar, epigrafik kaynaklar, ansiklopedi ve sözlükler gibi diğer temel başvuru kaynakları hem üniversitemizin tez yazım yönergesine hem de uluslararası standart kısaltmalara uymak amacıyla tezin başında yer alan **KISALTMALAR LİSTESİ** içinde verilmiştir. Bu listedeki hem Antik Çağ yazarlarının adları ve eserleri hem de süreli yayınlar ve başvuru eserleri gibi diğer kaynaklar için öncelikle **DNP**'deki kısaltmalar esas alınmış; ancak bir eser **DNP**'de bulunamadığında **AJA**'nın ya da bazen **OCD**'nin kısaltma listesi kullanılmıştır. Bu kaynaklardaki listelerde Yunan yazarlarının ve eserlerinin adlarının Latinceye göre yapılan harf çevirileri bizim listemizde Türkçeye uyarlanmıştır (Xenophon yerine Ksenophon ya da Cimon yerine Kimon gibi). Ayrıca Yunanca eser adlarının Latince çevirisinden yapılmış kısaltmaları tümüyle değiştirmekten kaçınmak amacıyla gerektiğinde bir kısaltmanın karşısına eserin önce Latince adı yazılıp Yunanca orijinal adı parantez içinde verilmiştir (örneğin **Cyropaedia** olarak Latince adıyla anılan eserin yanına parantez içinde **Kyrou Paideia** yazılmış, ama kısaltma için söz konusu listelerdeki **Cyr.** kısaltması yerine Türkçeye daha uygun olan **Kyr.** tercih edilmiştir). Epigrafik yayınlar için, kısaltmaları yaygın olarak kullanılan **SEG**'nin sistemi tercih edilmiştir. EK 2-3'te yer alan epigrafik yayınların yanındaki numaralar yazıt numaralarını göstermektedir; sayfaları belirtilen yayınlarda yazıt numaraları "no." kısaltmasından sonra verilmiştir.

Yunanca sözcüklerde, "uzun e" (**ēta**) ve "uzun o" (**ōmega**) seslerini gösteren harfler "ē" ve "ō" şeklinde belirtilmiş; ancak eser adlarında geçmedikçe Yunanca özel adlarda bu işaretlere yer verilmemiştir. Aynı biçimde Latince özel adların orijinal şekillerinde de harf nicelikleri belirtilmemiştir. Yunan kökenli kişilerin adlarında Türkçeye uygun harf çevirisi yapılırken, Roma yurttaşlarının adlarında ya da Roma yurttaşlığına sonradan hak kazanmış Yunan kökenli kişilerin **praenomen** ve **nomen**'lerinde Latince özgün formlar korunmuştur. Aynı durum kent adlarında da sürdürülmüş, Yunan kökenli kent adlarında Yunanca yazılış formlarına uyularak harf çevirisi yapılırken (örneğin Ephesos), Roma kentleri için Latince yazım kurallarına uyulmuştur (örneğin Praeneste)

1. BÖLÜM

BIOI SOPHISTŌN'UN ANLATI YAPISI

1.1. Anlatıcı ve Odaklanma

Philostratos, eserine tarihsel bir görüntü¹ vermek isteyen diğer **bios** yazarlarının kullandığı tekniği sürdürerek kendinden yüzyıllar önce yaşamış Ksenophon² ya da yaklaşık bir asır önce yaşamış olan Plutarkhos³ gibi, hatta daha önce kaleme aldığını söylediği **Tyana'lı Apollonios'un Yaşamı**'nda yaptığı gibi⁴ anlatıyı kurmaca bir karaktere teslim etmeden bize daha çok kendi sesini duyurmaya çalışmış görünür. Ancak bunu yaparken kendini çok fazla ön plana çıkarmaz. Örneğin, Naukratis'li Proklos'un öğrencisi olan Philostratos (bkz.: **EK 1**), sofistin kütüphanesini öğrencilerine açtığından, bu kütüphanedeki ders düzeni ile işleyişinden ve ders ücretlerinden bahsederken kendisi hakkında orada bir gözlemci olarak bulunmasından daha fazla bilgi vermez.⁵ Biz onun sesini daha çok gözlemlerini aktaran bir yorumcu olarak duyarız.

Bioi Sophistōn'un anlatıcısı, eser boyunca yargılarını, fikirlerini sunarken ya da anekdotlarını aktarırken bazen tekil bazen çoğul birinci kişi kullanır; buna karşın eserde **bios**'u anlatılan bir karakter olarak yer almadığı ya da dışarıdan gözlemleyip

¹ Plutarkhos **Bioi Parallēloi**'da mitsel kahramanların yaşam öykülerine dahi “tarihsel bir görüntü” (**historias opsis**) kazandırmayı amaçladığını açıkça belirtir (Plut. **Thes.** 1. 3).

²²² Ksenophon'un **Kyrou Paideia** adlı eserindeki anlatıcısı bir karakter olarak karşımıza çıkmamakla birlikte, çoğunlukla Kyros'u methetme görevi gören kişisel yorumlarını esere eklemekten ve özellikle Kyros'un Asurlulara karşı olan savaşta başarıları (Ksen. **Kyr.** 7.1) ve tahtı korumak için bulduğu çözümlerden söz açtığına (Ksen. **Kyr.** 8.2) sık sık öznel yorumlara başvurmaktan çekinmez. Ayrıntılı bilgi için bkz: Vivienne Gray, “Xenophon”, **Studies in Ancient Greek Narrative**, c. I: **Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature**, ed. I. J. F. de Jong, v.d., Mnemosyne Suppl. 257, Leiden, Boston, Brill, 2004, s. 391-401.

³ Plutarkhos, **Bioi Parallēloi** adlı eserinde ikinci ve üçüncü anlatıcılara yer verse de okuyucuda birinci anlatıcının yazarın kendisi olduğu izlenimini uyandırır. Bkz: C.B.R. Pelling, “Plutarch”, **Studies in Ancient Greek Narrative**, c. I: **Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature**, ed. I. J. F. de Jong, v.d., Mnemosyne Suppl. 257, Leiden, Boston, Brill, 2004, s. 403-421.

⁴ Philostr. **VA** I. 3; T. J. G. Whitmarsh, “Philostratus”, **Studies in Ancient Greek Narrative**, c. I, **Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature**, ed. I. J. F. de Jong, v.d., Leiden, Boston, Brill, 2004, s. 423-435.

⁵ Philostr. **VS** 602-604; **VS** 616-620; **VS** 622-623.

yorumlamak dışında olaylara doğrudan dâhil olmadığı için “içsel” değil, “dışsal” bir anlatıcıdır.⁶ Her ne kadar birinci kişi anlatıcılar çoğu zaman anlatının içinde yer alan içsel anlatıcıları gösterse de dışsal anlatıcılar da kendilerinden olaylara dışarıdan bakan bir tanık olarak “ben” ya da “biz” diye söz edebildikleri için de Jong bu tanımları pek yerinde bulmaz. Örneğin Homeros şiirlerinde anlatıcı kendinden bazen “ben” bazen de “biz” diye söz etmesine rağmen⁷ anlatısının içinde bir karakter olarak yer almayan bir “dış” anlatıcıdır.⁸ **Bioi Sophistōn**’un anlatıcısı, kişisel olarak tanıdığını eserden kesin olarak bildiğimiz üç sofist⁹ **bios**’larında bile anlatının akışına etki eden bir karakter olarak karşımıza çıkmaz. Buna ek olarak **Bioi Sophistōn**’un girişinde yer alan, eserin atfedildiği Gordianus ile Philostratos’un arasında geçtiği aktarılan diyalogda da benzer şekilde anlatıcı etkin bir karakter olarak kendini göstermemektedir.¹⁰ Böylece birinci şahısta anlatmaya başlayan anlatıcının eser boyunca anlatıyı başka bir anlatıcıya devretmediği görülür. Bu sebeple **Bioi Sophistōn**’un anlatıcısı anlatı düzeyi bakımından “birincil” ve “tek” anlatıcıdır. Ayrıca metin boyunca kendini açıkça ortaya koyması, anlattığı olaylar üzerine yorum yapması ve sofistlerle kişisel ilişkilerinden ve onlarla ilgili kişisel gözlemlerinden söz etmesiyle anlatıcının “gizli” değil, “açık” bir anlatıcı olduğu görülür. Buna uygun olarak fikirlerini sunarken ne kimliğini ne de mesleğini gizler. Anlatıcının eser boyunca sofist rolünde olduğunu görürüz. Kendisi sofist dünyasının bir üyesidir ve Eski Sofistik’ten beri süren sofist geleneğine uygun olarak hem iyi bir konuşmacı hem de iyi bir öğretmen olarak görünür. **Bioi Sophistōn**’un anlatısı boyunca bir sofistin söylev performansı sırasında belagatini ustalıkla kullanışı ile onun öğrenci yetiştirirken konusuna hâkim tutumu iç içe geçmiş bir şekilde karşımıza çıkar.¹¹

⁶ Anlatıcının türünü belirlemek için kullanılacak olan “iç/içsel” (**internal**) ya da “dış/dışsal” (**external**), “birincil” (**primary**), “ikincil” (**secondary**), “üçüncül” (**tertiary**) ve “gizli/örtük” (**covert**) ya da “açık” (**overt**) gibi anlatı bilimi terimleriyle ilgili tanımlar için bkz: I. J. F. de Jong, “Introduction. Narratological Theory on Narrators, Narratees, and Narratives”, s. 1-4.

⁷ Hom. **II**. II. 484, II. 761, XI. 218, XII. 176, XIV. 508, XVI. 112; **Od**. I. 1.

⁸ I. J. F. de Jong, “Introduction. Narratological Theory on Narrators, Narratees, and Narratives”, s. 1-2.

⁹ Naukratis’li Proklos (Philostr. **VS** 603-604), Larissa’lı Hippodromos (Philostr. **VS** 616-620), Thessalia’lı Philiskos (Philostr. **VS** 622-623).

¹⁰ Philostr. **VS** 480.

¹¹ Philostratos, **Tyana’lı Apollonios’un Yaşamı** adlı eserinde de benzer bir anlatıcı profili çizmektedir (bkz: Kristoffel Demoen, “Philostratos”, **Studies in Ancient Greek Narrative**, c. IV, **Characterization in Ancient Greek Literature**, ed. K. de Temmerman, E. van Emde Boas, Leiden, Boston, Brill, 2017, s. 505).

Anlatıcı anlatısını adeta bir sözlü performans gibi sunar; sanki bir başka hatipten sonra sıra kendisine gelmiş de kürsüye çıkmış gibi, konuşmasını karşısındaki kişiye yanıt verircesine, hatta hatasını düzeltmek istercesine sürdürür. Eserde sofistlerle ilgili görüş birliği sağlanamamış konuları okuyucuya bir tartışma havasında sunmaktadır. Bunun bir örneğini Polemon'un doğum yeri hakkındaki tartışmaya doğrudan katılmasında görebiliriz:

“Πολέμων δὲ ὁ σοφιστῆς οὗθ', ὥς οἱ πολλοὶ δοκοῦσι, Σμυρναῖος, οὗθ', ὥς
τινες, ἐκ Φρυγῶν, ἀλλὰ ἤνεγκεν αὐτὸν Λαοδίχεια ἢ ἐν Καρίᾳ.”¹²

“Sofist Polemon ne birçoklarının düşündüğü gibi Smyrna'lıydı ne de
diğerlerinin söylediği gibi Phrygia'lı; Karia'daki Laodikeia kentinde
doğmuştu”

Anlatıcı kendisinden önce dolaşımda olan yanlış bilgileri canlı bir şekilde sunup onları bir hatip üslubuyla düzeltmeyi amaçlar. **Bios**'larda tartışmalı konulara müdahale edip düzelttiği birçok örnek bulmak mümkündür. Bunlardan biri Klazomenai'lı Skopelianos hakkındadır. Skopelianos'un **bios**'unda sofistin babasına uysal ve kibar davranmasına rağmen, babasının ona sert davrandığı ve bu davranışın sebeplerini çoğu kimsenin farklı farklı anlattığından bahsedilir. Ancak anlatıcı bütün bu nedenleri söylenti olarak kabul edip en doğru nedeni kendisinin açıklayacağını (ἐγὼ τὴν ἀληθεστάτην δηλώσω) söyler; çünkü kaynağı Skopelianos'un kendisidir. Skopelianos'un annesinin ölümünden sonra babası bir hayat kadını ile birlikte olur ve onunla evlenmek ister. Skopelianos ise babasını bu işten vazgeçirmek ister ancak kadın Skopelianos'un evinde aşçı olarak hizmet eden köle Kytheros ile bir plan yapar. Bu plan doğrultusunda Kytheros, Skopelianos'un babasına oğlunun onu öldürmek için fırsat kolladığını, kendisini tehdit ederek yemeklere zehir koymaya zorladığını anlatıp babasını oğlu Skopelianos'a karşı doldurur. Kytheros Skopelianos'un babasını öylesine etkisi altına almıştır ki yaşlı adam ölünce vasiyetinde köleyi evlat edindiği ortaya çıkar. Bunun sonucunda Skopelianos ve Kytheros mahkemede karşı karşıya gelirler. İlginç bir biçimde köle Kytheros mahkemede kendini sofist Skopelianos'tan

¹² Philostr. VS 530.

daha iyi savunur ve davayı kazanır. Bununla birlikte yaşlı bir adam olan Kytheros büyük bir evle baş edemediği için Skopelianos’a öfkesini bir yana bırakıp babasının evini geri alması konusunda çağrıda bulunur; kendisi ise evin yalnızca küçük bir bölümünde yaşayacaktır.¹³ Philostratos, Aisopos masalı tadında anlattığı bu anekdottan bir ders çıkarılmasını ister. Skopelianos’un başına gelenden ibret alınacak ders insanın yalnızca tanrının değil, bir başka insanın da oyuncağı olabileceğidir.¹⁴ Bu örnekte ünlü bir sofist olan Skopelianos mahkemedeki savunmasında tecrübesiz bir köleye yenilir. Dolayısıyla Philostratos bu tür asılsız söylentileri boşuna düzeltmez; tersine düzeltmelerinin hepsinde odak noktası, örnekte de görüldüğü gibi **bios**’unu anlattığı kişinin sofistliği ve bu sofistliği başarıya ya da başarısızlığa sürükleyen olaylarla ilgilidir. Bir başka örnekte Herodes Attikos’un Quintilius ile olan anlaşmazlığını aktarırken yine benzer bir formül kullanır; tartışmanın birçoklarının inandığından farklı bir sebepten kaynaklandığını söyler ve bu yanlış anlaşılmayı düzeltmek için “onun (Herodes) Quintilius ile olan tartışması birçoklarının söylediğine göre şöyle başlamıştır” (ἥρξε δὲ αὐτῷ τῆς πρὸς τοῦς Κυντιλίου διαφορᾶς, ὥς μὲν οἱ πολλοὶ φασί) gibi bir hazırlık cümlesi kurup “fakat en doğru sebep ise şudur” (ἡ δὲ ἀληθεστέρα αἰτία ἦδε) dedikten sonra asıl meseleyi anlatmaya girişir.¹⁵ Bu anlatım tarzından ötürü Friedrich Leo “Philostratos yazılı (**grammatischen**) **bios**’u sözlü (**rhethorischen**) olana çevirmiştir” diyerek anlatıcının anlatısını sözlü bir üslupla işlediğini söyler.¹⁶

Eserde yazarın sözlü kültürün en önemli temsilcisi olan Homeros’a hayranlığı açıkça hissedilir. Philostratos’un “İkinci Sofistik” adını verdiği retorik hareket Yunan geçmişine duyulan ilgi ve hayranlığı artırmış, Roma İmparatorluk Dönemi hatipleri, örnekleriyle eserde de sıkça karşılaşacağımız gibi, bu geçmişe ilişkin derin bilgilerini göstermek amacıyla Yunan edebiyatının tartışmasız en büyük otoritesi olan Homeros’a atıf yapma yarışına girmişlerdi. Çünkü Homeros’u bilmek “eğitimli” (**pepaideumenos**) olmanın en önemli kanıtı, dönemin eğitimli seçkinleri arasına kabul

¹³ Philostr. VS 516-518.

¹⁴ Philostr. VS 518.

¹⁵ Philostr. VS 559.

¹⁶ Friedrich Leo, **Die griechisch-römische Biographie nach ihrer litterarischen Form**, Leipzig, Druck und Verlag von B. G. Teubner, 1901, s. 258.

edilmenin ilk koşuluydu.¹⁷ Dolayısıyla anlatıcı sözlü üslubunu “eğitimli” (**pepaideumenos**) bir sofiste yakışacak şekilde Homeros’tan alıntılarla süsler. **Bioi Sophistōn**’un “Giriş” bölümünde eserini atfettiği hamisi (**patronus**) Gordianus’a¹⁸ Homeros’a gönderme yaparak şöyle seslenir:

τὸ δὲ φρόντισμα τοῦτο, ἄριστε ἀνθυπάτων, καὶ τὰ ἄχθη σοι κουφιῇ τῆς
γνώμης, ὥσπερ ὁ κρατὴρ τῆς Ἑλένης τοῖς Αἰγυπτίοις φαρμάκοις. ἔρρωσο
Μουσηγέτα.¹⁹

“**Proconsul**’ların en soylusu, bu eser senin düşüncelerinin ağırlığını tıpkı
Helene’nin Mısır otları kattığı şarap kabı gibi alacak. Sağlıcakla kal,
Musa’ların lideri.”

Böylece esere başlar başlamaz ilk Homeros referansını yapmış olur. Philostratos kendi hamisine “Musa’ların lideri” (**Musēgetēs**) diye seslenmekle Gordianus’u yaratıcı ozanların koruyucu tanrısı Apollon’a benzetir. Nasıl ki **Ilias**’ın anlatıcı ozanı Musa’lara seslenip onların tanrısal desteği olmadan şiirlerini düzemeyeceğini söylerse;²⁰ Philostratos da bu seslenişiyle Gordianus’un desteği olmadan böyle bir eser yaratamayacağını söylemiş ve bu yolla ona minnetini sunmuş olur. Bir başka Homeros referansı ile ise İmparator Domitianus’un gazabından korkup Roma dışına kaçan Prusa’lı Dion’un, Domitianus’un suikasta uğrayışından hemen sonra bulunduğu askerî kampta bir sunağın üzerine çıkarak “nihayet hilekâr Odysseus paçavralarından kurtuldu” şeklindeki haykırışında karşılaşırız.²¹ Dion, özgürlüğüne kavuşmasını, kimliğini gizleyerek dilenci kılığında gezen Odysseus’un karısına talip olanlardan kurtulup kimliğine yeniden kavuşup otoritesini yeniden sağlamasıyla

¹⁷ Simon Goldhill, “Introduction. Setting an agenda: ‘Everything is Greece to the Wise’”, **Being Greek Under Rome: Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire**, ed. S. Goldhill, Cambridge, Cambridge University Press, 2001, s. 22; Froma I. Zeitlin, “Visions and revisions of Homer”, **Being Greek Under Rome: Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire**, ed. S. Goldhill, Cambridge, Cambridge University Press, 2001, s. 195-266.

¹⁸ Bowie ve Avotins, Eserin I. Gordianus’a, İ.S. 237/8 yılında Gordianus’un Africa **proconsul**’u olduğu sırada atfedildiği görüşünde birleşmektedirler. Bkz: Ewen Bowie, “Portrait of a Sophist as a Young Man”, **The Limits of Ancient Biography**, ed. B. McGing, J. Mossman, Swansea, The Classical Press of Wales, 2006, s. 143; Ivars Avotins, “The Date and the Recipient of the ‘Vitae Sophistarum’ of Philostratus”, **Hermes**, c. CVI, no. 1, 1978, s. 242-247.

¹⁹ Philostr. **VS** 480. Krş. Hom. **Od.** IV. 220.

²⁰ Hom. **II.** II 481-493.

²¹ “αὐτὰρ ὁ γυμνώθη ῥακέων πολύμητις Ὀδυσσεύς” (Philostr. **VS** 488). Krş. Hom. **Od.** XXII. 1.

ilişkilendirmektedir. Anlatıcı ise değer verdiğini belirttiği bir sofist olan Dion'un üslubunu ödünç alarak tıpkı **diēgēsis**'in içine **mimēsis** sokan Homeros anlatıcısı gibi, kendi üslubuna canlılık katarak bu açıdan kendisini Dion'un başarısına ortak etmektedir.²² Arelatum'lu (bugünkü Arles) Favorinus'un **bios**'unda ise anlatıcının kendi ağzından bir başka Homeros referansı duyarız. Anlatıcı sofistin İmparator Hadrianus ile girdiği tartışmadan zarar görmeden sıyrılmayı başarmış görüldüğünü, ama aslında bunun onun değil, Hadrianus'un başarısı olduğunu söyler.²³ Bunu Homeros dizeleriyle Zeus'un beslediği kralların öfkesinin büyük olduğunu²⁴ ve bu öfkeyi kontrol edebilmenin bir yöneticiyi üstün kıldığını söyleyerek açıklar.²⁵ İmparatorun büyüklüğüne yaraşır bu bağışlayıcılığa dikkat çekerken imparatorun da aralarında bulunduğu bir seyirci topluluğuna seslenen bir sofist edasıyla konuşma yapıyormuş gibi yazar. Sözlü kültüre özgü bu üslubun yazı diline dökülmesiyle oldukça canlı bir anlatı ortaya çıkar.

Anlatıcı metnini yine de belli bir disiplin çerçevesinde okuyucuya sunmaktadır. Bir sofist, kürsüde konuşurken nasıl dinleyicisinin ilgisini canlı tutmaya uğraşır ve öğrencisini eğitirken nasıl ciddi ve taviz vermeyen bir tutum takınırsa, Philostratos da öyle konuşur gibi ve sofistliğin bir parçası olan öğretmenliğini de işin içine katarak aynı zamanda konusuna hâkim bir öğretmen tavrıyla yazar. Tam da bu nedenle sık sık okuyucusuna kimi gerçekleri açıklamaya ya da konuyu bildiğini söyleyerek onları ikna etmeye çalışır. Eser baştan sona incelendiğinde **Bioi Sophistōn**'un anlatıcısının bu amaca hizmet eden belirli sözcük ve kalıpları sıkça kullandığını görürüz. Bu sözcük ve kalıplar yazara özgü belirli üslup özelliklerini saptamamıza yardımcı olur. Philostratos eserin girişinde, olasılıkla bu eseri Gordianus'a ithaf etmenin ne kadar doğru bir seçim olduğunu kanıtlamak amacıyla, sofizme konuşma yeteneğiyle

²² Platon'un **Ilias**'ın giriş dizelerinden verdiği örnekte **diēgēsis** ("anlatma", dolayısıyla "anlatı" ve "betimleme") ozanın olayları kendi sesiyle anlatmasını; **mimēsis** ("taklit") ise ozanın bir karakterin konuşmasını onun ağzından çıkıyormuş gibi taklit ederek aktarmasını ifade eder. Platon'a göre Homeros ozanının Khryses'in konuşmasını onun sesini ve vücudunun yaşlılara özgü devinimlerini taklit ederek sanki gerçekten de yaşlı bir rahip konuşuyormuş gibi aktarması tipik bir **mimēsis** örneğidir (Pl. **Resp.** III.393a-d).

²³ Philostr. **VS** 489.

²⁴ Hom. **II.** II. 178-179.

²⁵ Hom. **II.** II. 75-76.

bağlayamadığı Gordianus’u kan bağıyla bağlarken “bilmek” (**gignoskō**) fiilini kullanarak bu kan bağından kuşku duyulmasını engellemeye çalışır:²⁶

“γινώσκων μέν, ὅτι καὶ γένος ἐστὶ σοι πρὸς τὴν τέχνην ἐς Ἡρώδην τὸν σοφιστὴν ἀναφέροντι”²⁷

“soyu sofist Herodes’e dayanan, senin bu sanatla ilişkili olduğunu bildiğim için”

Konuyu iyi bildiğini vurgulamak için faydalandığı gignoskō gibi sözcük ve kalıplar bir üslup birliği kurmasına yardımcı olur.

Anlatıcı **oida** ile kurduğu cümlelerle konuya hâkim olduğunu okuyucuya oldukça açık bir şekilde hissettirir. “Biliyorum” anlamına gelen bu sözcük **Bioi Sophistōn**’da birçok kez karşımıza çıkar.²⁸ Söz konusu paragrafların bazılarında başına **ou(k)** olumsuzluk edatı getirilmiş hâliyle de kullanıldığı görülür. Anlatıcının olumlu biçimini emin olduğu durumlar için kullandığı görülmektedir. Nitekim anlattığı konuyla ilgili vereceği sağlam bilgileri bu cümlelerle okuyucuya aktarır. Otoritesi metin boyunca bu şekilde bir anlamda tazelenmiş olmaktadır. Anlatıcı Tyros’lu (bugünkü Sur) Hadrianos’un geride bıraktığı dinleyicilerinde bıraktığı etkilerden söz ederken kurduğu cümle, aktardığı anekdota bizzat şahit olduğunu gösterir:

²⁶ Ivars Avotins eserde sözü edilen Gordianus’un Herodes Attikos ile herhangi bir kan bağı bulunmasının zor olduğunu dile getirmektedir. Avotins’e göre İ.S. 160 yılı civarında doğan I. Gordianus, İ.S. 101 civarında doğmuş olan Herodes’in kronolojik bakımdan yalnızca oğlu ya da torunu olabilir. Gordianus’un kökeni düşünüldüğünde yeterince kanıt bulunmayan bu durum gerçeğe uygun gözükmemektedir ya da I. Gordianus ancak Herodes Attikos’un belki de oldukça geç bir yaşta evlat edindiği L. Vibullius Claudius Herodes’in oğlu olabilir. Bkz: Avotins, “The Date and the Recipient of the ‘Vitae Sophistarum’ of Philostratus”, **Hermes**, c. CVI, no. 1, 1978, s. 245.

²⁷ Philostr. **VS** 480.

²⁸ Philostr. **VS** 480; **VS** 481; **VS** 486; **VS** 487; **VS** 498; **VS** 585; **VS** 587; **VS** 593; **VS** 616.

Ἐγώ τοι καὶ δακρύνοντας αὐτῶν ἐνίους οἶδα, ὅποτε ἐς μνήμην τοῦ ἀνδρὸς τούτου καθίσταντο, καὶ τοὺς μὲν τὸ φθέγμα ὑποκοριζομένους, τοὺς δὲ τὸ βάδισμα, τοὺς δὲ τὸ εὖσχημον τῆς στολῆς.”²⁹

“Ben gerçekten bu adamı hatırladıklarında içlerinden bazılarının gözyaşı döktüklerini, kimilerinin ise onun sözcüklerini, yürüyüşünü ya da kıyafetlerinin şıklığını taklit ettiklerini biliyorum.”

Anlatıcı emin olmadığı ya da kararsız kaldığı durumlarda **ouk oida** (bilmiyorum) diyerek bir tür şeffaflık gösterisi yapar ve böylece **oida**’lı cümlelerinden emin olduğunu daha çok vurgular; böylece olasılıkla okuyucusunun sağlam ve güvenilir bir kaynaktan bilgi edindiğini düşünmesini hedeflemektedir. Naukratis’li Polydeukes’in eğitilmiş olup olmadığı konusundaki tartışmayı şöyle başlatır:

“Πολυδεύκη δὲ τὸν Ναυκρατίτην οὐκ οἶδα, εἴτε ἀπαίδευτον δεῖ καλεῖν εἴτε πεπαιδευμένον, εἴθ’ ὅπερ εὖηθες δόξει, καὶ ἀπαίδευτον καὶ πεπαιδευμένον.”³⁰

“Naukratis’li Polydeukes’e eğitimsiz mi yoksa eğitilmiş mi demek gerektiğini ya da aptalca gibi görünecek bir tanımla hem eğitilmiş hem de eğitimsiz mi demeli, bilmiyorum.”

Ardından neden böyle düşündüğünü açıklayarak, bunun **oida**’lı cümlelerle ifade ettiği kesinlikten uzak, tartışmaya açık bir konu olduğunu belirtmiş olur.

Anlatıcının tıpkı **oida** fiilini okuyucuya güven vermek amacıyla kullanması gibi sık sık kaynak bildirmesi de aynı amaçla başvurduğu yollardan biridir.³¹ Sözlü kaynaklardan edindiği bilgileri “duydum” (**ēkouon**) diye anlatır.³² Bu bilgileri bazen “onlardan duydum” (τούτων ἤκουον)³³ ya da “çünkü daha yaşlı olanlardan duydum”

²⁹ Philostr. VS 587.

³⁰ Philostr. VS 592.

³¹ **Bioi Sophistōn**’un kaynakları 3. Bölüm’de detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

³² Philostr. VS 550; VS 552; VS 568; VS 579; VS 582; VS 583; VS 585; VS 596.

³³ Philostr. VS 550.

(ὥς γὰρ τῶν πρεσβυτέρων ἤκουον)³⁴ diyerek kaynağının adını vermeden, ama bazen de “çünkü ben bunları Atinalı Ktesidemos’tan duydum” (ὥς γὰρ ἐγὼ Κτησιδήμου τοῦ Ἀθηναίου ἤκουον)³⁵ ya da “çünkü bunları Ephesos’lu Damianos’tan duydum” (ὥς γὰρ τοῦ Ἐφεσίου Δαμιανοῦ ἤκουον)³⁶ gibi ifadelerle iyice belirginleştirdiği kaynağının adını vererek aktarır. İzlediği tüm bu yollarla anlatıcı otoriter, kendinden emin ve okuyucusuna güven veren bir dil kullanır.

“Açığa çıkarmak” anlamına gelen **dēloō** fiilinin eserde sıkça kullanılmış olduğu görülür.³⁷ Anlatıcı uzmanı olduğu bir konuyu, meslektaşları olan sofistlerin **bios**’larını konunun yabancıları olan okuyucuya aktarmaktadır. Bu nedenle anlatıcı sofistlerle ilgili kendi şahit olduğu ya da kaynakları aracılığıyla ulaştığı bilgileri okuyucularına açıklayarak anlatır. Örneğin Antiphon’un komedya yazarları tarafından hukuk söylevlerini yüklü miktarda para karşılığında satması sebebiyle alaya alınmasını savunma gereği hissetmiştir. Savunmasını “bu (suçlamaların) doğasını açıklayacağım”³⁸ diyerek yapmaya başlar. Başka bir örnekte Klazomenai’lı Skopelianos’u savunurken yine olayın iç yüzünü açıklayan bir tavır takınmıştır. Onun **bios**’una sofist çevresinde olmayı hak etmediği iddialarına yer vererek anlatmaya başlar ve ilk paragrafı Skopelianos’un anlaşılammış olduğunu, bu yüzden anlatıcı olarak onun sofistliğini ve ailesinin tanınmışlığını kendisinin ortaya koyacağını söyleyerek³⁹ sonraki paragrafta bu detaylara yer verir. Açıklayıcı olmanın anlatıcının sorumluluğu olduğunu anladığımız cümleler de mevcuttur. Örneğin Antoninus evine el koyduktan sonra Laodikeia’lı Polemon’un büyük bir öfkeye kapıldığı imparatorun kulağına gitmiştir. İmparatorun Polemon ile Antoninus’u uzlaştırma çabasının detayını vermeyi kendine görev edinir ve aktarmaya “bunun nasıl gerçekleştiğini anlatmak zorundayım” diye başlar.⁴⁰ Bu tür kullanımlar anlatıcının hatırlamaya ve okuyucuya

³⁴ Philostr. VS 579; Pergamon’lu Aristokles’in **bios**’unda da aynı kalıp karşımıza çıkar: “ὅποσα τῶν πρεσβυτέρων ἤκουον” (Philostr. VS 568).

³⁵ Philostr. VS 552.

³⁶ Philostr. VS 582.

³⁷ Philostr. VS 480; VS 498; VS 515; VS 517; VS 520; VS 523; VS 528; VS 535; VS 536; VS 557; VS 562; VS 567; VS 574–575; VS 613; VS 622.

³⁸ “τοῦτὶ ὅποιαν ἔχει φύσιν, ἐγὼ δηλώσω.” (Philostr. VS 498).

³⁹ “ὥς δὲ ἡγνοήκασιν τὸν ἄνδρα, ἐγὼ δηλώσω, καὶ ὅποιον αὐτῷ καὶ τὸ τοῦ οἴκου σχῆμα.” (Philostr. VS 515).

⁴⁰ “τοῦτὶ δὲ ὅποιον, ἀνάγκη δηλῶσαι” (Philostr. VS 535).

anlatmaya değer bulduklarını aktarırken takındığı otoriter tavrın örnekleridir.⁴¹ Bu otoriter tavır, yukarıda da söz ettiğimiz gibi konuşmaya ve kendini açıklamaya mecbur hissetmektedir, bu onun için bir sorumluluktur.

Philostratos'un anlatıcısı, **Bioi Sophistōn** boyunca otoriter tavrını **moi dokei** ya da yalnızca **dokei** formülüyle sürdürür. “Bence”, “öyle görünüyor ki”, gibi ifadelerle çevrilebilecek bu formül eserde birçok kez karşımıza çıkar.⁴² Anlatıcı bu tür ifadeler kullandığı durumlarda aslında öne sürdüğü düşüncüyü tartışmaya açmaz; bu düşüncenin tartışmasız kabul görmesini ister. Örneğin eserin Giriş bölümünde “bence” diye aktardığı, Aiskhines’in meclislerde yaptığı konuşmalarla ilgili yorumuyla kendi düşüncesinden çok bize bir bilgi aktarır:

“ἐμοὶ δὲ πλεῖστα μὲν ἀνθρώπων Αἰσχίνης δοκεῖ σχεδιάσαι πρεσβεύων.”⁴³

“Bence eski insanlar arasında en çok Aiskhines doğaçlamaya başvururdu.”

Her ne kadar **moi dokei** formülünü kullansa da Eski Sofistik’in son temsilcisi olarak İkinci Sofistik’in ilkelerini belirleyen bir sofist hakkında tartışmaya açık bir yorum öne sürdüğü düşünülemez. Bu yüzden **moi dokei** formülü ilk akla gelenden çok daha güçlü bir ifadedir ve anlatıcı bu formülü destekçi bulamama riski taşıyan kendisinin öznel fikri olarak sunmaktan çok nesnel bir doğru olarak sunar. Romalı Aelianus’un sofistliğinin değerine ilişkin görüşü bunun bir başka örneğidir. Aelianus’u anlatmaya “bu kişi bence övgüye değerdir” (ἐπαίνου μοι δοκεῖ ἄξιός ὁ ἀνὴρ οὗτος) diyerek başladığında bunun nedenlerini sıralayarak savunduğu görüşünü okuyucunun tartışmasız kabul etmesini bekler.⁴⁴

Zorunluluk ifade eden **anankē** sözcüğü eserde yanında mastar hâlde bir fiil bulundurarak birkaç yerde geçmektedir.⁴⁵ Eserin giriş bölümünde anlatıcı Eski Sofistik’te kişilere nasıl sofist unvanı verildiğinden söz ederken belagat sahibi

⁴¹ Whitmarsh, “Philostratus”, s. 436.

⁴² Philostr. VS 482; VS 484; VS 494; VS 502; VS 503; VS 563; VS 595; VS 624.

⁴³ Philostr. VS 482.

⁴⁴ Philostr. VS 624.

⁴⁵ Philostr. VS 484; VS 535; VS 549.

hatiplerin yanında bu sıfatın teorilerini kolay ve akıcı bir şekilde aktarabilen filozoflara da verildiğini belirtir. Gerçekten sofist olmasalar da öyle olmaya uygun olduklarından bu şekilde isimlendirilmelidirler, dolayısıyla anlatıcı öncelikle bu grup hakkında konuşmalıdır:

“ὁπὲρ ὧν ἀνάγκη προτέρων λέγειν, ἐπειδὴ οὐκ ὄντες σοφισταί, δοκοῦντες δὲ παρῆλθον ἐς τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην.”⁴⁶

“gerçekte sofist olmasalar da öyle göründükleri ve öyle adlandırıldıkları için önce onlar hakkında konuşmalıyım.”

Bir başka örnek Herodes Attikos’un vasiyetiyle ilgilidir. Anlatıcı Herodes’in vasiyetiyle Atinalılar ile sofist arasındaki anlaşmazlığın bağlantılı olduğunu düşünür ve bunun anlatılmaya değer bir olay olduğu yargısına varır bu yüzden bu kez bu olayı ‘kaydetme’ gereksinimi duymaktadır:

“Ἐπεὶ δὲ τῶν τοῦ Ἀττικοῦ διαθηκῶν ἐπεμνήσθην, ἀνάγκη καὶ τὰς αἰτίας ἀναγράψαι, δι’ ἃς προσέκρουσεν Ἡρώδης Ἀθηναίους.”⁴⁷

“Attikos’un vasiyetinden bahsettiğime göre Herodes’in Atinalıları kızdırma sebeplerini de açıklamalıyım.”

Yine her şeyi kontrol altında tuttuğu izlenimi veren anlatıcının hangi öykünün anlatılmaya değer olduğu izlenimi vermek için başvurduğu sözcüklerden biri **anankē**’dir.

Eserde **gar** en önemli neden bağlacı olarak karşımıza çıkar; **gar**, anlatıcının okuyucuya hiç de basit bir şey anlatmadığını, sık sık bir detay vermek, bir açıklama yapmak zorunda kaldığını vurgulamak için kullandığı bir araçtır. Örneğin bir sofist hakkında başkalarının yargısını eleştiren bir tutum takındığında, onların yargısının karşıtı olan kendi düşüncesine açıklık kazandırmak için bu bağlaca başvurur. Naukratis’li Apollonios’a karşı, Makedonya’da, kötü koşullarda yaşayan bir ailenin

⁴⁶ Philostr. VS 484.

⁴⁷ Philostr. VS 549.

yanında “ücretli” (**misthōtos**) olarak çalışmış olmasından ötürü yapılan seçkinci saldırıları kınama nedenini **gar** diye başladığı bir cümleyle açıklar:

“ἀλλ’ ἀφείσθω τῶν τοιούτων· εὖροις μὲν γὰρ ἂν καὶ τῶν πολὺ σοφῶν ἐνίους πολλὰ καὶ ἀνελεύθερα ὑπὲρ χρημάτων πράζαντας.”⁴⁸

“Ama bu (saldırlardan) kurtulması gerekir; çünkü en bilgelerin içinde dahi para kazanmak uğruna kölelere özgü birçok iş yapmış bazı kimseleri bulabilirsin.”

Bu kalıp eser boyunca karşımıza çıkar. Anlatıcı çoğu zaman kısa bir cümleyle dile getirdiği bir yargının ya da iddianın yanlışlığını **gar** sözcüğüyle genişlettiği bir cümleyle ortaya koyup okuyucusunu aydınlatır. Aynı sözcük bazen daha uzun formüller için de kullanılır. Bir zıtlık içeren durumları açıklaması gerektiğinde **gar**’ın yanı sıra açıklayıcı **de** (ise) gibi başka bir sözcüğe başvurduğu görülür. Örneğin Rhamnos’lu Antiphon’un iyi bir sofist olup olmadığı Philostratos’un karar veremediği bir durumdur; her iki görüş için de sebepleri vardır:

“Ἀντιφῶντα δὲ τὸν Ῥαμνούσιον οὐκ οἶδ’, εἴτε χρηστὸν δεῖ προσειπεῖν, εἴτε φαῦλον. χρηστὸς μὲν γὰρ προσειρήσθω διὰ τὰδε· ἐστρατήγησε πλεῖστα, ἐνίκησε πλεῖστα, ἐξήκοντα τριήρεσι πεπληρωμέναις ἠῦξεν Ἀθηναίοις τὸ ναυτικόν, ἱκανώτατος ἀνθρώπων ἔδοξεν εἰπεῖν τε καὶ γνῶναι· διὰ μὲν δὴ τὰυτα ἐμοί τε ἐπαινετέος καὶ ἐτέρῳ. κακὸς δ’ ἂν εἰκότως διὰ τὰδε φαίνοιτο· κατέλυσε τὴν δημοκρατίαν, ἐδούλωσε τὸν Ἀθηναίων δῆμον, ἐλακόνισε κατ’ ἀρχὰς μὲν ἀφανῶς, ὕστερον δ’ ἐπιδήλως, τυράννων τετρακοσίων δῆμον ἐπαφῆκε τοῖς Ἀθηναίων πράγμασιν.”⁴⁹

“Rhamnos’lu Antiphon’un iyi mi yoksa kötü mü olarak adlandırılması gerektiğini bilmiyorum. İyi bir adamdır çünkü birçok kez orduya komuta edip zafer kazandı; Atina donanmasına altmış adet tam teçhizatlı kadirga ekledi; hitabet sanatında ve yeni düşünceler bulma konusunda en yetenekli adam olarak anılmaya layıktır.

⁴⁸ Philostr. VS 600.

⁴⁹ Philostr. VS 498.

Bu açılardan benim tarafımdan ya da başka biri tarafından övülmelidir. Şu sebeplerden ötürü ise kötüdür: demokrasinin sonunu getirdi, Atina halkını köleleştirdi, başta gizlice, sonra açıkça Sparta'nın çıkarlarını korudu. Dört yüz zorbadan oluşan bir güruhu Atinalıların kamu işlerine soktu.”

Anlatıcı **gar** ve **de** bağlaçlarının kullanımını yukarıdaki örnekte olduğu gibi ahlak ya da tarz yönünden ilk bakışta karmaşık görünen durumlar için kullanmaktadır.⁵⁰

Anlatıcı eserin başında **bios**'larda hangi konulara odaklanacağını açıkça belirtir:

“πατέρας δὲ οὐ προσέγραψα, μὰ Δία, οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπ' εὐδοκίμων· (...) καὶ ἄλλως οὐκ εὐτυχὲς τῷ βουλομένῳ πολλὰ εἰδέναι πατέρα μὲν τοῦ δεῖνος ἐξέπιστασθαι καὶ μητέρα, τὰς δὲ περὶ αὐτὸν ἀρετὰς τε καὶ κακίας οὐ γινώσκειν, μηδ' ὅ τι κατάρθωσέ τε οὗτος καὶ ἐσφαλὴ ἢ τύχη ἢ γνώμη.”⁵¹

“Hepsinin babasının adını yazmayacağım. Tanrı korusun! Sadece babaları meşhur olanlardan söz edeceğim. (...) Gerçek bilgi sahibi olmak isteyen biri için (sofistlerin) erdemlerini ve kusurlarını ya da şans eseri mi yoksa sağduyuyla mı başarı kazandıklarını bilmeden o kişinin ana babasının kim olduğunu bilmek hiçbir yarar sağlamayacaktır.”

Bunun üzerine gerçekten de **bios**'larda sofistlerin özellikle iyi konuşup konuşmadıklarına ve kariyerlerine odaklanır.⁵² Örneğin Philostratos Prusa'lı Dion'un hitabetini tüm yönleriyle mükemmel bulur.⁵³ Favorinus'un **bios**'unun hemen ilk cümlesi onu da Dion ile aynı seviyede değerlendirdiğini gösterir:

⁵⁰ Whitmarsh, “Philostratus”, s. 437. Benzer cümle yapıları için bkz: Philostr. VS 486; VS 521; VS 536; VS 583; VS 592; VS 597; VS 604; VS 607.

⁵¹ Philostr. VS 480. **Bioi Sophistōn**'un **KAYNAKÇA**'da verilen Loeb edisyonu ile Perseus Digital Library'de kullanılan Teubner edisyonu arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Loeb edisyonunda bu parçadaki “μὰ Δί' οὐ, πᾶσιν” ifadesi farklı aktarıldığı için burada daha anlamlı olan Teubner edisyonu tercih edilmiştir. Bkz: **Perseus Digital Library**, ed. G. R. Crane, Tufts University, (Çevrimiçi), <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Philostr.+VS&fromdoc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0595>, 26 Mart 2021.

⁵² Bu konu **2.1. Sofistleri Seçme Ölçütleri** başlığı altında daha ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

⁵³ Philostr. VS 487. Philostratos burada sofistin yeteneklerini Amaltheia'nın boynuzuna benzetir: “Ἀμαλθείας γὰρ κέρας ἦν.” Dion'un hitabetindeki çok yönlülük çocuk Zeus'u sütüyle besleyen keçi Amaltheia'nın boynuzu ile örneklendirilmiştir. Yazar tarafından bereket boynuzu anlamında bir deyim olarak kullanılmıştır.

“Ομοίως καὶ Φαβωρίνον τὸν φιλόσοφον ἢ εὐγλωττία ἐν σοφισταῖς ἐκίρυσσεν.”⁵⁴

“Benzer şekilde akıcı konuşması filozof Favorinus’un da sofistler arasında olduğunu ifade ediyordu.”

Philostratos’un iyi bir konuşmacı olup olmadığından emin olamadığı sofistler de mevcuttur. Örneğin Andros’lu Onomarkhos’un **bios**’una şöyle bir cümleyle başlar:

“Ὀνόμαρχος δὲ ὁ ἐκ τῆς Ἀνδρου σοφιστῆς οὐκ ἐθαυμάζετο μὲν, οὐ μεμπτός δὲ ἐφαίνετο.”⁵⁵

“Andros’lu sofist Onomarkhos hayranlık uyandırmazdı ancak ayıplanacak bir hâlde de değildi.”

Anlatıcı hitabet yetenekleri dışında yaşamları ve davranışlarına duyduğu hayranlık bakımından iki sofisti merkeze koymuştur: Laodikeia’lı Polemon ve Herodes Attikos.⁵⁶ Bu sofistlere duyduğu hayranlık sebebiyle onlara eserde en uzun iki **bios**’u armağan etmiştir. Anlatısında söz konusu sofistlere gösterilen ilgiyi, sofistlerin başarılarını, onlara imparatorlar tarafından verilen ayrıcalıkları da ayrıntılı bir şekilde tarif ederek okuyucuya bu konuda yalnız olmadığını göstermektedir. Laodikeia’lı Polemon’a Smyrna başta olmak üzere tüm kentler büyük sevgi beslemektedir.⁵⁷ Sofist Smyrna halkını İmparator Hadrianus ile katıldığı meclislerde savunmuş ve Hadrianus’un gözünü Ephesos’tan Smyrna’ya çevirmiştir. İmparator Smyrna’ya bir milyon **drakhmai** bağışlamasını sağlamıştır, bu parayla kente tahıl pazarı, **gymnasion** ve anıtsal bir tapınak yapılmıştır.⁵⁸ Laodikeia’lı Polemon’un oldukça uzun olan **bios**’unda gözümüze çarpan en açık olumsuzluk sofistin oldukça kibirli olmasıdır; Herodes Attikos ise anlatıcının belirgin bir şekilde en çok sevdiği sofisttir. Sofistin beğendiği özellikleri çok çeşitlidir, her şeyden önce Herodes’in köklü

⁵⁴ Philostr. VS 489.

⁵⁵ Philostr. VS 599. Thessalia’lı Phoiniks de benzer bir ifadeyle okuyucuya tanıtılır: “Thessalia’lı Phoiniks ne hayranlığa ne de bütünüyle eleştirilmeye layıktı” (Φοῖνιξ δὲ ὁ Θεσσαλὸς οὐδὲ θαυμάσαι ἄξιος, οὐδὲ αὖ διαβαλεῖν πάντα). (Philostr. VS 604).

⁵⁶ Philostr. VS 530-544, VS 545-566.

⁵⁷ Philostr. VS 530.

⁵⁸ Philostr. VS 530.

ailesi baba tarafından Aiakid'lere dayanır ve iki **consul** çıkarmıştır.⁵⁹ Herodes eserde aile kökleriyle en çok övgü almış sofisttir. Üst tabakalardan gelen bir Atinalı olarak tahmin edileceği gibi önemli bir **euergetēs**'tir, Atina ve çevresine önemli yapılar bağışlamıştır. Eşi Regilla anısına Atinalılar için bir tiyatro yaptırmıştır.⁶⁰ Ilissos nehrinin güneyinde yer alan **stadion**'u ise söz verdiği gibi dört yılda tamamlayarak Panhellenik şenliğe yetişmesini sağlamış, bu şenliğe başkanlık etmiştir.⁶¹ Philostratos, Herodes'in üstlendiği başka önemli görevlerden de söz eder. Atina'da **arkhōn eponymos** olmuş, **praefectus** unvanıyla Asia'daki bağımsız kentlerin valiliği görevini üstlenmiştir.⁶² Bunların yanında Epiros'taki Orikon kolonisini kurmuştur, yazar bu kentin kendi döneminde terk edilmiş olduğunu yazmaktadır.⁶³ İtalya'nın güneyinde yer alan Canusium kentini de kolonize ettiği Philostratos'un verdiği bilgiler arasındadır.⁶⁴ Tahmin edileceği gibi Herodes'in hitabet tarzından övgüyle bahsetmekte, belagatini geniş bir şekilde betimlemektedir. Yukarıda bahsedilen yönleriyle Philostratos, Polemon ve Herodes'e ayrı bir hayranlık beslemektedir. Eshleman kimi sofistlerin esere dahil edilmesini Philostratos'un eğitiminin kökeninde olan Herodes Attikos ile söz konusu sofistlerin yakın ilişki içinde olmasıyla ilişkilendirmektedir.⁶⁵ Anlatıcı, kendi öğretmenlerinin öğretmeni olan Herodes Attikos'a kendi eğitim kökenini dayandırmak için eserde onu merkeze aldığı bir yapı

⁵⁹ Philostr. VS 545.

⁶⁰ Philostr. VS 551: Bu bir Odeion olmalıdır çünkü Philostratos yapının üstünün heykel yapımı için bile pahalı bir malzeme olan sedir ağacından bir çatıyla kapalı olduğundan söz etmektedir.

⁶¹ Philostr. VS 550: Pausanias Herodes'in stadion'u tamamen Pentelikon mermerinden inşa ettirdiğini söyler (Paus. 1.19).

⁶² **Arkhōn eponymos**: Philostr. VS 549. Küçük Asia'nın bağımsız kentlerinin valiliği: Philostr. VS 548.

⁶³ Philostr. VS 551.

⁶⁴ Philostr. VS 551: Canusium kolonisinin kökeni antik yazarlar tarafından Diomedes ile ilişkilendirilmektedir. Yaşlı Plinius ve Strabon Kanosion ismiyle Diomedes tarafından kurulduğunu söyler (Plin. HN. 3. 16; Str. 6. 3). Roma kolonisi olduktan sonra Herodes kente su desteği sağlamıştır, bkz: Leonhard Schmitz "Atticus Herodes Tiberius Claudius", **A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology**, c. I, ed. W. Smith, 1849, s. 413.

⁶⁵ Kendra Eshleman, "Defining the Circle of Sophists: Philostratos and the Construction of the Second Sophistic", **CPh**, c. CIII, no. 4, 2008, s. 399. Eshleman aynı zamanda Hippodromos'un **bios**'unda (Philostr. VS 618-619) karşımıza çıkan ve usta bir öğretmen olan Smyrna'lı Megistias'ın eserde bir **bios** ile onurlandırılmayıp da aynı görüşü desteklemek için kullanılmaktadır. Ayrıca bkz: Graham Anderson, **Philostratos: Biography and Belles Lettres in the Third Century a.d.**, Londra, Croom Helm, 1986, s. 83. Anderson **Bioi Sophistōn**'da İkinci Sofistik ile değil Herodes'in çevresi ve biraz daha fazlası ile karşı karşıya olduğumuzu hatta Philostratos'un sofistinin Herodes ile bağlantısı bulunan usta bir hatip olarak tanımlanması gerektiğini söyler.

tercih etmiş olmalıdır. Bununla birlikte eserde çoğu sofistin hitabet yetenekleriyle karşımıza çıkması Philostratos'un asıl hayranlık kaynağıdır.

Sofistlere duyduğu bu hayranlığı pekiştirmek ve bir anlamda desteklemek için anlatıcı sofistlerin kariyerleri boyunca yaptıkları konuşmalar esnasında dinleyicileri olan kişileri kendilerine hayran bıraktıkları anekdotlara da yer verir. Bu hayranlık şekli kimi zaman sözlü ifade, kimi zaman ise imparatorlar tarafından verilen hediyeler biçiminde karşımıza çıkar. Örneğin Miletos'lu Dionysios Dorion'un konuğu olarak Sardeis'e geldiğinde orada kariyerinin daha başında olan ve bir davanın avukatı olarak orada bulunan Polemon'u görür. Namını duyduğu Polemon ile henüz tanışmamıştır. Dionysios böylesine genç bir adamın ününün bu kadar hızlı yayılması karşısında yaşadığı heyecanı dile getirmekten çekinmez:

ἀλλ' ἐς πῆδησιν ἄγει τὴν καρδίαν καὶ τὴν γνώμην ἐνθουσιούμενῳ, ὥς πολλοὶ οἱ ἐπαινέται αὐτοῦ.⁶⁶

“Bu kadar çok hayranı olduğunu duyunca kalbim yerinden çıkacak gibi oluyor ve zihnim derin düşüncelere dalıyor.”

Davayı dinledikten sonra ise “Güçlü bir atlet gibi, yalnız gücü **palaistra**'dan gelmiyor” der.⁶⁷ İmparatorlar da sık sık sofistlere hayran olan önemli dinleyiciler olarak kendilerini gösterirler. Anlatıcının rolü bu şekilde desteklenmektedir, bir anlamda bu kişiler Philostratos'un hayranlığına şahit olarak gösterilir. Tarsuslu Hermogenes'in ününü duyan Marcus Aurelius onun bir konuşmasının dinleyicisi olmuş, öğretici konuşmasından etkilenmiş, doğaçlama konuşmasına ise hayran olmuştur. Böylece Hermogenes'e şahane hediyeler vermiştir.⁶⁸

Philostratos'un hitabetine hayranlık duyduğu sofistlerden üçü benimsedikleri tarzların mucitleri olarak tanıtılmaktadır.⁶⁹ Anlatıcı bu bağlamda ilk olarak Leontini'li

⁶⁶ Philostr. VS 526.

⁶⁷ “ἰσχνὸν ἔφη ‘ὁ ἀθλητὴς ἔχει, ἀλλ’ οὐκ ἐκ παλαιστρας.” (Philostr. VS 526)

⁶⁸ “ἐβάδιζε γοῦν ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν αὐτοῦ ὁ Μάρκος καὶ ἦσθη μὲν διαλεγόμενου, ἐθαύμαζε δὲ σχεδιάζοντος, δωρεὰς δὲ λαμπρὰς ἔδωκεν.” (Philostr. VS 578) İmparator Phokis'li Hermokrates'in (Philostr. VS 608-612) konuşmasını duyduğunda ona da hayran olur ve hediye isteme ayrıcalığı sunar, Hermokrates ise bunu reddeder.

⁶⁹ Aiskhines (Philostr. VS 507-510), Asurlu Isaios (Philostr. VS 513-514), Lykia'lı Herakleides (Philostr. VS 613-615).

Gorgias'ı ele almıştır.⁷⁰ Mucit olarak gösterilen sofistlerden belki de en önemlisi olan Gorgias eserin girişinde doğaçlama hitabetin mucidi, onu konu alan **bios**'un ilk cümlesinde de sofistlerin sanatının babası olarak geçmektedir.⁷¹ Bundan sonra anlatıcı Aiskhines'i ele alarak ondan "İkinci Sofistik'in mucidi" olarak söz eder.⁷² Aiskhines'e ayırdığı **bios**'un sonlarına doğru tanrısal esinle konuşmanın Aiskhines'ten önceki sofistlerce benimsenmemiş olduğunu, ondan itibaren görüldüğünü söyler.⁷³ Anlatıcının kendi hitabet tarzını kendi keşfederek sonraki sofistleri de etkilediğini söylediği bir diğer sofist Asurlu Isaios'tur. Her bir fikrini birer cümleyle özetleyerek sıralanan özlü ifade biçiminin Isaios ile başladığını belirtmektedir.⁷⁴ Kendisi de bir sofist olan Philostratos'un bu sanatın esaslarını belirlemekte katkısı olan sofistleri özel olarak belirtmesi hitabetin onlara duyduğu hayranlıkta en önemli yeri tuttuğunu göstermektedir.

1.2. Alıcı

Philostratos **Bioi Sophistōn**'un ilk cümlesinde, doğrudan 2. tekil şahısla seslendiği Gordianus'a "senin için yazdım" (**anegrapsa soi**) der.⁷⁵ Eserini Gordianus'a atfetmiş olsa da bunu daha çok onu onurlandırmak için yaptığı, aslında çok daha geniş bir okuyucu kitlesine hitap ettiği açıktır.⁷⁶ Bununla birlikte Gordianus dışında hiçbir okuyucusuna doğrudan "sen" ya da "siz" diye seslenmez. Yukarıda da alıntılanan, Naukratis'li Apollonios'un yaşadığı maddi sıkıntıların sofist olarak kabul edilmesine bir engel oluşturmayacağını savunurken kurduğu "en bilgelerin içinde dahi para kazanmak uğruna kölelere özgü birçok iş yapmış bazı kimseleri bulabilirsin" cümlesindeki ikinci tekil şahısla sesleniş (**eurois ... an** "bulabilirsin") belki de "insan bulabilir" anlamında kullanılmış belirsiz bir hitaptır.

⁷⁰ Philostr. VS 492-494.

⁷¹ Philostr. VS 482, VS 492.

⁷² Philostr. VS 507.

⁷³ "τὸ γὰρ θεῖως λέγειν οὐπω μὲν ἐπεχωρίασε σοφιστῶν σπουδαῖς, ἀπ' Αἰσχίνου δ' ἤρξατο θεοφορήτω ὀρμῇ ἀποσχεδιάζοντος, ὥσπερ οἱ τοὺς χρησμοὺς ἀναπνέοντες." (Philostr. VS 509)

⁷⁴ "καὶ τὸ βραχέως ἐρμηνεύειν, τοῦτό τε καὶ πᾶσαν ὑπόθεσιν συνελεῖν ἐς βραχὺ Ἰσαίου εὖρημα" (Philostr. VS 514)

⁷⁵ Gordianus'a 2. tekil şahıs kullanarak üç kez **soi** (sana) diye seslenir. Philostr. VS 479 satır 3 ve 4, 480 satır 9.

⁷⁶ Thomas Schmitz, "Narrator and audience in Philostratus' Lives of the sophists", **Philostratus: Greek Culture in the Roman World**, ed. E. Bowie, J. Elsner, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 51-52.

Yazarın hedef kitlesini oluşturan alıcı ya da okurlar, yazar tarafından eğitilmiş meslektaşları olarak değil, konuyla ilgili yeterince bilgi ve deneyimi olmayan sofist adayları olarak kurgulanmıştır. Bu nedenle, “Anlatıcı” başlığı altında da görüldüğü gibi, birçok konuyu öğrencilere hitap eden bir üslupla açıklayarak konunun ayrıntılarına girmek zorunda kalır. Bunun sonucunda öğretmen kimliğine bürünerek aktardığı anlatısından okuyucularının birtakım dersler ve sonuçlar çıkarmasını beklemektedir.

Eserin anlatıcısının okurlarından ilk beklentisi onun iyi ve güvenilir bir sofist olduğuna inanmalarıdır. Bu beklentiyle öğrencileri gibi gördüğü alıcıları sofistlerden hangilerinin değerli olup olmadığı konusunda yönlendirmek ister. Örneğin Byzantion’lu Markos’un **bios**’unda bu yönlendirmeyi yaygın inanışa ters düşen kendi fikrini dikte etmek için üç kez birinci tekil şahıs kullanarak yapar:

“Οὐδὲ τὸν Βυζάντιον σοφιστὴν παραλείψω Μάρκον, ὑπὲρ οὗ κἂν ἐπιπλήξαιμι τοῖς Ἑλλησιν, εἰ τοιόσδε γενόμενος, ὅποιον δηλώσω, μήπω τυγχάνοι τῆς ἑαυτοῦ δόξης.”⁷⁷

“Byzantion’lu Markos’u atlamayayım, henüz hak ettiği değeri görmemiştir; onun adına Yunanları eleştiriyorum, her ne kadar şimdi göstereceğim gibi olsa da.”

Anlatıcı talep ettiği güvenin bir sonraki aşamasında öğrencilerinden **gar** bağlacıyla bildirdiği kendi görüşlerine ortak olmalarını istemektedir. Arelatum’lu Favorinus’un **bios**’unda **gar** bağlacıyla iyi bir sofistin rekabetten kaçınmayacağını kabul edilmesi gereken bir görüş olarak sunar:

τοῖς μὲν οὖν σοφιστὴν τὸν Φαβωρίνον καλοῦσιν ἀπέχρη ἐς ἀπόδειξιν καὶ αὐτὸ τὸ διενεχθῆναι αὐτὸν σοφιστῇ, τὸ γὰρ φιλότιμον, οὗ ἐμνήσθην, ἐπὶ τοὺς ἀντιτέχνους φοιτᾷ.⁷⁸

⁷⁷ Philostr. VS 528.

⁷⁸ Philostr. VS 491.

“Favorinus’un sofist olarak anılmasında onun bir sofistle tartışması bile yeterli bir kanıttır, çünkü sözünü ettiğim rekabetçi ruh kendisiyle aynı özelliklere sahip bir rakibe yönelir.”

Philostratos’un anlatıcısı **Bioi Sophistōn**’un girişinde eserini Gordianus’a attettiğini söylese de yalnızca Gordianus’a seslenmediği açıktır; çok daha geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmektedir.⁷⁹ Alıcı yazar tarafından eğitilmiş meslektaşlarından çok konuyla ilgili yeterince bilgisi olmayan sofist adayları olarak kurgulanmıştır. Bu nedenle, **Anlatıcı** başlığı altında da görüldüğü gibi, birçok konuyu öğrencilere hitap eden bir üslupta açıklamak ya da konunun ayrıntılarına girmek zorunda kalır. Her öğretmen gibi anlatıcı bir ders edasıyla aktardığı anlatısından öğrencilerinin birtakım dersler ve sonuçlar çıkarmasını beklemektedir.

Philostratos’un anlatıcısının öğrencilerinden ilk beklentisi onun iyi bir öğretmen olduğuna güvenmeleridir. Bu beklentiyle öğrencileri gibi gördüğü alıcıları hangi sofistin değerli olduğu ya da olmadığı konusunda yönlendirmek ister. Örneğin Byzantion’lu Markos’un **bios**’unda bu yönlendirmeyi yaygın inanışın tersine kendi fikrini dikte etmek için üç kez birinci tekil şahıs kullanarak yapar:

“Οὐδὲ τὸν Βυζάντιον σοφιστὴν παραλείψω Μάρκον, ὑπὲρ οὗ καὶ ἐπιπλήξαιμι τοῖς Ἑλλήσιν, εἰ τοιόσδε γινόμενος, ὅποιον δηλώσω, μήπω τυγχάνοι τῆς ἑαυτοῦ δόξης.”⁸⁰

“Byzantion’lu Markos’u atlamayayım, henüz hak ettiği değeri görmemiştir; onun adına Yunanları eleştiriyorum, her ne kadar şimdi göstereceğim gibi olsa da.”

Ayrıca alıcılarını etik açıdan da yönlendirmeye çalışır. Herodes’ten başka kimsenin servetini daha iyi kullanmadığını söylerken “bunu başarmanın kolay olduğunu düşünmeyelim, tersine çok zor ve çetin bir iştir” (τουτὶ δὲ μὴ τῶν εὐμεταχειρίστων ἡγώμεθα, ἀλλὰ τῶν παγχαλέπων τε καὶ δυσκόλων) diyerek servetin insanı sarhoş edip

⁷⁹ Thomas Schmitz, “Narrator and audience in Philostratus’ Lives of the sophists”, **Philostratos: Greek Culture in the Roman World**, ed. E. Bowie, J. Elsner, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 51-52.

⁸⁰ Philostr. VS 528.

etrafındakileri hor görmesine neden olduğunu, Herodes'in ise tersine servetin tutsağı olmuş cimri insanları hor görüp ne dostlarına ne de kentlere sırt çevirdiğini yine **gar** bağlacıyla açıklar.⁸¹ Bu tür örneklerle sofist adaylarına bir yandan iyi bir sofist olmak için kendi alanlarında rekabetçi olmanın onları geliştireceğini ve bu meslek sayesinde elde edecekleri geliri dostlarına, kentlerine yararlı bir biçimde kullanarak kendilerini kaybetmeden ölçülü bir tavır sergilemeleri gerektiğini vurgular.

Anlatıcının öğrencileriymiş gibi seslendiği alıcılarından bir diğer beklentisi ise anlatısını iyi takip etmeleri ve anlamalarıdır. Eser boyunca daha önce söz ettiği bilgilere göndermeler yaparak onların anlatısından kopmadıklarından emin olmak ister. Örneğin Keos'lu Prodikos'un **bios**'unda sofistin **Herakles'in Seçimi** isimli bir hikâyesinden kendisinin anlatısının başında söz ettiğini, Ksenophon'un da eserinde bu hikâyeye gönderme yaptığını yazmaktadır. Burada kullanılan "başta sözünü ettiğim gibi" (οὗ κατ' ἀρχὰς ἐπεμνήσθην) ifadesiyle⁸² öğrenci gibi gördüğü okuyucularının dersin başını unutmaları ihtimaline karşı önlem almış olur.

Anlatıyı iyi bir şekilde takip etmeleri beklenen sofist adaylarının başarılı olmak için gerçekleştirmeleri gereken diğer bir şart ise sıradan Yunanlardan farklı olarak iyi ve kötü sofisti ayırt edecek kadar konuya hâkim olmalarıdır. Yunanların bazı sofistlere hak etmedikleri kadar değer verdiklerine, bazılarına da hak ettikleri değeri vermediklerine dikkat çeker. Aiskhines ile Niketes arasındaki dönemde yaşamış olan ama Philostratos'un **bios**'larını yazmaya değer görmediği Kilikia'lı Ariobarzanes, Sicilyalı Ksenophron ve Kyrene'li Peithagoras ne bilgi bakımından ne de bilinenleri yorumlamada yeterli oldukları hâlde, Yunanlar, yiyecek yokluğunda acı bakla arayanlar gibi iyi sofistlerin yokluğunda onları ciddiye almıştır.⁸³ Buna karşın anlatıcının "Byzantion'lu sofist Markos'u [anlatmayı] atlamayayım" (οὐδὲ τὸν Βυζάντιον σοφιστὴν παραλείψω Μάρκον) dediği Markos'a Yunanlar hak ettiği değeri vermemiştir.⁸⁴ Benzer bir biçimde Klazomenai'lı Skopelianos'tan söz etmeye başladığında onun hakkında kötü konuşanları düzeltmek gerektiğini söyleyerek bu

⁸¹ Philostr. VS 547.

⁸² Philostr. VS 496, Ksen. Mem. II. 1. 21. Burada Philostratos VS 481'e referans yapmaktadır.

⁸³ Philostr. VS 511.

⁸⁴ Philostr. VS 527-528.

kişilerin tersine onun iyi bir sofist olduğunu kanıtlarıyla öne sürer.⁸⁵ Eserin anlatıcısı övdüğü sofistlere karşı yapılan yergileri asla kabul etmez ve okurlarını tek tek isimlerini verdiği sofistler konusunda kendi eleştirileriyle etkilemeye çalışır.

Anlatıcı, başkalarından alıntı yaparak doğrudan kendisi olarak seslenmediği alıcılarına, kendi görüşlerine katılırlarsa onları hitabetten anlayan okurlar olarak değerlendireceği, aksi durumda onları cahillikle suçlayacağı konusunda üstü kapalı bir uyarıda bulunur. Bu alıntılardan biri çok beğendiği sofistlerden biri olan Laodikeia'lı Polemon'un Atinalılara hitap ettiği bir konuşmasının girişinde kurduğu bir cümledir:

“Φασὶν ὑμᾶς, ὦ Ἀθηναῖοι, σοφοὺς εἶναι ἀκροατὰς λόγων· εἴσομαι.”⁸⁶

“Atinalılar, sizden söylevlerin bilgili dinleyicileri olarak söz ederler. (Şimdi) anlayacağım.”

Bu kibirli girişle Polemon Atinalı dinleyicilerden kötü eleştiri aldığı takdirde asıl kötü eleştiriye hak edenlerin dinleyicilerin kendileri olacağını ima etmiş olur. Anlatıcı da Polemon'un kine benzer bir tutumla okurlarına yönelik olarak eserin geneline böyle bir uyarı gizlemiştir.

Anlatıcı ve alıcının ilişkisi değerlendirildiğinde **Bioi Sophistōn**'un tümüne yayılmış hayalî bir öğretmen-öğrenci ilişkisi karşımıza çıkar. Bir sofist hatip adayı olan öğrencisini yetiştiriyormuş gibi öğretici bir role bürünmüş olan anlatıcı hayalî bir sınıf ortamında, sofistlik ruha uygun denebilecek konuşma diline yakın bir üslupla, bir öğrenci topluluğuna ders verir gibi yazmaktadır. Anlatıcı ilgi çekici örneklerle ve anekdotlara bir öğretmenin öğrencilerinin derse olan ilgisinin azalmasını önlemek için kullandığı bir yöntem olarak başvurur. Nitekim kimi örnek ya da anekdotlar anlatının amacına hizmet etmekten çok okurun ilgisini çekmeye yöneliktir.

⁸⁵ “Υπὲρ Σκοπελιανοῦ τοῦ σοφιστοῦ διαλέξομαι καθαγιάμενος πρότερον τῶν κακίζειν αὐτὸν πειρωμένων” (Philostr. VS 514)

⁸⁶ Philostr. VS 535.

1.3. Zaman

Zaman, Philostratos'un anlatısını belirleyen en önemli unsurlardan biridir; çünkü **Bioi Sophistōn**'un daha başlarında (ister istemez birçok kez tekrar edeceğimiz gibi) **bios**'larını anlatacağı sofistleri “Eski Sofistik” ve “İkinci Sofistik” adlarını verdiği iki retorik akıma göre sınıflandırmakla bize iki farklı dönemde yaşamış sofistlerden söz edeceğini bildirir.⁸⁷ İlk dönemi Eski Sofistik'in kurucusu olan Leontinoi'lu Gorgias (ca. İ.Ö. 483-375) ile başlatır ve İkinci Sofistik'in kurucusu olan Aiskhines (ca. İ.Ö. 389-314) ile bitirir.⁸⁸ İkinci Sofistik'in kurucusunun Aiskhines olmasına karşın, yazara göre bu tür Sofistik'in ilkelerini uygulayan ilk kişi Aiskhines'ten neredeyse 400 yıl sonra, İmparator Nero döneminde yaşamış olan Smyrna'lı Niketes'tir; bu yüzden İkinci Sofistik akımı Niketes ile başlatıp bu akımı temsil edenlerin **bios**'larını anlatmayı kendi yaşadığı döneme kadar sürdürür. İkinci Sofistik'in ilkelerini saptayan Aiskhines Eski Sofistik dönemde yer aldığı için, sonrakine “Yeni” değil, “İkinci” demeyi doğru bulur. Böylece eserinde yaklaşık 800 yıllık bir süreci, iki dönem arasında yine yaklaşık olarak 400 yıllık bir boşluk bırakarak iki kitapta ele alır. Sonuç olarak anlattığı sofistleri, İ.Ö. 5.-4. yüzyıllar arasını kapsayan Eski Sofistik ve İ.S. 1.-3. yüzyıllar arasını kapsayan İkinci Sofistik şeklinde ikiye ayırdığı dönemden seçmiş olur.

Philostratos **bios**'larda tamamen kronolojik bir sıra izlemez; bunun nedeni birinci kitapta önceliği filozof sofistlere vermesidir. Bu ilk grubu kendi içinde kronolojik bir sırayla ele alır. Bu filozoflar eserdeki sırasına göre şöyle listelenebilir:

- 1) Knidos'lu Eudoksos (İ.Ö. 408-352; Philostr. VS 484)
- 2) Byzantion'lu Leon (ca. İ.Ö. 4. yüzyıl; Philostr. VS 485)
- 3) Ephesos'lu Dias (Büyük İskender Dönemi; Philostr. VS 486)
- 4) Atinalı Karneades (İ.Ö. 213-129; Philostr. VS 486)
- 5) Mısırlı Philostratos (ca. İ.Ö. 1. yüzyıl; Philostr. VS 486)

⁸⁷ Philostr. VS 481.

⁸⁸ A.e.

6) Naukratis’li Theomnestos (ca. İ.Ö. 1. yüzyıl; Philostr. VS 486)

7) Prusa’lı Dion (ca. İ.S. 40-120; Philostr. VS 487-488)

8) Arles’li Favorinus (ca. İ.S. 80- 150; Philostr. VS 489-492)

İlk grup içinde yalnızca Dion ve Favorinus İkinci Sofistik akımın temsilcisidir. Eski Sofistik ve İkinci Sofistik akım dışında kalan hatipleri eserine almayı tercih etmeyen Philostratos, felsefe eğitimi almış sofistlerde bu kuralın dışına çıkar. Daha sonra zamanda tekrar geriye giderek Eski Sofistik temsilcilerini yeni baştan kronolojik bir sırayla listeler. Bu sofistler şunlardır:

9) Leontinoi’lu Gorgias (İ.Ö. 483-376; Philostr. VS 492-494)

10) Abdera’lı Protagoras (İ.Ö. 480-420; Philostr. VS 494-495)

11) Elis’li Hippias (ca. İ.Ö. 460-399; Philostr. VS 495-496)

12) Keos’lu Prodikos (İ.Ö. 465-395; Philostr. VS 496)

13) Agrigentum’lu Polos (ca. 5. yüzyıl; Philostr. VS 497)

14) Kalkhedon’lu Thrasymakhos (ca. 5. yüzyıl; Philostr. VS 497)

15) Rhamnos’lu Antiphon (İ.Ö.480-411; Philostr. VS 498-500)

16) Atinalı Kritias (İ.Ö.460-403; Philostr. VS 501-503)

17) Isokrates (İ.Ö. 436-338; Philostr. VS 504-506)

18) Aiskhines (İ.Ö. 389-314; Philostr. VS 507-510)⁸⁹

Bundan sonra ise yazar anlatısına yaklaşık olarak 400 yıllık bir ara verirken bunun nedeninin Kilikia’lı Ariobarzanes, Sicilyalı Ksenophron ve Kyrene’li Peithagoras gibi eserinde anlatmaya değmeyecek sofistler olduğunu söyler.⁹⁰ Lemnos’lu Philostratos, Atinalı Nikagoras, Gadara’lı Aspines gibi kendi çağdaşı olan bazı sofistleri ise hitabet yeteneklerini beğenmesine rağmen anlatmaz; bunun nedenini ise onlarla olan yakın dostluk ilişkisinden ötürü tarafsızlığını kaybetme korkusuyla açıklar.⁹¹ Farklı

⁸⁹ Whitmarsh, “Philostratus”, s. 436, dn. 38.

⁹⁰ Philostr. VS 510-511.

⁹¹ Philostr. VS 628.

gereçeklerle anlatmayı atladığını söylediği sofistlerin adlarını anması eksiksiz bir sofist listesi vermediğini kabul ettiğini gösterir. Böylece Eski Sofistik temsilcilerinden sonra Niketes ile başlattığı İkinci Sofistik akımın temsilcilerini yine kronolojik bir sırayla anlatmaya başlar:

19) Smyrna’lı Niketes (İ.S. 1. yüzyıl; Philostr. VS 511-512)

20) Assyria’lı Isaïos (İ.S. 1.-2. yüzyıl; Philostr. VS 513-514)

21) Klazomenai’lı Skopelianos (İ.S. 1.-2. yüzyıl; Philostr. VS 515-521)

22) Miletos’lu Dionysios (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. VS 522-526)

23) Ephesos’lu Lollianos (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. VS 527)

24) Byzantion’lu Markos (İ.S. 2.-3. yüzyıl; Philostr. VS 528-530)

25) Laodikeia’lı Polemon (ca. 85-144; Philostr. VS 531-544)

26) Atinalı Sekundos (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. VS 545)

Birinci kitap burada sona erer. Yazar eserde bazı sofistlerin **bios**’larını anlatmaktan kaçınmanın yanı sıra bütün **bios**’lara eşit olarak yer vermez; bazı **bios**’ları oldukça kısa geçirirken bazılarına oldukça uzun yer ayırır. Anlattığı en uzun iki **bios** Laodikeia’lı Polemon ve Herodes Attikos’a aittir. Birinci kitabın sonunda kısaca söz ettiği Atinalı Sekundos sayılmazsa, bu kitabın kapanışını Polemon’la yaptığını düşünebiliriz. İkinci kitaba diğer uzun **bios** olan Herodes Attikos’un **bios**’u ile başlar. Bowie, bu simetrik yapıyla iki kitabın **Ilias** ve **Odysseia**’yı taklit ettiğini; hatta Polemon ve Herodes’in Akhilleus ve Hektor’u temsil ettiğini ileri sürer.⁹² Herodes’le başlayan ikinci kitap tamamen İkinci Sofistik temsilcilerine ayrılmıştır. İlk kitabın sonundan itibaren yine kronolojik bir sırayla anlatılan bu sofistler yazarın kendi çağdaşlarıyla, yani İkinci Sofistik adını verdiği kültürel hareketin zirvede olduğuna inandığı kendi zamanıyla sona erer. Söz konusu sofistler şöyle listelenebilir:

⁹² Bowie, “Portrait of a Sophist as a Young Man”, s. 149. Bowie, söz konusu simetrik yapıyı belki daha güçlü göstermek için Polemon’dan önce eserde 38 sofistin, Herodes’ten sonra ise yine 38 sofistin **bios**’una yer verildiğini söyler. Buna karşın eserde sofistlerin sayısı ile ilgili bir simetri görülmez; tersine Polemon’dan önce 25, Herodes’ten sonra ise 32 sofist yer almaktadır.

- 27) Herodes Attikos (İ.S. 100-179; Philostr. **VS** 545-566)
- 28) Sofist Theodotos (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 567)
- 29) Pergamon'lu Aristokles (İ.S. 1.-2. yüzyıl; Philostr. **VS** 568)
- 30) Kilikia'lı Antiokhos ((İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 569-570)
- 31) Seleukeia'lı Aleksandros (İ.S. 1. yüzyıl; Philostr. **VS** 570-576)
- 32) Perge'li Varus (İ.S. 2.-3. yüzyıl; Philostr. **VS** 577)
- 33) Tarsuslu Hermogenes (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 578)
- 34) Kilikia'lı Philagros (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 578-581)
- 35) Publius Aelius Aristeides Theodoros (İ.S. 117-181; Philostr. **VS** 581-585)
- 36) Tyros'lu Hadrianos (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 585-590)
- 37) Byzantion'lu Khrestos (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 591-592)
- 38) Naukratis'li Polydeukes (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 593)
- 39) Kaisareia'lı Pausanias (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 594)
- 40) Ainos'lu (Trakya'da) Athenodoros (İ.S. 2. yüzyıl, Hadrianus Dönemi'nde Ephesos'ta hatıpti; Philostr. **VS** 595)
- 41) Naukratis'li Ptolemaios (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 596)
- 42) Smyrna'lı Euodianos (İ.S. 2.-3. yüzyıl; Philostr. **VS** 597)
- 43) Perinthos'lu Rufus (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 598)
- 44) Andros'lu Onomarkhos (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 599)
- 45) Naukratis'li Apollonios (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 600)
- 46) Atinalı Apollonios (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 601-602)
- 47) Naukratis'li Proklos (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 603-604)
- 48) Thessalia'lı Phoiniks (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. **VS** 604)

- 49) Ephesos'lu Damianos (İ.S. 117-195; Philostr. VS 604-606)
- 50) Hierapolis'li Antipatros (İ.S. 2.-3. yüzyıl; Philostr. VS 607)
- 51) Phokis'li Hermokrates (İ.S. 2.-3. yüzyıl; Philostr. VS 608-612)
- 52) Lykia'lı Herakleides (İ.S. 2.-3. yüzyıl; Philostr. VS 613-615)
- 53) Thessalia'lı Hippodromos (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. VS 616-620)
- 54) Laodikeia'lı Varus (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. VS 620)
- 55) Nikomedeia'lı Quirinus (İ.S. 2. yüzyıl; Philostr. VS 620-621)
- 56) Thessalia'lı Philiskos (İ.S. 2. yüzyıl, Caracalla Dönemi'nde Atina'da sofistlik yapmıştır; Philostr. VS 621-623)
- 57) Romalı Aelianus (ca. İ.S. 170-235; Philostr. VS 624-625)
- 58) Heliodoros (İ.S. 3. yüzyıl; Philostr. VS 625-627)
- 59) Ravenna'lı Aspasio (İ.S. 3. yüzyıl; Philostr. VS 627-628)

Filozof sofistleri öne almakla **bios**'ların sıralamasında bozduğu kronolojik düzene, **bios**'ları tek tek anlatırken daha sadıktır. Bunun tek istisnası çok kısa **bios**'lardır. Daha uzun anlattığı **bios**'lara eserin başında belirttiği gibi ele aldığı sofistin ailesi söz etmeye değerse önce ailesinden ve maddi olanaklarından söz etmekle başlar; daha sonra anlatısını kariyeriyle sürdürür ve eğer sofist hayatta değilse, son cümleleri sofistin ölümüne ilişkindir, burada sofistin kaç yaşında öldüğünü mutlaka belirtir. Bazen bir sofistin ölümünden söz ettikten hemen sonra geride kalan çocuklarının sofiste layık olup olmadığına dikkat çeker. Örneğin Larissa'lı Hippodromos'un **bios**'una sofistlik açısından değerini bildiren bir cümleyle başladıktan hemen sonra ailesinden, babasının ünlü at yetiştiricisi Olympidoros olduğundan söz eder. Sıra kariyerine geldiğinde Hippodromos'un Phytia oyunlarına iki kez son derece adil ve başarılı bir biçimde başkanlık ettiğini ve Atina'da ders vermekle kalmayıp yaklaşık 40 yıl boyunca hitabet kürsüsünün başında bulunduğunu anlatır. Elbette hitabetine vurgu yaparak konuşmalarının ölçülü olduğunu; üslubu Platon ve Dion'a bağlıyken hitabetinin Polemon'un etkisinde kaldığını; Homeros ve

Arkhilokhos'a hayranlık duyduğunu söyleyerek kendi gününe kalmış 30 söylevini bunların en iyilerinin adlarını tek tek vererek anar. **Bios**'un sonuna doğru yeteneğinin hatiplikle sınırlı olmadığını, lir çalma ve lirik beste yapma yeteneğiyle de ün kazandığını ekler. Son cümlelerinde Hippodromos'un 70'li yaşlarda evinde öldüğünü yazar. Ne yazık ki geride taşradaki mülklerini ve evlerini idare edebilecek zekâ düzeyine sahip olmasına rağmen eğitimsiz, sofistliğe ilgi duymayacak kadar kaba saba bir oğul bırakmıştır.⁹³ Her **bios**'u yaklaşık olarak bu kronolojik sıraya uygun anlatırken okuyucuyu sıkmamak için sofistlerin yaşamlarının ilgi çekici detaylarına yer verir; bunlardan bazılarında zaman vurgusu yapar. Örneğin Skopelianos'un uykusuzluğa en dayanıklı insan olarak gündüzleri değil, geceleri çalıştığını; bu yüzden de "Ey Gece, kuşkusuz senin bilgelikten aldığın pay (diğer) tanrılarinkinden daha büyüktür" diye geceye övgü düzdüğünü yazar.⁹⁴

Yazar, **bios**'larını anlattığı kişilerin yaşadıkları dönemi belirtmek için onları ya imparatorlarla ya da diğer ünlü kişilerle ilişkilendirir; bunu yaparken bir yandan da imparatorların çevresine giren sofistleri ya da sofistlerin birbirleriyle olan ilişkilerini bildirmiş olur. Polemon'a imparator Traianus tarafından karada ve denizde ücretsiz seyahat hakkı verildiğinden, Hadrianus'un bu hakkı onun tüm torunlarına bağışladığından söz ederken bize sofistin yalnızca imparatorlarla yakın ilişkisini bildirmekle kalmaz, onun yaşadığı dönem hakkında da kesin bilgiler verir.⁹⁵

1.4. Mekân

İ.S. 2. ve 3. yüzyılların hitabet sanatında Küçük Asya ve Attika tarzı olmak üzere birbirine rakip iki tarz ortaya çıkar. Asya tipi hitabet tarzı tumturaklı, ağdalı, şaşırtıcı metaforlarla dolu, fazlasıyla şiirsel, hitabetin hilelerine bağımlı ve oldukça duygu yüklüdür. Attika geleneğini sahiplenen hatip ise klasik yazarları taklit eder, tarzda basitliği hedefler; imalardan ya da Klasik Dönem yazarlarında rastlanmayan

⁹³ Philostr. VS 617-620.

⁹⁴ Philostr. VS 518

⁹⁵ Philostr. VS 532-533.

sözcüklerden kaçınarak dilde sadeliği benimser.⁹⁶ Bu iki tarz Küçük Asya'nın ve Attika'nın **Bioi Sophistōn**'da anlatılanların asıl sahneleri olmasında etkili olur. Eğitimleri ve kariyerleri boyunca eserde bu bölgelere ziyaretlerde bulundukları anlatılan 59 sofistten 31'inin Küçük Asya kökenli olması hiç şaşırtıcı değildir. İkinci Sofistik'in birinci kitapta yer alan temsilcilerinin büyük bölümü Atina'ya meslekleri gereği ziyaretlerde bulunan Küçük Asya kökenli sofistlerdir. Bu sofistlerden biri olan Klazomenai'lı Skopelianos Niketes'in Smyrna'daki okulunda eğitim almıştır. Klazomenai vatandaşlarının ricalarına rağmen kendi yurdunda bir okul açmayı kibarca reddetmiş, müzik çalgıları için köprü neyse bir sofist için de Smyrna'nın o anlama geldiğini söyleyerek, kariyerine Smyrna'da devam etmiştir.⁹⁷ Bununla birlikte Batı Anadolu'ya uğrayan çoğu sofist kariyerleri için Hellas'a, özellikle Attika'nın başkenti Atina'ya birçok kez uğramıştır. Örneğin Tyros'lu Hardianos, Herodes Attikos zamanında Atina'ya gelmiş ve burada hitabet eğitimi almıştır.⁹⁸ Kemezis'e göre birinci kitap boyunca tekrarlanan bu ziyaretler Atina'yı eser için Batı Anadolu'dan sonra ikinci derecede önemli bir merkez yapmaktadır, öyle ki ikinci kitabın ilk sofisti olan Herodes Attikos'a kadar Atina menşeli büyük bir yeteneğin eserde yer almadığına dikkat çekmektedir.⁹⁹

Küçük Asya ve Hellas'ın yanında İtalya da sık sık **bios**'larda karşımıza çıkan mekânlardan biridir. Çünkü İmparatorluk başkenti olan Roma'da aynı zamanda bir hitabet kürsüsü bulunmaktadır. Bu hitabet kürsüsünün başına getirilen sofistler anlatılırken doğal olarak Roma'dan da bahsedilir. İtalya'da başka kentler de karşımıza çıkar: Gorgias Sicilya'nın Leontinoi kentinde doğmuş, buradan Hellas'a geçmiştir.¹⁰⁰ Philostratos'un çağdaşlarından olan Aspasio da İtalya kentlerinden Ravenna'dandır.¹⁰¹ Aynı zamanda eserde Akdeniz havzasının batısında yer alan

⁹⁶ Wilmer C. Wright, "Introduction", **Philostratus, Lives of the Sophists. Eunapius, Lives of the Philosophers and Sophists**, s. xix.

⁹⁷ Philostr. VS 516.

⁹⁸ Philostr. VS 585.

⁹⁹ Adam Kemezis, "Narrative of Cultural Geography in Philostratus's Lives of the Sophists", **Perceptions of the Second Sophistic and its Times / Regards sur la Seconde Sophistique et son époque**, ed. T. Schmidt ve P. Fleury, Toronto, University of Toronto Press, 2011, s. 8; Kemezis Batı Anadolu sofistlerin Atina'ya ziyaretlerinin önemli anekdotlar olarak anlatıldığını ancak eserin ana anlatısında yer bulamayan soyutlanmış öyküler olarak karşımıza çıktığını öne sürer.

¹⁰⁰ Philostr. VS 492-493.

¹⁰¹ Philostr. VS 627.

bölgelerden de söz edilir. Bunun en önemli örneklerinden biri Favorinus'un yaşadığı Galya bölgesindeki Arelatum kentidir. Bir Galyalı olmasına rağmen Arelatum'da Yunan hayatı süren Favorinus, kariyeri boyunca hem doğum yerine en yakın sofistlik merkez olan Roma'da bulunmuş hem de doğduğu kentte başrahiplik yapmış ve bu görevi sırasında servetinin önemli bir kısmını "hayırseverlik" (**euergesia**) faaliyetlerine harcayarak **leitourgia** (bir tür vergi) muafiyeti kazanmıştır.¹⁰²

Mesleki ya da zorunlu seyahatler sebebiyle sofistlerin bios'larında birçok mekân değişimiyle karşılaşırız. Örneğin Kilikia'lı Philagros, başarılı bir sofistin bulunmak isteyeceği tüm gözde hitabet merkezlerinde kariyerini sürdürmüş olması bakımından önemli bir sofisttir. Batı Anadolu'da Lollianos'tan eğitim almıştır, daha sonra Atina'da hitabet kürsüsü başkanı olmuştur. Buradaki bir söylevinden sonra Kerameikos'ta Herodes ile ateşli bir tartışmaya tutuşmuştur. Philagros Atina'dan sonra Roma'da da hitabet kürsüsünün başına getirilmiş olan sofistlerdendir.¹⁰³ Philagros doğudan batıya, tüm önemli sofistlik merkezlere doğru adeta ömrüne yayılan büyük bir seyahat gerçekleştirir; Kilikia'da doğar, eğitimi için Batı Anadolu'ya gider, mesleği onu imparatorluğun önemli kentleri olan Atina ve Roma'ya götürür. Bununla birlikte, konuşma yaparak hayatını kazanmak sofistler için zaman zaman tehlikeli olmuştur. Örneğin Prusa'lı Dion'un Domitianus'tan korkusuna Roma'yı terk ederek Get kabilelerinin bölgesine kaçmıştır.¹⁰⁴

Coğrafi mekânların yanı sıra sofistlerin kendi mesleklerini icra ettikleri okul, kütüphane, tiyatro, meclis binaları ya da servetlerini gösteren görkemli evler gibi mekânlarla da ilişkilendirilerek anlatıldıkları görülür. Örneğin Aiskhines Rodos'u hitabet okulu kurmak için cazip bir yer olarak görmektedir. Aiskhines adaya taşınıp burayı bir sofist okulu merkezine çevirmiştir.¹⁰⁵ Ege Denizi'nde daha kuzeyde yer alan Khios'ta ise Isokrates bir hitabet okulu kurmuştur.¹⁰⁶ Bu tür anlatılarla sofist adayı olan öğrencilerin eğitimleri sırasında bulundukları ortamlar hakkında bilgi ediniriz. Philostratos'un gözünden okura aktarılan detaylı bir eğitim mekânı anekdotu yazarın

¹⁰² Philostr. VS 489-490.

¹⁰³ Philostr. VS 578-581.

¹⁰⁴ Philostr. VS 488; Get'ler Trakya'nın kuzeyinde Tuna nehrinin kıyısında konumlanmışlardır.

¹⁰⁵ Philostr. VS 509.

¹⁰⁶ Philostr. VS 506.

öğretmenlerinden Naukratis’li Proklos’un aynı zamanda okul olarak kullandığı evinde kendi öğrencilerinin kullanımına açtığı kütüphanesi ile ilgilidir. Bu kütüphaneden derslerini verirken kendisi de yararlanmaktadır. Proklos öğrencilerinin hepsini birbirlerini çekiştirmelerini engellemek adına kütüphanesine aynı anda kabul eder, kütüphanenin içinde öğretmen ve öğrencilerin oturma düzeni ders yapılmasına uygun bir biçimde ayarlanmıştır.¹⁰⁷ Tiyatro yapıları sofistlerin sık sık performans sergiledikleri yerler olarak karşımıza çıkar, örneğin eserde “Peloplato” lakabıyla tanıtılan Seleukeia’lı Aleksandros’un Kerameikos’taki Agrippa tiyatrosunda dinleyicilerin oldukça beğendiği bir konuşma yapar. Mesleği gereği sık sık farklı bölgelere ziyaretlerde bulunan Aleksandros Atina’ya diğer sofistlere kıyasla daha az seyahat etmiştir. Bu ziyaretlerinden birinde Herodes’in Marathon’da yaşadığı haberini alır ve ona, yapacağı bir doğaçlama söylevi dinlemeleri için, öğrencilerini göndermesini rica ettiği bir mektup yazar. Öğrenciler Agrippa tiyatrosunda toplanırlar ve Aleksandros Herodes’in gelmesini beklerken kenti metheden ve kente daha önce uğramadığı için af dileyen bir konuşma yapar. Anlatıcıya göre Aleksandros’un söylevi, ölçülü uzunluğuyla kentin hitabet sanatının somut bir örneği sayılmalıdır.¹⁰⁸ Kentlerini başka kentlerin meclislerinde ya da imparatorların huzurunda sık sık temsil etme şansı bulan sofistlerin, eser boyunca meclis binalarında (**bouleutērion**) da performanslarına şahitlik ederiz. Örneğin Keos’lu Prodikos duyulması zor ve oldukça pes olan sesine rağmen Atina’da meclis önünde konuştuğunda ne kadar yetenekli bir elçi olduğunu kanıtlamıştır.¹⁰⁹

Sofistlerin kariyerleri sayesinde elde ettikleri ya da kendilerine ailelerinden miras kalan servetleri onların zaman zaman bir ya da birden fazla ev almalarına imkân tanımıştır. Eserde bu evlerden sıkça söz edilir.¹¹⁰ Philostratos, görmezden gelinemeyecek kadar büyük arazilerin üstüne yapılmış olan bazı evleri ve çevrelerini detaylıca tasvir eder. Üç kez ziyaret ettiği Ephesos’lu Damianos’un arazisini ve evini yakından gözlemleme şansı bulmuş ve gördüklerini bize detaylıca tasvir etmiştir.

¹⁰⁷ Philostr. VS 604.

¹⁰⁸ Philostr. VS 571-572.

¹⁰⁹ Philostr. VS 496.

¹¹⁰ Bu evler **Sofistlerin Aileleri ve Servetleri** adlı alt başlıkta tekrar ele alınacaktır.

Πρῶτα μὲν ἡ γῆ πᾶσα, ὁπόσῃν ἐκέκτητο, ἐκπεφυτευμένη δένδρεσι καρπίμοις τε καὶ εὐσκόις, ἐν δὲ τοῖς ἐπὶ θαλάττῃ καὶ νῆσοι χειροποίητοι καὶ λιμένων προχώσεις βεβαιοῦσαι τοὺς ὄρμους καταιρούσαις τε καὶ ἀφείσαις ὀλκάσιν, οἰκίαι τε ἐν προαστείοις αἱ μὲν κατεσκευασμέναι τὸν ἐν ἄστει τρόπον, αἱ δὲ ἀνθρώδεις.¹¹¹

“İlk olarak arazisinin tümü meyve vermeleri ve gölge yapmaları için ağaçlandırılmıştır; deniz kıyısındaki evinin limanlarına kargo teknelerinin güvenli bir biçimde yanaşabilmeleri amacıyla yapay adalar ve dalgakıranlar inşa ettirmiştir. Kentin dışında kalan evlerinin bazıları kenttekilere benzer şekilde lüks bir biçimde dekore edilmiş, ama bazıları mağara gibi bakımsız bırakılmıştır.”

Damianos’un oldukça hayırsever ve güçlü bir vatandaş olduğu, evlerinin çokluğu ve arazilerinin genişliğiyle kendini belli etmektedir. Bununla birlikte her sofist böylesi bir servete sahip değildir. Yine birden fazla eve sahip olan sofistlere Proklos örnek olarak verilebilir. Naukratis’ten Atina’ya göç eden Proklos’un Attika’da, biri Atina’da diğeri Peiraieus’ta olmak üzere iki ev satın aldığından bahsedilmektedir.¹¹² Bununla birlikte tüm sofistlerin büyük evlere sahip olduklarını düşünmek yanlış olacaktır. Örneğin Thessalia’lı Philiskos Atina’da küçük şirin bir eve sahiptir.¹¹³

¹¹¹ Philostr. VS 606.

¹¹² Philostr. VS 603.

¹¹³ “Κεκτημένος δὲ Ἀθήνησι χωρίον οὐκ ἀγδὲς οὐκ ἐν αὐτῷ ἐτάφη.” (Philostr. VS 623).

2. BÖLÜM

BIOI SOPHISTŌN'UN BIOS TÜRLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Philostratos'un Sofistleri Seçme Ölçütleri

Kendisi de bir sofist olan Philostratos **Bioi Sophistōn**'da “Eski Sofistik” (**arkhaia sophistikē**) ve “İkinci Sofistik” (**deutera sophistikē**) olarak iki dönemden söz etmektedir. Eski Sofistik Klasik Dönem'e tarihlendirilen Gorgias, Protagoras, Thrasyrnakhos, Hippias, Antiphon, Kritias gibi sofistlerle anılır. Eserde Gorgias'tan Eski Sofistik'in kurucusu olarak söz edilmektedir. Eski Sofistik temsilcileri konuşmalarını cesaret, adalet, tanrıların ve evrenin doğası gibi konulardan seçtiklerinden, Philostratos tarafından “felsefî retorik” uygulayıcısı olarak ilan edilirler.¹ İ.Ö. 5. yüzyılın sonlarına doğru yaygınlaşan sofistlerin en belirgin ortak özelliği gezgin öğretmenler olmalarıdır. Bu kişiler matematik, astronomi, müzik teorisi, doğa bilimleri gibi çeşitli konularda ücret karşılığı ders vererek hayatlarını kazandıkları bir kariyer tercih etmişlerdir. Bunun yanında kamusal alanlarda konuşmalar yapmalarıyla bilinirler. Ancak eğitim karşılığında para almaları ve öğretilerinde etik görelilik ve politik pragmatizmi öne çıkarmaları Sokrates ve Platon gibi filozofların tepkisini çekmiştir. Philostratos Eski Sofistik temsilcilerinin büyük bölümünün hitabet sanatına yaptığı katkılardan detaylıca söz eder, hemen hemen hepsi hitabet sanatına bir yenilik getirmiştir.² Eski Sofistik'in son temsilcisi Atrometos oğlu Aiskhines'tir; Aiskhines aynı zamanda İkinci Sofistik'in esaslarını belirlemiş olan sofisttir.³ Böylece yazar Eski ile İkinci arasında organik bir bağ kuracak bir figür yaratmış olur. Eski Sofistik'i sahiplenilen İkinci Sofistik temsilcileri Philostratos'un dönemine kadar bu kültürü yaşatmaya devam ederler.

¹ Philostr. VS 481.

² Sofistlerin hitabet özellikleriyle ilgili ayrıntılar “Sofistlerin Hitabet Özellikleri” başlığı altında açıklanmıştır. Böyle tasvirler İkinci Sofistik temsilcileri hakkında da karşımıza çıkar.

³ Philostr. VS 481.

İkinci Sofistik'ten itibaren sofistlerin söylevlerinin konuları daha farklı alanlara kaymaya başlar. Philostratos geçmişe bağlı eski bir gelenek sürdürüldüğü için “Yeni” yerine “İkinci Sofistik” demeyi tercih ettiği dönemde sofistlerin Eski Sofistik temsilcilerinden farklı olarak fakir ile zengin, tiranlar, asiller gibi daha somut konularla ilgilendiğini söyler.⁴ Bu konular “adli” ya da meclislerde görülen “müzakereci” hitabetten çok halkın da katılabildiği seyircilerin önünde gerçekleştirilen söylev geleneğinin konularıyla örtüşmektedir.⁵ Bununla birlikte İkinci Sofistik'in odaklandığı konular Klasik Dönem'e kadar gittiğinden yazarın gözünde eski bir hitabet tarzının devamıdır ve iki gelenek birbirleriyle ilişkilidir. Bu yüzden yazar sofist adayları için eserine hem Eski Sofistik'i hem de İkinci Sofistik'i dahil ettiği bir başvuru kaynağı hazırlar.

Philostratos İkinci Sofistik'in Aiskhines'ten sonraki ilk uygulayıcısını İ.S. 1. yüzyılda yaşamış olan Smyrna'lı Niketes olarak ilan eder. Ona göre Klasik Dönem sofistlerinden sonra, bütün Hellenistik Dönem hatipleri görmezden gelinerek İkinci Sofistik temsilcileri ele alınmalıdır.⁶ Bu dönemde Klasik Dönem'e yönelik bir ilgi gözlemlenmektedir; bu ilgi birçok kültür ve sanat alanında arkaizm akımı olarak kendini göstermektedir. İ.S. 1. ve 3. yüzyıllar arasında yaşayan hatiplerin çoğu bu eğilimden etkilenip Aiskhines ile başlayan bu geleneğin takipçisi olmuşlardır. Bu akım **Principatus** Dönemi'nin yalnızca Yunan hatipleri değil, Romalıları da etkisi altına almıştı; hatta birçok imparator tarafından da sahiplenilmişti.⁷ Eser boyunca sofistler

⁴ Philostr. VS 481.

⁵ Üç hitabet türü vardı: Epideiktik hitabet (**epideiktikon genos**), adli hitabet (**dikanikon genos**), meclislerde rastlanan müzakereci hitabet (**symbolautikon genos**). **Epideiktikos** sözcüğü **epideiknumi** “göstermek”, **epideiksis** “gösteri” sözcüklerinin sıfat şeklidir. Tam çevirisini veremediğimiz için bu hitabet türünden bundan sonra “epideiktik” olarak söz edeceğiz. Bu tür diğer iki türden farklı olarak yargıçlar ya da meclis üyeleri önünde değil halkı da içeren **theōroi** “seyirciler” önünde gerçekleşir. Aristoteles'e göre bu tür övgü ya da yergi amaçlı konuşmalar içerirdi. Bu üç türle ilgili tanımlar için bkz: Peter A. O'Connell, **The Rhetoric of Seeing in Attic Forensic Oratory**, Austin, University of Texas Press, 2017, s. 112-114.

⁶ Philostr. VS 510-511: Smyrna'lı Niketes'in **bios**'unun hemen başında Philostratos Kilikia'lı Ariobarzanes, Sicilyalı Ksenophon ve Kyrene'li Peithagoras'tan söz etmeye değmeyeceğini söyler. Bu kişiler Hellenistik Dönem hitabetinin eserlerdeki temsilcileri gibidir. Yazar o dönemi görmezden gelerek Attika akımını sürdüren İkinci Sofistik temsilcileri ile anlatısına devam edeceğini vurgulamaktadır. Arkaizm akımı Yunan edebiyatında kendini Attika tarzı olarak gösterir. Attika akımına uyan eserlerin çoğunluğu aslen İ.Ö. 5. ve 4. yüzyıl Attika düzyazısının taklitleri olup bu akım çerçevesinde gündeme gelen konular Klasik Dönem'e aittir.

⁷ Örneğin imparator Marcus Aurelius'un **Kendime Düşünceler**'i (**Ta Eis Heauton**) Yunanca yazmayı tercih etmesi söz konusu dilin ifade gücüne duyduğu güveni en iyi şekilde yansıtmaktadır.

dönemin imparatorlarıyla iyi ilişkiler kurar; imparatorlar da onların performanslarıyla yakından ilgilenir. Philostratos eserinde **bios**'larını anlatmaya uygun bulduğu sofistleri Klasik Dönem'deki sofizm anlayışını korumayı amaçlayarak o dönemin popüler konularını ve yargıçlar, meclis üyeleri gibi en üst düzey kişiler yerine eğitilmiş ya da eğitimsiz dinleyicilere seslenen epideiktik hitabette başarılı olan hatiplerden seçmiştir.

Bununla birlikte eserde **bios**'u yer alan her sofistin de **Bioi Sophistōn**'un anlatısının başrolünde, başarıları tartışmasız sofistler olarak karşımıza çıkmadığı bir gerçektir. Yazarın, hitabetlerini övdüğü sofistlerin içinde dahi Herodes Attikos ile ilişkisi bakımından ön plana çıkmış gibi görünen sofistler vardır. Bu sofistlerin bir bölümü Herodes Attikos ile girdikleri tartışmalar ile kendilerinden söz ettirirken, bir bölümü ise onun öğrencisi olmaları sayesinde eserde kendilerine yer bulmuştur.⁸ Herodes'in onunla tartışmaya giren sofistlerin hakkından rahatlıkla geldiğine ilişkin o kadar çok anekdot vardır ki bu öyküler Herodes'in birçoklarından üstün bir sofist oluşunun ispatı olarak sunulur. Örneğin Atinalı Secundus'un **bios**'u ilk kitabın en son **bios**'u olarak, Laodikeia'lı Polemon'un **bios**'undan sonra, Herodes'inkinden ise hemen önce gelmektedir. Övülmeye değer bir hitabeti olmasına rağmen oldukça kısa bir **bios**'a sahip olan Secundus hakkında Herodes'in öğretmeni olduğundan ve henüz Herodes öğrenciyken onunla bir tartışmaya girip Herodes tarafından ağzının payını aldığından bahsedilir. Bu yaşananlara rağmen Secundus öldüğünde yüce gönüllü bir tutumla Herodes onun cenazesinde bir söylev vermiştir.⁹ Secundus'un **bios**'unun eserdeki işlevi adeta Philostratos'un gözdesi olan Herodes'in hitabet tarzına karşı gelmiş olmasının bir bedeli olduğunu anlatmaktır. Eserde Herodes'in öğrencisi olduğu için **bios**'u esere dahil edilmiş görünümde olan sofistler de mevcuttur.¹⁰ Sonuç olarak Herodes ile kurulan ilişkinin İkinci Sofistik temsilcilerinin esere dahil edilmesinde ikinci bir ölçüt görevi gördüğü söylenebilir.

⁸ Herodes'in önemini vurgulaması açısından bu eserdeki **bios**'ların kapladıkları alanı gösteren yüzdeler tablosu için bkz: Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 276-278. Bu tabloya göre Herodes'in **bios**'u ikinci kitabın yüzde yirmi beşini oluşturmaktadır.

⁹ Philostr. **VS** 544-545.

¹⁰ Herodes'in öğrencileri için bkz: **EK 1**.

2.2. Sınırlı Odak

Bioi Sophistōn'da bir sofistin **bios**'unu yazarken Philostratos'un birçok odak noktası vardır, bu noktalar eserde tekrarlanan bir tarzda karşımıza çıkmaktadır. Philostratos eserde ele aldığı sofistlerin kimilerine daha geniş yer verir; eğer bir sofistle ilgili yeterli bilgi varsa yazarın bu bilgileri çeşitli kategorilere göre kaydettiği görülür. Bir sofistin ailesi, mal varlığı, eğitimi, hitabet özellikleri ve kariyeri yazarın özellikle odaklandığı konulardır.

2.2.1. Sofistlerin Aileleri ve Servetleri

Philostratos eserini Gordianus'a atfettiğini söylediği "Giriş" bölümünde bazı sofistlerin aileleriyle ilgili bilgiler de vereceğini söyler. Ancak kendisi bu bilgileri sadece tanınmış ailelerle sınırlandıracağını belirtmiştir.¹¹ Tam da bu noktada bahsi geçen sofistlerin büyük bölümünün Yunan toplumunun üst tabakalarına mensup oldukları anlaşılır. Sofistler kariyerleri dolayısıyla başka kentleri ziyaret etmek, hayırseverlik faaliyetlerinde bulunmak zorundadır; mesleklerinin gereği olan bu tür zorunlulukların sofistler ve aileleri için oldukça masraflı olması onların ya zengin bir aileden gelmesini ya da sonradan zengin olmasını gerektirir.

İkinci Sofistik'ten birçok sofistin ailesi memleketlerinde tanınmış, seçkin vatandaşlardan oluşur. Bu konuda ilk göze çarpan kişi oldukça soylu ve köklü bir aileye sahip olan sofist Herodes Attikos'tur. Philostratos onun baba tarafını **Aiakidēs**'lere kadar dayandırır.¹² Marcus'un soyu ise eserde Byzantion kentinin efsanevi kurucusu (**oikistēs**) Byzas'a dayandırılır; kudretli bir adam olduğu anlaşılan babasının ismi de Byzas'tır ve Hieron'da balıkçılık yapan kölelere sahiptir.¹³ Bundan başka, Klazomenai'lı Skopelianos¹⁴ ve Lykia'lı Herakleides¹⁵ Küçük Asya'da babadan

¹¹ Philostr. VS 480.

¹² Philostr. VS 545-546. "Aiakos'un soyundan gelen" anlamındaki **Aiakidēs** sözcüğü çoğunlukla Akhilleus ve Aias ile ilişkilendirilir (bkz: Hom. II. XVI. 15, XVIII. 433, XXI. 189; Hdt. VIII. 64; Philostr. Her. XII. 2, XXIII. 13, XXXIII. 30, XXXIX. 3, LIII. 14-16, LVIII. 3).

¹³ Philostr. VS 528; Hieron ile günümüzdeki Yoros kalesinin bulunduğu bölge kastediliyor olmalıdır.

¹⁴ Philostr. VS 515.

¹⁵ Philostr. VS 612.

oğula geçen **arkhiereus**'luk¹⁶ unvanına sahiptir; dolayısıyla her ikisi de önemli ve refah düzeyi yüksek ailelerden gelmektedir. Birçok sofist kentlerin ileri gelen ailelerine mensuptur.¹⁷ **Bioi Sophistōn**'da kimi sofistler hatipliği aileden gelen bir meslek olarak sürdürür. Örneğin Smyrna'lı Euodianos'un kendisinden daha ünlü bir sofist olan Niketes'in soyundan geldiği söylenir.¹⁸ Phokis'li Hermokrates'in ise büyük büyükbabası eserde Laodikeia'lı Polemon olarak geçmektedir.¹⁹ Bazı sofistlerden ise aileleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmeden, yalnızca babalarının adları verilerek söz edilir.²⁰ Eski Sofistik temsilcilerinden de kimi sofistlerin aileleri tanınmıştır: Abdera'lı Protagoras'ın ailesi önde gelen ve oldukça zengin bir ailedir; Trakya'nın seçkinlerinden olan babası Maiandros Pers kralı Kserkses'i evinde ağırlayacak kadar zengindir, öyle ki krala hediyeler verip oğlu Protagoras'ın, kral emretmedikçe Persler'den başka kimseyi eğitmeyen bilge Pers rahiplerinden (**Magos**'lar) ders almasını sağlamıştır.²¹ Kritias'ın ailesi Atina'da Solon'un ardından **arkhōn** olmuş olan Dropides'e dayanır.²²

Tüm bunlara karşın eserde istisnai olarak orta sınıf ailelerden çıkmış sofistlere de rastlarız. Örneğin Nikomedeia'lı Quirinus orta sınıf bir aileden gelmesine rağmen sofistin başarısı iyi bir öğrenci olmasına, öğretmen ve hatip olma konusunda doğal bir yeteneği bulunmasına bağlanmaktadır.²³ Atinalı Secundus'a "Ahşap Çivi" (**Epiouros**) lakabının yakıştırılmasının sebebi babasının Atina'da marangoz olmasıdır.²⁴ Bir başka örnek ise kariyerinin başında Makedonya'da bir ailenin parayla tuttuğu Naukratis'li Apollonios'tur.²⁵ Eserden öğrendiğimiz üzere sofistin ekonomik olarak yaşadığı

¹⁶ Roma İmparatorluğu Dönemi'nde imparatorluk kültü başrahipliği.

¹⁷ Kentlerinde ön plana çıkan ailelere mensup sofistlere Perge'li Varus (Philostr. VS 576); Aleksandros **Pēloplatōn** (Philostr. VS 570-576); Ainos'lu Athenodoros (Philostr. VS 595); Ephesos'lu Damianos (Philostr. VS 605-606); Hierapolis'li Antipatros (Philostr. VS 607) ve Lykia'lı Herakleides (Philostr. VS 613-615) de örnek verilebilir.

¹⁸ (Philostr. VS 596.

¹⁹ Philostr. VS 610; büyükbabası Attalos, babası Phokis'li Rufinianus'tur.

²⁰ Rhamnos'lu Antiphon'un (Philostr. VS 498-500) babası Sophilos; Aishkines'in babası Atrometos (Philostr. VS 507-510); Aelius Aristides'in (Philostr. VS 582-585) babası Eudaimon; Larissa'lı Hippodromos'un (Philostr. VS 616-620) babası Olimpidoros; Ravenna'lı Aspasio'sun (Philostr. VS 627-628) babası ise Demetrianos'tur.

²¹ Philostr. VS 494.

²² Philostr. VS 502.

²³ Philostr. VS 620-621.

²⁴ Philostr. VS 544.

²⁵ Philostr. VS 599-600.

zorluklar ve sınıfsal durumu bakımından diğer sofistlerle tezat oluşturması birçok kişinin onu eleştirmesine sebep olmuştur; ancak Philostratos Apollonios'u bir hatip olarak başarılı bulmaktadır. Orta sınıftan bir aileye mensup olan bir diğer sofist ise Eski Sofistik temsilcisi Isokrates'tir. Philostratos onun komedya yazarları tarafından flüt yapımcısı olması gerekçesiyle alaya alındığını ancak bunun bir hata olduğunu söyleyerek sofiste sırf bu sebeple saldırılmasını kınar. Seçkin çevrelere kabul edilmek için sınıf o kadar önemlidir ki anlatıcı Isokrates'i, flüt yapımcısı olan babası Theodoros gibi itibarı görece düşük bir meslek yapıyor olsaydı asla Olympia'da heykeli dikilmezdi diyerek savunmak zorunda kalır.²⁶ **Bioi Sophistōn**'da Miletos'lu Dionysios ailesinin mensup olduğu sınıfın saptanmasıyla ilgili belki de en ilgi çekici örnektir. Dionysios'un ailesi hakkındaki bilgiler tartışmalıdır; sofist kimine göre tanınmış bir aileden gelmektedir kimine göreyse özgür bir kişi olarak doğması dışında ailesinin kendisine sağladığı başka hiçbir şey yoktur. Yazar bunun sorumlusunun sofistin kendisi olmadığını, onun erdemleriyle tanınır hâle geldiğini söyler. Ona göre bir sofistin erdemleriyle değil de yalnızca atalarıyla övünmesi çaresiz bir övgü toplama çabasından başka bir şey değildir.²⁷ Eserde Dionysios'a öylesine büyük bir değer verilir ki atalar ile övünme geleneğinin karşısına bireysel başarısıyla çıkarılır. Philostratos'a göre iyi ve varlıklı bir aileden gelmek sofist olmayı kolaylaştırıcı bir unsur olsa da bireysel başarı yoksa bir işe yaramaz.

İkinci Sofistik'ten kimi sofistlerin aileleri ise imparator ve yerel yönetimler ile iyi ilişkiler geliştirmiş böylece devlet makamlarında kendilerine yer edinmişlerdir. Bu bağlamda eserde ilk göze çarpan sofist yine Herodes Attikos'tur; babasının ailesinden iki kişi **consul**'lüğe kadar yükselmiştir.²⁸ Benzer biçimde Pergamon'lu Aristokles'in ve Perinthos'lu Rufus'un ailelerinde de birçok kişi aynı statüye erişmiştir.²⁹ Ephesos'lu Damianos, memleketinde oldukça saygı gören bir aileden gelmektedir; oğullarının **ordo senatorius**'a dahil olmalarıyla ailenin itibarı daha da artmıştır. Büyük servetlerine rağmen paraya çok önem vermemeleriyle ve hayırseverlikleriyle hem

²⁶ Philostr. VS 506.

²⁷ Philostr. VS 521-522.

²⁸ Philostr. VS 545.

²⁹ Pergamon'lu Aristokles'in ailesi için bkz: Philostr. VS 567; Perinthos'lu Rufus'un ailesi için bkz: VS 597.

kendi çevrelerinde hem de yazarda hayranlık uyandırmışlardır.³⁰ Philostratos'un öğretmenlerinden biri olarak tanıttığı Hierapolis'li Antipatros'un ailesi yurtları Phrygia'nın yönetiminde söz sahibidir. Büyükbabası P. Aelius Zeuksidemos Cassianus Hierapolis'te **Asiarkhēs**'tir (Asia eyaleti imparatorluk kültü rahibi); babası P. Aelius Zeuksidemos Aristos Zenon ise Asia eyaletinde **advocatus fisci** (imparatorluk hazinesinin hukuki danışmanı) olarak görev yapmıştır.³¹

Eserde sofistlerin çocuklarıyla ilgili verilen bilgilerde tekrarlanan bir yapı göze çarpar; **bios**'ların en son paragrafında çocuklar ile ilgili bilgiler sofistlerin nerede ve kaç yaşında öldükleri bilgisinin hemen öncesinde yer alır. Örneğin Naukratis'li Polydeukes'in meşru fakat eğitimsiz bir oğlu vardır.³² Naukratis'li Apollonios'un kendisi de sofist olan Rufinus adında gayrimeşru bir oğlu olmuştur.³³ Naukratis'li Proklos önce tartıştığı oğlunu, sonra eşini kaybetmiştir.³⁴ Herakleides'in bir kızı vardır.³⁵ Nikomedeialı Quirinus ise oğlunu kaybetmiştir.³⁶ Herodes Attikos'un kızı Panathenais öldüğünde kendisi için kamusal bir cenaze töreniyle kent surları içine (**asty**) gömülmüştür.³⁷ Bu anekdot, diğer örneklerde olanın tersine Herodes'in **bios**'unun sonunda yer almaz

Bioi Sophistōn'da refah düzeyi yüksek olan sofistlerinin servetlerinin icraatları ya da mülkleri vasıtasıyla betimlendiği görülür. Elde ettikleri zenginliklerinin kaynakları olarak ise genellikle aileleri ya da meslekleri gösterilmiştir. Eserde sözü geçen dört sofistin ailesinden kalmış büyük bir mirasın sahibi olduğu anlaşılır. Eski Sofistik'ten Abdera'lı Protagoras'ın babası Pers kralı Kserkses'i ağırlayacak kadar zengindir ve ona cömert hediyeler vermiştir.³⁸ Philostratos'tan başka bir Eski Sofistik temsilcisi olan Agrigentum'lu Polos'un eğitimine iyi para harcadığını öğreniriz, bu da bize sofistin önemli miktarda bir mirasın sahibi olduğu

³⁰ Philostr. VS 606.

³¹ Philostr. VS 607; Glen Warren Bowersock, **Greek Sophists in the Roman Empire**, Oxford, Oxford University Press, 1969, s. 22.

³² Philostr. VS 593.

³³ Philostr. VS 599.

³⁴ Philostr. VS 603-604.

³⁵ Philostr. VS 615.

³⁶ Philostr. VS 621.

³⁷ Philostr. VS 557-558.

³⁸ Philostr. VS 494.

izlenimi verir.³⁹ **Bios**'u esere en hacimli şekilde anlatılmış olan Herodes Attikos'un mal varlığının detaylı bir biçimde tarif edilmiş olması da şaşırtıcı değildir. Önemli bir sofist, yönetici ve vatandaş olan Herodes'in servetinin birçok kaynağı olsa da mali gücünün büyük bölümü ona anne ve babasından kalmıştır.⁴⁰ Phokis'li Hermokrates örneği ise Philostratos'un ideal bir sofistten beklentisini karşılamıyormuş gibi görünmektedir. Hermokrates, babasından kalan değerli bir mülkün parasını at yetiştiriciliği ya da kendisine onur kazandıracak **leitourgia** gibi alanlarda kullanmak yerine sert içkiler ve komedya yazarlarına konu olabilecek türden yakın arkadaşları ile çarçur etmiştir.⁴¹

Bioi Sophistōn'da adı geçen sofistlerden meslekleri sayesinde servet yapmış sofistlerin öykülerine de rastlarız. Örneğin Elis'li Hippias'ın yazar tarafından "büyük bir servet edindiği" aktarılmaktadır, mesleğinin bir getirisi sonucunda zengin olmuş sofistlere örnek olarak verilmiştir.⁴² Keos'lu Prodikos, varlıklı ailelerden gelen delikanlıları eğitmek için peşlerine düşmektedir.⁴³ Bu uğurda başarılı olup olmadığı eserde açık değildir, yine de Eski Sofistik'ten beri sofistlerin eğitim ile iyi bir servet yapmayı amaçladıklarını göstermesi açısından önemlidir. Perinthos'lu Rufus Hellespontos ve Propontis bölgelerinin en zengini hâline gelmiştir.⁴⁴ Larissa'lı Hippodromos ailesinden kalanlardan çok daha fazlasını kendisinin kazanmıştır, bu anlamda Yunan toplumunun üst sınıfına mensup olması ve başarılı bir sofist kariyeri sonucunda ailesinin servetinden fazlasını kazanmış olması bakımından Philostratos'un eserde kullandığı olumlu örneklerden biridir.⁴⁵

Bioi Sophistōn'da bazı sofistlerin servetleri mülkleri ile de ifade edilir, bir sofistin mülk sahibi olması onun bir özelliği olarak yazar tarafından vurgulanmaktadır. Felsefe geçmişi olan İkinci Sofistik temsilcilerinden Arelatum'lu Favorinus'un Roma'daki evini ve oradaki kitaplarını yakın arkadaşı olan Herodes Attikos'a vasiyet

³⁹ Philostr. VS 497.

⁴⁰ Philostr. VS 547-548.

⁴¹ Philostr. VS 610.

⁴² "...ἀλλὰ καὶ χρήματα πλεῖστα ἐξέλεξε" (Philostr. VS 496).

⁴³ Philostr. VS 496; ayrıca bkz: Pl. **Soph.** 231d.

⁴⁴ Philostr. VS 598; Burada kullanılan **genomenos** Rufus'un kendi çabasıyla varlıklı hale geldiğine işaret etmektedir. Oldukça aktif bir sofist olan Rufus'un eserde önemli yöneticiliklere de getirildiği görülür. Bu yollar sayesinde Rufus servetine servet katmış olmalıdır.

⁴⁵ Philostr. VS 617.

ettiği söylenmektedir.⁴⁶ Philostratos, Naukratis’li Apollonios’un evini ihtiyacı olan Yunanlar ile paylaştığını söylemektedir. Bu anlamda eserde tekil örnek olarak bulunan Apollonios’un cömertliği sofistin yazar tarafından önemli görülen bir özelliğidir ve vurgulanmayı hak eder.⁴⁷ Philostratos’un öğretmeni, Apollonios’un hemşerisi olan Naukratis’li Proklos’un, yazarın hayatına şahit olduğu bir sofist olması dolayısıyla mal varlığı hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Naukratis’ten Atina’ya çok sayıda köleyle gelen Proklos, Attika bölgesinde Atina’da iki, Peiraieus’ta bir ve Eleusis’ta bir olmak üzere dört adet ev satın almıştır.⁴⁸ Lykia’lı Herakleides ise Smyrna’nın hemen dışında derslerden kazandığı, **Rhetorikē** adını verdiği, on **talanta** değerinde küçük bir ev almıştır.⁴⁹ Hippodromos’un akrabalarından Thessalia’lı Philiskos’un ise Atina’da küçük sevimli bir konağı olduğu Philostratos tarafından aktarılmaktadır.⁵⁰

2.2.2. Sofistlerin Eğitimleri

Bioi Sophistōn’da İkinci Sofistik temsilcisi olan sofistlerin sayıca Eski Sofistik’teki meslektaşlarından daha fazla olması bu sofistlere ilişkin daha geniş bir eğitim ağı oluşturulabilmesine yol açar. Bu ilişkiler ağı eserde yer verilmiş İkinci Sofistik temsilcilerinin birbirleriyle neredeyse bütüncül ve kapalı bir sistem içinde oldukları izlenimi verir. **EK 1**’de verilen tablo ve sofistlerin tarihlendirilmeleri dikkate alındığında sofistler eğitimleri bakımından üç grupta incelenebilir: Niketes’ten Philostratos’a Herodes Attikos’u da içerecek şekilde altı akademik nesil; Polemon ve Herodes’e besledikleri ortak hayranlık sonucunda ilk grupla ilişkilendirilebilecek olan Polemon’un öğrencileri; Polemon ile ilişkili küçük bir grup olan Isaios ve öğrencileri. Bunun dışındaki ilişkiler ise şöyle özetlenebilir; Herodes’in merkezde olduğu çevre en büyük olandır, Tyros’lu Hadrianos bu çevrenin ikinci odak noktasıdır. Herodes Polemon’u en azından onursal bakımdan öğretmeni olarak görür.⁵¹ Polemon

⁴⁶ Philostr. VS 490.

⁴⁷ Philostr. VS 600.

⁴⁸ Philostr. VS 603.

⁴⁹ Philostr. VS 615.

⁵⁰ Philostr. VS 623.

⁵¹ Philostr. VS 539; VS 564.

Herodes'in öğretmeni Skopelianos'tan eğitim almıştır.⁵² Herodes ile Isaios'un bağlantılarının ortak noktası kendisine "Balçık Platon" (**Peloplātōn**) adı takılmış olan Aleksandros'tur; çünkü Aleksandros hem Herodes'in öğretmeni olan Favorinus'un öğrencisi, hem de Isaios'un yetiştirdiği Miletos'lu Dionysios'un öğrencisidir.⁵³ Ravenna'lı Aspasios, Herodes'in öğrencileri olan Pausanias ve Hippodromos'un öğrencisidir.⁵⁴ Smyrna'lı Euodianos Polemon ve Aristokles'ten eğitim almış olmalıdır.⁵⁵ Aristokles'in ve Herodes ile ortak öğrencileri Byzantion'lu Khrestos'tur.⁵⁶ Polemon'un torununun oğlu Hermokrates Smyrna'lı Rufinus'un öğrencisidir, o da Herodes'in öğrencilerindendir, babası ise Naukratis'li Apollonios'tur.⁵⁷ Philiskos, akrabası Hippodromos gibi Khrestos'tan eğitim almıştır.⁵⁸ Bu çevrenin dışında ise Hermogenes,⁵⁹ Heliodoros,⁶⁰ Philostratos'un eleştirmek için dahil etmiş gibi görüldüğü Laodikeia'lı Varus⁶¹ ve Favorinus ile uzaktan ilişkilendirilen Perge'li Varus olmak üzere dört sofist kalmaktadır.⁶²

Eshleman'ın tüm bu ilişkiler hakkında göz ardı edilemeyecek bir görüşü vardır, Philostratos kendini Sofistik geleneğin koruyucusu ilan ederken kendi konumunu meşrulaştırmak niyetindedir, bu yüzden kendi akademik soyunu bu şekilde ön plana çıkarır. Philostratos'un üç öğretmeni olan Naukratis'li Proklos, Hierapolis'li Antipatros ve Ephesos'lu Damianos Tyros'lu Hadrianos'un öğrencileridir.⁶³ Hadrianos'un öğretmeni ise Herodes Attikos'tan başkası değildir.⁶⁴

Öğretmen-öğrenci ilişkileri geliştikçe bu bağlamda yaşanan bazı gruplaşmalar göze çarpar. Eser boyunca farklı kişilerden eğitim alarak rakip haline gelen sofistler ile birbirlerine destek çıkan müttefikler ile karşılaşırız. Sofistlerin kendi içlerinde de

⁵² Philostr. VS 536.

⁵³ Philostr. VS 576. Ayrıca bkz: EK 1.

⁵⁴ Philostr. VS 628.

⁵⁵ Philostr. VS 597.

⁵⁶ Philostr. VS 598; VS 612

⁵⁷ Philostr. VS 608-609; VS 599-600.

⁵⁸ Philostr. VS 591.

⁵⁹ Philostr. VS 577-578.

⁶⁰ Philostr. VS 625-627.

⁶¹ Philostr. VS 620.

⁶² Philostr. VS 576; Eshleman, "Defining the Circle of Sophists: Philostratus and the Construction of the Second Sophistic", s. 399.

⁶³ Philostr. VS 602-607.

⁶⁴ Eshleman, "Defining the Circle of Sophists: Philostratus and the Construction of the Second Sophistic", s. 399.

kendilerine yakın gördükleri ve yetiştirdikleri sofistlerden oluşan bazı çevrelere dahil oldukları görülür. Herodes Attikos'un sık sık vakit geçirdiği on seçkin öğrencisinden oluşan **Klepsydrion** bunun bir örneğidir. Herodes onlarla yemekte sınırlı bir zaman geçirir, bu kişilerin sofistlikle ilgili görüşlerini dinlerdi. Herodes Attikos eserdeki tüm bu ilişkiler ağında o kadar önemli bir yerdedir ki Anderson **Bioi Sophistōn**'da iddia edildiği gibi bir İkinci Sofistik'ten bahsedilemeyeceğini, bunun yerine Herodes'in çevresine birkaç sofist daha eklenerek eserin kapsamının oluşturulmuş olduğunu iddia eder.⁶⁵

2.2.3. Sofistlerin Hitabet Özellikleri

Philostratos, **Bioi Sophistōn**'da bir **bios** atfettiği neredeyse her sofistin hitabet yetenekleriyle ilgili bilgi verir ve bunlardan yirmi dördünün çeşitli hitabet yetenekleri sebebiyle sofist olarak anılmaları gerektiğini açık bir şekilde yazar.⁶⁶ İkinci Sofistik temsilcilerinden Asurlu Isaios özlü ve tek tek her argümanının açıkça sunulduğu bir üslupla konuşmanın mucidi olarak eserde kendine yer bulur.⁶⁷ Bir başka örnekte, Skopelianos Med'leri konu aldığı konuşmalarında kinayeli kalıplar kullanarak bu anlamda diğer sofistlerden ayrı tutulmalıdır; bu ifade tarzını kendinden sonra gelen meslektaşlarına miras bırakmıştır.⁶⁸ Byzantion'lu Markos'un sofist ilan edilmesinin sebebi ise oldukça sıra dışıdır: kaşlarının ifadesi ve çehresindeki ciddiyet onu sofist yapmaktadır.⁶⁹ Philostratos, Perinthos'lu Rufus'un güzel konuşması sayesinde ün kazandığını söyler. Sofist, tartışmalar esnasında zekice bir tutum takındığı bir hitabet

⁶⁵ Anderson, **Philostratus: Biography and Belles Lettres in the Third Century A.D.**, s. 82-84.

⁶⁶ Knidos'lu Eudoksos; Byzantion'lu Leon (Philostr. VS 485); Arelatum'lu Favorinus (Philostr. VS 489-492); Leontinoi'lu Gorgias (Philostr. VS 492-494); Abdera'lı Protagoras (Philostr. VS 494-495); Elis'li Hippias (Philostr. VS 495-496); Keos'lu Prodikos (Philostr. VS 496); Khalkedon'lu Thrasymakhos (Philostr. VS 497); Rhamnos'lu Antiphon (Philostr. VS 498-500); Kritias (Philostr. VS 501-503); Isokrates (Philostr. VS 504-506); Atinalı Aiskhines (Philostr. VS 507-510); Smyrna'lı Niketes (Philostr. VS 511-512); Asurlu Isaios (Philostr. VS 513-514); Klazomenai'lı Skopelianos (Philostr. VS 515-521); Byzantion'lu Marcus (Philostr. VS 528-530); Perinthos'lu Rufus (Philostr. VS 598); Andros'lu Onomarkhos (Philostr. VS 599); Thessalia'lı Phoiniks (Philostr. VS 604); Phokis'li Hermokrates (Philostr. VS 608-612); Lykia'lı Herakleides (Philostr. VS 613-615); Larissa'lı Hippodromos (Philostr. VS 616-620); Laodikeia'lı Varus (Philostr. VS 620); Romalı Aelianus (Philostr. VS 624-625).

⁶⁷ Philostr. VS 513-514.

⁶⁸ Philostr. VS 515-521.

⁶⁹ Philostr. VS 528-530.

benimsemiştir ve yazara göre bu tarz oldukça zordur; Atina, Ionia ve İtalya'da da doğaçlama yeteneği ile ün kazanmıştır.⁷⁰ Phokis'li Hermokrates'in mensubu olduğu meşhur sofist çevresindeki herhangi bir meslektaşından mesleki açıdan daha önde ve daha nüfuzlu olduğu yazar tarafından ifade edilmektedir, akıcı konuşması ve vurucu dili de bu seçkin statüyü kazanmasını destekler niteliktedir.⁷¹ Lykia'lı Herakleides ise yazara göre yaratıcılıkta gösterdiği başarısı sebebiyle sofist olarak anılmalıdır.⁷² Philostratos, Larissa'lı Hippodromos'u Hermokrates'e benzer şekilde birçok sofistten üstün görmektedir.⁷³ Romalı Aelianus ise söylevlerini değerlendirerek kendisine sofist unvanını veren kişilerin hitabet sanatını yorumlamada yetkin kişiler olmadığını düşünerek bu yakıştırmayı kabul etmemiş, mesleği bırakarak yazarlığa yönelmiştir, bu alanda da oldukça başarılı olmuştur. Mesleğe karşı olan bu saygısı onun Philostratos'un gözünde sofist olması için yeterlidir.⁷⁴

Bu örneklerin yanı sıra Philostratos Prusa'lı Dion, Laodikeia'lı Polemon, Herodes Attikos, Aleksandros **Pēloplatōn**, Kilikia'lı Philagros, Aelius Aristeides, Tyros'lu Hadrianos, Naukratis'li Proklos, Ephesos'lu Damianos, Hierapolis'li Antipatros gibi detaylıca anlattığı sofistlerin de hitabetini över.⁷⁵ Ancak bu kişiler detaylıca yazılmış olan **bios**'larında salt hitabetleriyle ön plana çıkan iyi konuşmacılar olmaktan çok tüm yaşam biçimleriyle sofist unvanını hak eden filozoflar ve hatipler olarak eserde yer alırlar. Polemon'un ve Herodes'in **bios**'ları yazarın eserde en geniş şekilde yer verdiği **bios**'lar olduğundan söz etmiştik; Ephesos'lu Damianos Philostratos'a değerli bilgiler veren, yazarın en önemli sözlü kaynak olarak faydalandığı kişidir; kendisinin iyi bir eğitim aldığını eser boyunca vurgulayan Philostratos'un öğretmenleri Proklos ile Antipatros'u önemli bir sofist olarak gördüğü şüphesizdir;

Eski Sofistik'ten kimi sofistlerin de hitabet üslubu ve yeteneği ile ilgili detaylı bilgilere yer verilir, bu bilgiler de yazarın belirgin sebeplerden ötürü sofist olarak

⁷⁰ Philostr. VS 598.

⁷¹ Philostr. VS 608-612.

⁷² Philostr. VS 613-615.

⁷³ Philostr. VS 616-620.

⁷⁴ Philostr. VS 625.

⁷⁵ Philostr. VS 487-488; VS 531-544; VS 545-566; VS 570-576; VS 578-581; VS 582-585; VS 585-590; VS 603-604; VS 605-606; VS 607.

anıldıklarını söylediği kişilerinkine benzer betimlemelerden oluşmaktadır. Örneğin filozof sofistlerden Eudoksos'un üslubu süslüdür ve doğaçlama yeteneği gelişmiştir.⁷⁶ Leon'un ikna edici konuşması farklı hitabet tarzlarını benimsemesiyle bağlantılıdır. Yazar tarafından II. Philippos'un Leon ile olan kısa konuşması sonucunda Byzantion'dan çekildiği aktarılır. Leon Philippos'a kente savaş açmasının sebebini sorar, Philippos da Leon'un doğduğu bu kentin kentlerin en parıltılısı olduğunu, büyüüne kapılarak kapılarına kadar geldiğini söyler. Leon aşkın silahlara değil müzik aletlerine layık olduğunu söyler.⁷⁷ Philostratos'un Leon'un hitabet yeteneğine atfettiği başka bir anekdotta Leon, Atina'ya elçi olarak geldiğinde kenti farklı partilerin kontrolünde kutuplaşmış bir halde bulur. Çok şişman olduğundan, meclisin önüne geldiğinde Atinalılar bir kahkaha kopartır. O da Atinalılara kendisinin iri yarı olmasına mı güldüklerini sorar ve evinde kendisinden de iri bir karısı olduğunu ve onunla iyi geçindiği zamanlarda yatağın bile onlara geniş geldiğini ancak kavga ettiklerinde ise eve bile sığamadıklarını söyler. Böylece birbirine rakip iki grubun da karşılıklı anlayış ve hoşgörüyle geçinip gideceklerini vurgulayarak Atinalılarla bir anlaşmaya varır.⁷⁸ Anlatıcıya göre Atinalı Karneades'in güzel konuşma yeteneği güçlü ve dinç üslubu ile ilişkilidir.⁷⁹ Mısırlı Philostratos'un ise övgü içeren ve çok renkli tarzda bir hitabet üslubu vardır. Gorgias'ın yazara göre benzersiz ve çekici bir ifade gücü vardır.⁸⁰ Philostratos Kritias'ı güzel konuşmasının özlü yapısı sebebiyle yüceltmektedir;⁸¹ Isokrates ise ikna etme kabiliyetini hitabetle birleştirmiş, konuşmalarında ritim, yapı gibi noktalara özen göstermiştir.⁸²

⁷⁶ Philostr. VS 485.

⁷⁷ Philostr. VS 485.

⁷⁸ Philostr. VS 485. **Suda**'da bu konuşmanın Atinalılar tarafından büyük bir göbekte içki içerken görülmesi üzerine yaşandığını söylenir, bkz: **Suda**, Λ 265.

⁷⁹ Philostr. VS 486.

⁸⁰ Philostr. VS 493.

⁸¹ Philostr. VS 501-503.

⁸² Philostr. VS 504-506.

2.2.4. Sofistlerin Kariyerleri

Philostratos eserinde yirmi dört sofistin çeşitli kamu görevleri ya da **leitourgia** üstlendiğinden söz etmektedir.⁸³ Kamu görevleri birçok farklı şekilde gözümüze çarpmaktadır ve ilk olarak Atina ve Roma’da olmak üzere iki hitabet kürsüsünde başkanlık yapmış sofistlerden bahsedilecektir. **Bioi Sophistōn**’da dokuz sofist söz konusu kürsülerle direkt ilişkilidir.⁸⁴ Philostratos, Lollianos’un yukarıda bahsedilen kürsülerden birinde görev almış olan ilk sofist olduğunu belirtir.⁸⁵ Philostratos Atinalı Apollonios’un yaşamını ele alırken başka bir kürsüden daha bahseder.⁸⁶ İmparatorların desteğiyle kurulmuş başka hitabet kürsülerinden de söz edilebilir: Vespasianus Roma’da bir hitabet kürsüsü kurmuştur, Hadrianus ve Antoninus Pius ise birçok eyalet kentinde imparatorluğa doğrudan bağlı felsefe ve hitabet kürsüleri kurmuşlardır.⁸⁷ Bu yetkiye sahip olmak sofistlerin kariyerlerinde olumlu gelişmelere yol açmaktadır; entelektüel çevrelerce tanınırlıklarının artması bir yana Yunan dünyasının birçok bölgesinden öğrenciler de eğitilmek için bu sofistlere başvurur.

Eserde sözü geçen diğer yöneticilikler ve başkanlıklar da ayrıca incelenmelidir. Bu bağlamda dokuz sofistin gerek kentler gerekse imparatorlar tarafından üst düzey yöneticiliklere getirildiği anlaşılmaktadır. En sık karşımıza çıkan makam başrahiptir; Favorinus doğduğu kent olan Arelatum’da başrahiplik yapmıştır, Skopelianos ise babadan oğula geçen Asia eyaleti başrahipliği yetkisine bir dönem

⁸³ Favorinus (Philostr. VS 489-492); Gorgias (Philostr. VS 492-494); Niketes (Philostr. VS 511-512); Skopelianos (Philostr. VS 515-521); Dionysios (Philostr. VS 522-526); Lollianos (Philostr. VS 527); Polemon (Philostr. VS 531-544); Theodotos (Philostr. VS 567); Antiokhos (Philostr. VS 569-570); Aleksandros (Philostr. VS 570-576); Hadrianos (Philostr. VS 585-590); Pausanias (Philostr. VS 594); Euodianos (Philostr. VS 597); Rufus (Philostr. VS 598); Apollonios (Philostr. VS 600); Apollonios (Philostr. VS 600-602); Damianos (Philostr. VS 605-606); Antipatros (Philostr. VS 607); Herakleides (Philostr. VS 613-615); Hippodromos (Philostr. VS 616-620); Quirinus (Philostr. VS 621); Philiskos (Philostr. VS 622-623); Heliodoros (Philostr. VS 626-627); Aspasios (Philostr. VS 627-628).

⁸⁴ Lollianos (Philostr. VS 526); Theodotos (Philostr. VS 566); Hadrianos (Philostr. VS 587); Polydeukes (Philostr. VS 593); Pausanias (Philostr. VS 594); Atinalı Apollonios (Philostr. VS 600); Herakleides (Philostr. VS 613); Hippodromos (Philostr. VS 618) ve Philiskos (Philostr. VS 621-622).

⁸⁵ Philostr. VS 526; Ivars Avotins, önemli kültür kentlerinde polis yönetimi tarafından kurulmuş olan kürsülerin yanı sıra Roma Dönemi’nden itibaren imparatorlar tarafından kurulmuş olan kürsülerden de söz etmektedir. Atina’daki imparatorluk kürsüsünün kuruluşunun Antoninus Pius döneminde yapılmış olabileceğine işaret etmektedir, Ivars Avotins, “The Holders of the Chairs of Rhetoric at Athens”, **HSPH**, c. LXXIX, 1975, s. 313. Avotins bahsi geçen sofistlerden Lollianos ve Atinalı Apollonios’un Atina’daki kent kürsüsünde, geri kalanların ise imparatorluk kürsüsünde görev almış olduklarını önmektedir, a.e. s. 320-324.

⁸⁶ Philostr. VS 600.

⁸⁷ Wilmer C. Wright, “Introduction”, s. xvii.

sahip olmuştur.⁸⁸ Başrahiplik yapmış olan bir diğer sofist Smyrna'lı Euodianos aynı zamanda kentte erzak sorumlusu **stratēgos** görevini üstlenmiş, Lykia'lı Herakleides de yine Lykia'da başrahiplik yapmasının yanında Atina'da hitabet kürsüsüne getirilmiştir.⁸⁹ Bununla birlikte Philostratos'un eserinde yer verdiği birçok sofist Yunan dünyasının çeşitli kentlerinde festivallere ve oyunlara başkanlık yapma yetkisini de elde etmişlerdir. Sofistiğin babası Leontinoi'lu Gorgias'ın festivallerde önemli bir görev üstlendiği söylenir, hatta burada yaptığı konuşmalar dolayısıyla altın bir heykel ile onurlandırılmıştır.⁹⁰ Laodikeia'lı Polemon'un hem imparator Hadrianus hem de doğum yeri olan Laodikeia için yazar tarafından oldukça önemli bir şahsiyet olarak vurgulandığı anlaşılmaktadır, bunu sofistin Smyrna'da Hadrianus'un emriyle başlatılmış oyunlara başkanlık etmesinden aynı zamanda kendi kentinde yöneticilik yapmasından anlıyoruz.⁹¹ Philostratos'un eserde en büyük önemi verdiğini anladığımız Herodes Attikos ise Atina'da **epōnymos arkhōn** olarak görev yapmıştır.⁹² İkinci Sofistik temsilcilerinden Perinthos'lu Rufus ile Larissa'lı Hippodromos'un bu kez Hellas ana karasında önemli festivallere başkanlık yaptığını öğreniriz. Rufus, Atina'da kutlanan Panathenaia festivallerine başkanlık etmiş,⁹³ Hippodromos ise iki kere Pythia oyunlarını yönetme hakkını elinde bulundurmuştur.⁹⁴ Başrahiplik ve festival yöneticiliğinin yanı sıra eserde adı geçen sofistlerin kimi kentlerde idari görevler üstlendikleri ve bizzat imparatorlar tarafından çeşitli yetkilerle donatıldıkları da görülmektedir. Ephesos'lu Lollianos hitabet kürsü başkanlığı görevinin yanı sıra Atina valisi ve erzak ile **agora**'dan sorumlu **stratēgos** olma görevini üstlenmiştir.⁹⁵ Bütün bu elinde bulundurduğu yetkiler Atina'da doğmamış olan bir sofistin söz konusu kentte ne denli geniş bir yetkiyi elinde bulundurabileceğinin göstergesidir. Atina doğumlu bir sofist olan Theodotos ise Klasik Dönem'den beri gelenekselleşmiş bir makam olan **arkhōn basileus** yetkisinin sahibi olmuştur, iki yıllık bir dönem için sürdürdüğü kürsü başkanlığı da düşünüldüğünde Theodotos'un da kent için ne kadar

⁸⁸ Philostr. VS 518.

⁸⁹ Philostr. VS 614.

⁹⁰ Philostr. VS 494.

⁹¹ Philostr. VS 537.

⁹² Philostr. VS 550.

⁹³ Philostr. VS 598.

⁹⁴ Philostr. VS 619.

⁹⁵ Philostr. VS 527.

önemli bir şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır.⁹⁶ Naukratis’li Apollonios **hierophantēs**’tir.⁹⁷ Aynı görevi Atinalı Apollonios Eleusis’te yerine getirmiş, bununla birlikte Atina’da erzak **stratēgos**’luğu ve **arkhōn**’luk görevini üstlenmiştir.⁹⁸

Sofistlerin Geç İmparatorluk Döneminde kent yaşamında birçok hayırseverlik (**euergesia**) faaliyetinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Niketes’in Smyrna’da Ephesos’a bakan yönde bir kent kapısı yaptırması bunun bir örneğidir⁹⁹. Philostratos Aigai’lı Antiokhos’un bakımsız kalmış birçok yapıyı ‘diğer sofistler’ gibi onarttığını kaydetmiştir. Yazarın en önemli sözlü kaynağı sayılabilecek Ephesos’lu Damianos da Ephesos’ta anlaşıldığı üzere oldukça aktiftir; devlete yaptığı cömert bağışların yanı sıra kent ile tapınağı birbirine bağlayan bir **stoa** yaptırmıştır¹⁰⁰. Philostratos’un Herodes Attikos’un servetini kullanma şeklini benzersiz bulduğundan söz etmiştik. Anlatıcı Herodes’i bir **euergetēs** olarak da eserde özel bir yere yerleştirir; onun yardımseverliğinden yüceltici övgülerle bahseder.¹⁰¹ Yazar bir sonraki paragrafta Herodes’in vasiyetinde Atina’daki her vatandaşa yıllık bir **mina** vasiyet ettiğini de eklemektedir.¹⁰² Sofistlerin kamusal görevlerinden doğan birtakım haklara sahip oldukları da anlaşılmaktadır. Örneğin Favorinus’un **leitourgia**’dan muafiyeti filozof olmasıyla açıklanır.¹⁰³ Naukratis’li Ptolemaios ise Naukratis’te devletin kasasından yemek yeme hakkına sahiptir.¹⁰⁴

Kamusal görevler ve haklar birçok şekilde karşımıza çıkar; bunların oldukça önemli ve üst düzey görevler oldukları anlaşılmaktadır, Philostratos’un eserine aldığı sofistlerin büyük çoğunluğunun önemli kamu hizmetleri ve görevleri üstlenmiş kişiler olması onun bu eser için oluşturduğu sofist listesini etkilemiş görünür. Esere genel olarak bakıldığında kamu görevleri üstlenmiş ya da haklara sahip olmuş bu yirmi dört sofistten yalnızca Gorgias’ın Eski Sofistik temsilcisi olduğu görülür, bu bağlamda bakıldığında eserdeki İkinci Sofistik temsilcilerinin çoğu kamusal görevler

⁹⁶ Philostr. VS 567.

⁹⁷ Philostr. VS 600.

⁹⁸ Philostr. VS 601-602.

⁹⁹ Philostr. VS 512.

¹⁰⁰ Philostr. VS 606.

¹⁰¹ Philostr. VS 547.

¹⁰² Philostr. VS 549.

¹⁰³ Philostr. VS 590.

¹⁰⁴ Philostr. VS 596.

üstlenmişlerdir. Bu açıdan esere dahil edilme kriteri olması oldukça makuldür. Eshleman ise buna kısmen itiraz etmektedir; bir sofistin iyi bir sofist olmasının Philostratos'a göre bir sekreter ya da kürsü başkanı olmasından ileri gelemeyeceği yorumunu yapmaktadır, öyle ki iyi bir sofist olmak nasıl iyi bir kamu görevlisi ya da kürsü başkanı olmak demek değilse, iyi bir yönetici olmak da iyi bir sofist olmayı gerektirmez.¹⁰⁵ Philostratos her kürsü başkanının bahsedilmeye değer bir sofist olmadığını kaydetmiştir.¹⁰⁶ Halen tartışmaya açık bir kriter olsa da azımsanamayacak sayıda sofistin toplumsal görevleri, yöneticilikleri ve hakları eserde tanıtılmıştır.

Bioi Sophistōn'da sofistlerin dönemin imparatorlarıyla girdikleri üst düzey ilişkiler Philostratos'un anlatısında önemli bir yer tutar. İmparatorlardan gelen maddi ve manevi yardımlar, sofistlerin mesleklerini icra etmelerinde oldukça işlevseldir. **Principatus** Dönemi'nde birçok antik yazar ya da diğer entelektüel şahıslar kendilerine sponsor olacak siyasi bir figür arayışına girişmişlerdir. **Bioi Sophistōn**'un yazarı da eserini Gordianus'a atfederek ve Iulia Domna'nın matematikçilerden ve filozoflardan oluşan saray çevresine dahil olarak kendine böyle bir destek bulmayı amaçlamıştır. **Bioi Sophistōn**'da da imparatorlarla iyi ilişkiler geliştirmiş sofistler mevcuttur. Bu ilişkiler sofistlerin başarılı bir kariyer yaşamasının hem sebebi hem de sonucu olmuştur. Smyrna'lı Niketes İkinci Sofistik temsilcileri içinde imparatorlarla böylesi ilişkiler geliştirmiş ilk sofist olarak karşımıza çıkar; kendisi imparatorun emri uyarınca Alplerin ve Ren nehrinin ötesine geçmiştir.¹⁰⁷ Bir başka örnekte ise Klazomenai'lı Skopelianos Flavius hanedanlığı döneminde imparatorların bulunduğu birçok meclis toplantısına katılmıştır. Bunlardan biri Domitianus'un üzüm bağı yasası ile ilgili olandır; bu karara karşı çıkmak için Skopelianos Asia eyaletinin temsilcisi olarak görev almıştır.¹⁰⁸ Eserde elçilikleriyle ilgili olarak detaylı bir şekilde işlenmiş bir diğer sofist ise Laodikeia'lı Polemon'dur. Polemon'un İmparator Hadrianus'tan Smyrna için elde ettiği fon ile kente bir mısır pazarı, bir **gymnasion** bir de tapınak inşa

¹⁰⁵ Eshleman, "Defining the Circle of Sophists: Philostratus and the Construction of the Second Sophistic", s. 404-5; VS 524; VS 627.

¹⁰⁶ Philostr. VS 566.

¹⁰⁷ Philostr. VS 511-512.

¹⁰⁸ Philostr. VS 520; Bowersock, **Greek Sophists in the Roman Empire**, s. 44; Domitianus İ.S. 92 yılında Asia ve diğer eyaletlerde yeni bağ dikimini yasaklamış, hâlihazırda dikili olanların yarısının sökülmesini emretmiştir, bu yasayla İtalya'daki üzüm bağı yetiştiricilerinin çıkarını gözetmiştir. Bağ yasası hakkında bilgi için bkz: Suet. **Dom.** 7, 2.

edilmiştir.¹⁰⁹ Philostratos'un Smyrna'daki Polemon etkisi için kaydettikleri epigrafik olarak da desteklenmektedir.¹¹⁰ Polemon seyahatleriyle ünlü imparator Hadrianus'un ilgisini o dönem Küçük Asya'nın en önemli kenti olan Ephesos'tan sofistin oldukça sevildiği kent olan Smyrna'ya çekmiş, imparator Traianus'tan ise ücretsiz seyahat hakkı elde etmiştir.¹¹¹ Atinalı Apollonios'un da dönemin imparatorlarıyla oldukça şahsi bir ilişki geliştirdiği anlaşılmaktadır; o da imparatorla meclis toplantılarına katılmıştır.¹¹²

Birçok imparator, hitabet sanatında başarılı olan sofistlerin konuşmalarından ya da üsluplarından etkilenmişlerdir. Yalnızca imparator Marcus Aurelius'un bile dinlediği iki sofist vardır: imparator Tarsuslu Hermogenes'i dinlerken hukuk alanındaki hitabetini sevmiş, doğaçlama yeteneğine ise hayran kalmıştır;¹¹³ eserde bu imparatorun Aelius Aristeides'in de kişiliğini ve hitabetini beğendiğinden söz edilmektedir.¹¹⁴ Naukratis'li Polydeukes'in hitabetinin yumuşak tarzı imparator Commodus'u etkileyen bir özelliğidir.¹¹⁵ Eserden, daha önce de söz ettiğimiz kamu görevlerine ya da makamlara sofistlerin genellikle imparatorların yetkilendirilmesiyle getirildiği anlaşılmaktadır.¹¹⁶

Bizzat imparatorların yetkilendirdiği sofistlere de eserde rastlamak mümkündür. Örneğin Heliodoros Kelt kabilelerine elçi olarak gönderilmiştir.¹¹⁷ Hadrianus Miletos'lu Dionysios'u hem **praefectus** olarak atar hem de onu **equites** (atlılar) sınıfına dâhil eder.¹¹⁸ İmparatorluk Sekreterliği görevini üstlenmiş dört sofistle karşılaşırız; Aleksandros **Pēloplatōn** Marcus Aurelius tarafından,¹¹⁹ Tyros'lu

¹⁰⁹ Philostr. VS 531.

¹¹⁰ Philostratos'un bahsettikleri ile tam olarak örtüşmese de Polemon'un imparatorlardan kent adına elde ettikleri için bkz: EK 2, 15.1. Ayrıca krş. Glen Warren Bowersock, **Greek Sophists in the Roman Empire**, s. 45.

¹¹¹ Philostr. VS 531-544.

¹¹² Philostr. VS 601.

¹¹³ Philostr. VS 578.

¹¹⁴ Philostr. VS 582-585

¹¹⁵ Philostr. VS 593.

¹¹⁶ Bu bağlamda Seleukeia'lı Aleksandros, Atinalı Theodotos, Miletos'lu Dionysios, Tyros'lu Hadrianos, Naukratis'li Polydeukes, Hierapolis'li Antipatros, Heliodoros ve Nikomedeia'lı Quirinus'un adını burada da anmak gerekir.

¹¹⁷ Philostr. VS 626-627.

¹¹⁸ Philostr. VS 525.

¹¹⁹ Philostr. VS 573.

Hadrianos Commodus tarafından,¹²⁰ Hieropolis’li Antipatros ise Septimius Severus tarafından imparatorluk sekreteri yapılmıştır.¹²¹ Antipatros imparatorluk görevlendirmeleri içinde en önemli görevlere atanmış sofistlerdendir, hem **consul** olmuş hem de Bithynia valiliği yapmıştır.¹²² Herodes Attikos’un İmparator Hardianus tarafından kendisine verilmiş olan Troia temiz su projesi görevi ile ilgili olan anekdot ise oldukça ilgi çekicidir. Philostratos’a göre Herodes Asia’daki bağımsız kentlerin valisi görevini yürütürken Troia kenti sakinlerinin temiz su yerine çamurlu yağmur sularıyla yetindiğini gözlemler. Böylece Hadrianus’a kendisine üç milyon **drakhmai** yollaması karşılığında bir su sistemi yapmayı önerir. Öneriyi kabul eden Hadrianus diğer Küçük Asya kentlerinin yöneticilerinden aldığı raporlar sonucunda bu iş için kendilerinden toplanan miktarın yedi milyon **drakhmai**’ı bulduğunu ve işin bir skandal boyutuna ulaştığını öğrenir. Sofist, kendisine öfkelenen Hadrianus’a verdiği yanıtta üç milyonun fazlasını kente bağışlaması için oğluna verdiğini belirtir.¹²³ Sofistlerin, özellikle görevlendirmeler aracılığıyla imparatorlar ile iyi ilişkiler içine girdiğini, bunun da Philostratos için örnek bir davranış olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.

Bioi Sophistōn’a konu edilen birçok sofist kariyerlerini gözeterek imparatorlardan gelen çeşitli teklifleri reddetme lüksüne sahip olmadıklarını düşünmüşlerdir, birçoğu da böyle fırsatları kaçırmamıştır.¹²⁴ Bununla birlikte Philostratos önemli bir yöneticiden gelen bir teklifleri reddetme temasına da zaman zaman başvurur ve övgüye değer olduğunu söylediği örnekleri ayrıntısıyla okuyucularına aktarır. Örneğin Laodikeia’lı Polemon Smyrna’ya ziyarete gelmiş Bosphorus Krallığı yetkililerinin resmi davetini bizzat kral sofistin evine gelen kadar yanıtı bırakmıştır.¹²⁵ Polemon’un **bios**’u boyunca birçok davranışında görülen

¹²⁰ Philostr. VS 586.

¹²¹ Philostr. VS 607.

¹²² Philostr. VS 607.

¹²³ Philostr. VS 549.

¹²⁴ Jaap-Jan Flinterman, “Sophists and Emperors: A Reconnaissance of Sophistic Attitudes”, **Millennium-Studien**, c. II, **Paideia: The World of the Second Sophistic**, ed. B. E. Borg, Berlin-New York, Walter de Gruyter, s. 364.

¹²⁵ Philostr. VS 535; Philostratos’un birçok sebep dolayısıyla Polemon’u en kibirli sofist olarak gösterir, Polemon Asklepios Tapınağı’nda uykuya daldığında kendisine görünen tanrıyı bile alaya almıştır. Sertleşen eklem hastalığı sebebiyle Asklepieion rahibine başvuran Polemon’a tanrı soğuk herhangi bir şey içmemesini buyurmuş, Polemon ise ya benim yerimde bir inek olsaydı cevabını vermiştir.

sofistliğinden gelen bu kibir, yazarın onu değerli bir sofist olarak görmesine engel olmamıştır. Polemon onun için o kadar değerli bir sofisttir ki adeta bu davranışları hak eden bir konumdadır. Bir başka örnekte Aelius Aristides Marcus Aurelius'u imparator ailesinin Smyrna ziyareti sırasında üç gün bekletmiş ve üst düzey yöneticinin üç günlük ısrarları sonucu çalışma odasından ayrılmaya ikna olmuştur.¹²⁶ Byzantion'lu Khrestos ise kendisine Atinalılar tarafından Hitabet Kürsüsü başkan adaylığı teklif edildiğinde meclisteki konuşmasının sonunda bir adam 10.000 **drakhmai**'dan çok daha fazlasıdır diyerek teklifi reddetmiştir. Bu öyküyü de kariyeri için saraydan medet uman, imparatorla yan yana durmaya özenen hırslı öğrencisi Amastris'li Diogenes'i azarlamak için anlatmıştır.¹²⁷ Bu ele alınan bir öncekilere zıt örneklerden anlaşıldığı üzere Philostratos'un imparatorlarla iyi ilişkilere sahip sofistlere önem vermekle birlikte, doğru zamanda ve üstün bir davranışla yöneticileri ya da otoriteyi reddeden sofistler de onun gözünde sofistlere yakışır bir davranışta bulunmuş olurlar.

Eserde adı geçen sofistlerin ve ailelerinin imparatorlarla ilişkileri sonucunda mali durumlarında gelişmeler yaşanabildiğini öğrenmekteyiz. İmparator Marcus Aurelius, Tyros'lu Hadrianos ve ailesine cömert bir para bağışında bulunmuştur.¹²⁸ Bununla birlikte sofistlerin mal varlıklarının eserde daha yaygın şekilde karşımıza çıkan başka kaynaklarına da rastlanır.

2.3. Bios'un Alt Türlerinde Bioi Sophistōn

Hellenistik Dönem'den itibaren **bios** yazınının entelektüel, askerî ve politik olmak üzere üç alt türe ayrılmaya başladığından söz etmiştik. Roma İmparatorluk Dönemi'nde **bios** türünde verilmiş eserlerde de bu ayrımın muhafaza edildiği göze çarpmaktadır. Bu sınıflandırma göz önüne alındığında **Bioi Sophistōn**'un entelektüel

¹²⁶ Philostr. VS 582.

¹²⁷ Philostr. VS 591-592; Genellikle aileden zengin olan sofistler için bile Hitabet Kürsüsü başkanlığı maaşı oldukça tatmin edicidir, bu yüzden böylesi bir maaşı reddeden Khrestos'un anekdotu Philostratos'un eserinde ilgi çekici bir detay olarak kullanılmış olmalıdır 40.000 **sestertius**'a tekabül eden hitabet kürsüsü başkanlığı maaşı için ayrıca bkz: Avotins, "The Holders of the Chairs of Rhetoric at Athens", s. 313-315.

¹²⁸ Philostr. VS 589.

bios alt türüne dahil edilmesi gerektiği açıktır. Filozoflar, şairler, şifacılar gibi hayatlarını sofistlik aktiviteyle kazanan sofistler de Yunan toplumunda entelektüel kimlikleriyle ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple konu bakımından bakıldığında sofist **bios**’larını konu alan **Bioi Sophistōn**, entelektüel bir **bios** eseridir.

Adams, yukarıda sözünü ettiğimiz alt türün yanına “derleme **bios**’ların” (**collected biographies**) da dahil edilmesini önermektedir.¹²⁹ Yunan ve Latin edebiyatında **bios** geleneği üzerine uzmanlaşmış olan araştırmacılar, bir tek **bios** anlatısından oluşan eserlerin yanında çok sayıda önemli şahsiyetin yaşamlarını konu edinen derleme **bios**’ların da mevcut olduğu görülür.¹²⁹ Adams bu geleneğin çıkış noktasının tespit edilemeyeceğini ancak üç grup altında incelenebileceğini söyler. İlk grup olan **Peri Biōn**’un (yaşamı merkeze alan alt tür) ahlaki yönü ağır basar ve buradaki ana fikir konu edilen kişinin ahlaklı davranışının ödüllendirileceği, kusurlu davranışın ise cezalandırılacağı eksenindedir.¹³⁰ İkinci grup olan **Peri Endoksōn Andrōn**’da (ünlü kişilerle ilgili olan alt tür) kişilerin gerek mesleklerindeki başarıları gerekse yaşamlarının diğer alanlarında yaptıklarıyla kendileri için bir **bios** yazılması onuruna eriştikleri görülür.¹³¹ Momigliano bu türde eser verdiği bilinen ilk kişinin Kyzikos’lu Neanthes (İ.Ö. 275) olduğunu söyler.¹³² Üçüncü ve son grup olarak Adams okulların ya da ardılıkların bir silsile hâlinde kronolojik bir anlayışla işlenmiş eserlerden söz etmektedir. Okullar/ardıllar grubunu belirli bir otoritenin çevresinde gelişmiş olan eserler meydana getirir. Okullar hakkındaki eserler büyük oranda felsefe ekolleri olmak üzere entelektüel konulara yoğunlaşmışlardır; ardıllar grubu ise tekil **bios** örneklerinden söz ederken tanıttığımız politik, askerî ve entelektüel **bios** olmak üzere üç alt türe de dahil edilebilirler.¹³³ Bu grup bir bütün olarak ele alındığında yine de entelektüel temalı örnekler ağır basmakta ve öğretmen-öğrenci ilişkilerine yoğunlaşmaktadır; en erken mevcut örneği ise İ.Ö. 2. yüzyıl civarına tarihlendirilmektedir.¹³⁴ Diogenes Laertios’un **Ünlü Filozofların Yaşamları ve**

¹²⁹ Detaylı bilgi için bkz: Momigliano, **The Development of Greek Biography**, s. 69-73; Loveday C. A. Alexander, “Acts and Ancient Intellectual Biography, Acts in its Literary Context: A Classicist Looks at the Acts of the Apostles”, ECC, LNTS 289, New York, T&T Clark, 2005, s. 61.

¹³⁰ Craig Cooper, “Aristoxenos, Περὶ βίῳν and Peripatetic Biography”, **Mouseion**, c. II, 2002, s. 323.

¹³¹ Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 94.

¹³² Momigliano, **The Development of Greek Biography**, s. 71.

¹³³ Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 101.

¹³⁴ A.e. s. 102.

Öğretileri (Bioi kai Gnōmai tōn en Philosophia Eudokimēsantōn) adlı eseri temelde farklı felsefe okullarının kurucuları ve onların ardılları ile ilgilenmiş bir eser olarak bu grubun da tipik bir örneğidir.¹³⁵

Bioi Sophistōn derleme **bios**'ların alt türlerinden hiçbiri için tipik olmasa da Philostratos'un eserine sofist olarak en iyi olanları almayı tercih ettiğini söylemesi eseri **Peri Endoksōn Andrōn** kategorisine dahil etmektedir. Eserde yer alan sofistler mesleklerinde gösterdikleri parlak başarı sonucunda **Bioi Sophistōn**'da kendileri için bir **bios** yazılmasını hak etmişlerdir. Sofist **bios**'larında sık sık gözümüze çarpan öğretmen-öğrenci ilişkileri eseri Okullar/Ardıllar grubuna da dahil edilebileceğimizi düşündürse de eser, Diogenes Laertios'ta olduğu gibi, ardıllar zinciri gibi bir yapıyla ilerlememektedir. Bu sebeple eserin dahil edilebileceği tek grup **Peri Endoksōn Andrōn**'dur.

¹³⁵ Adams, **The Genre of Acts and Collected Biography**, s. 105.

3. BÖLÜM

BIOI SOPHISTŌN'UN TARİHSEL AÇIDAN GÜVENİLİRLİĞİ

3.1. Philostratos'un Kaynakları

Philostratos **Bioi Sophistōn**'da yer verdiği sofistleri ele alırken temelde sözlü ve yazılı olmak üzere iki kaynak türünden yararlanmıştır. Swain, Philostratos'un eserinde asıl olarak sözlü kaynaklardan yararlandığını belirtir;¹ bu sözlü kaynaklarının bir kısmı eserde kendine yer bulmuş sofistlerdir. Bu sebeple söz konusu kişiler aynı zamanda Philostratos'un kişisel anıları olarak ele alınmalıdır. Bu sofistler Philostratos tarafından gözlemlenerek kendilerine birer **bios** elde etmişler, aynı zamanda da eserdeki başka sofistler için de kaynak görevi görmüşlerdir. Bununla birlikte Philostratos, sözlü kaynak olarak kullandığı her meslektaşına bir **bios** yazmamıştır. Burada ilk olarak Philostratos'un kişisel gözlemleri ele alınacak, ardından sözlü kaynaklardan elde ettiği bilgiler değerlendirilecek, son olarak ise yazılı kaynaklardan elde ettiği bilgilerin niteliği tartışılacaktır.

3.1.1. Kişisel Gözlemleri

Philostratos'un yaşamını kişisel olarak gözlemlediği ve bu gözlemleri hakkında detaylı bilgiler verdiği ilk sofistlerden biri, Tyros'lu Hadrianos'un öğrencisi ve aynı zamanda Philostratos'un öğretmeni olan Naukratis'li Proklos'tur.² Philostratos onun 90 yaşını gördüğünü söyler.³ Proklos'un hayatıyla ilgili başat kaynağımız bizzat eserdeki **bios**'tur. Naukratis'te doğan Proklos genç bir yaşta kentin karışık durumundan bunalarak Atina'nın sükûnetli ve istikrarlı havasına duyduğu özlemle

¹ Simon Swain, "The Reliability of Philostratos's 'Lives of the Sophists'", **ClAnt**, c. X, no. 1, 1991, s.148.

² Philostr. **VS** 602-604. Ayrıca bkz: **EK** 1.

³ Philostr. **VS** 604. Swain, eserdeki **bios**'ların kronolojik bir sırayla gittiğini bu yüzden **bios**'u **ca.** İ.S. 135 yılında doğan Damianos'unkinden önce gelen Proklos'un **ca.** İ.S. 120-125 yılları arasında doğmuş olabileceğini söyler (Swain, "The Reliability of Philostratos's 'Lives of the Sophists'", s. 160).

gizlice Peiraieus limanına doğru denize açılmıştır. Yaşamının geri kalanını Atina'da geçiren Proklos'un tüm sofistlik aktivitelerini de bu kentte gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Philostratos da Proklos ile Atina'da verdiği dersler aracılığıyla tanışmıştır. Nitekim söz konusu **bios**'tan da Proklos'un Philostratos'un öğretmeni olduğunu ve kendisini iyi tanıdığını yazarın ağzından öğreniriz.⁴ Söz konusu **bios** onun hitabet tarzı ve öğretmenlik alışkanlıklarına odaklanmıştır. Bunun yanında Proklos'un hayatına ilişkin **bios**'ta karşımıza çıkan bazı detaylar Philostratos'un onu iyi tanıdığının kanıtı niteliğindedir.⁵ Philostratos Proklos'un dersleriyle ilgili anılarını anlatırken bir kişinin onun hitabet derslerine katılması için ödemesi gereken meblağın 100 **drakhmai** olduğunu söylemesi gibi çeşitli detaylar verir. Öğrencilerin kullanımına izin verdiği şahsi bir kütüphanesi vardır. Proklos'un konuşmalarına bir giriş bölümü ayırmadığından bahseder. Nadiren de olsa bunu yaptığında ise Eski Sofistik'ten Hippias ve Gorgias'ı andırmaktadır. Yapacağı konuşmalardan bir gün önce konuşmasını gözden geçirmektedir. Oldukça keskin bir hafızası vardır.⁶ Doğal bir belagatinin olmasının yanı sıra yalnızca bolca kullandığı eş anlamlı sözcükler yönünden öğretmeni Hadrianos'u taklit etmektedir. Philostratos, Proklos'un hitabet tekniğinin yanı sıra, kendi öğretmeni olması dolayısıyla eğitimlik anlayışını da betimlemiştir. Philostratos Proklos'un verdiği derslere şahsen katılmıştır; öğrencilerin birbirlerinin arkasından konuşmasını engellemek adına Proklos'un tüm öğrencilerini aynı anda kabul ettiğini söyler.

Philostratos'un eserde yer verdiği bir başka öğretmeni ise Larissa'lı Hippodromos'tur, onunla ilgili bilgileri yeğeni Lemnos'lu Philostratos'tan duyduklarıyla destekler ki bu durumda yeğeni yazarın sözlü kaynaklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷ Hippodromos (doğumu ca. İ.S. 156), Philostratos'un gözünde birçok sofistten üstündür. Meclis kalabalıkları gibi önemli Hippodromos'un babası eserde Thessalia'da iyi bir at yetiştiricisi olan Olympidoros olarak kaydedilmiştir. Delphoi'daki Pythia oyunlarına iki kere başkanlık ettiğinden de bahsedilen sofistin

⁴ Philostr. VS 602.

⁵ Proklos'un ikisi Atina'da olmak üzere Attika'nın çeşitli bölgelerinde dört tane evi vardır (Philostr. VS 603).

⁶ Philostr. VS 604.

⁷ Philostr. VS 617.

kamusal düzlemdeki başarısı gözler önüne serilmektedir.⁸ Hippodromos'un Philostratos'un öğrencilik anılarında yer aldığını anladığımız tek anekdot, Naukratis'li Proklos ile de bağlantılıdır. Proklos Atina'da ders veren herkesi eleştiren alaycı bir konuşma yapmış ve bu gruba Hippodromos'u da dahil etmiştir. Hippodromos ise itiraz eden ya da tartışan bir tutum takınmak yerine adeta bir methiye üslubuyla Proklos'un açık sözlülüğüne hayranlık duyduğunu belirtmiştir.⁹ Burada anlatıcının Hippodromos'un da Proklos'a benzer bir konuşma yapacağını düşündük demesi kendisinin de dinleyiciler arasında olduğuna dair bir ipucu vermektedir. Bu Hippodromos'un **bios**'unun kişisel gözlemler yardımıyla yazılmış olduğunu kanıtlar. Bu anekdot aynı zamanda Philostratos'un Hippodromos'tan Atina'da eğitim aldığı anlamına da gelir. Larissa'lı Hippodromos, Philostratos'un şahsen tanıdığı bir başka sofist olan Thessalia'lı Philiskos'un akrabası olarak eserde yer almaktadır¹⁰ bu sebeple Philiskos'un **bios**'unu kaleme alırken yazarın öğretmeni Hippodromos'u da sözlü kaynak olarak kullanmış olması muhtemeldir.

Philostratos'un Thessalia'lı Philiskos'u akranı olan bir meslektaşı olarak tanımış olması yüksek bir ihtimaldir. Philiskos da Philostratos gibi kendisini Iulia Domna'nın matematikçiler ve filozoflardan oluşan çevresine kabul ettirmiştir.¹¹ Philostratos'un Philiskos'tan bu çevrede yer alan kişilerle ilgili birtakım bilgiler duymuş olması olasıdır. Bu sebeple Philiskos yazarın hem kişisel olarak tanıdığı sofistlere hem de sözlü kaynaklarına dahil edilebilir. Ne var ki Philiskos'tan edinilen bir bilginin yazar tarafından eserde nasıl kullanıldığını tespit etmek olanaksızdır. Philiskos'un **bios**'u, yazarın sofist hakkında kişisel gözlemleriyle edindiği anlaşılan bilgilerle işlenmiştir. Ona göre Philiskos, Hippodromos ile akraba olmanın verdiği sofistlik kabiliyeti doğru bir şekilde kullanamamıştır. Örneğin Eordaia Makedonları ondan kentlerinde bir konuşma yapmasını istemiş o ise buna kulak asmamıştır, böylece konu mahkemeye taşınarak imparatora sunulmuştur. Philiskos da mahkemede kendini savunmak yerine daha saldırgan bir ifade takınmıştır, bu da imparatorun kendisine düşmanlık beslemesine yol açmıştır. Böylece muafiyet hakkından mahrum

⁸ Philostr. VS 616.

⁹ Philostr. VS 617.

¹⁰ Philostr. VS 621.

¹¹ Philostr. VS 622.

bırakılmıştır.¹² Anlatıcının Philiskos'a bu yaklaşımı onun tanıdığı sofistler hakkındaki fikirlerini dahi objektif bir bakış açısıyla oluşturduğunun göstergesidir Buna ek olarak Philostratos'un sofistin Atina'da bir ev satın almış olduğunu da ifade etmektedir, aynı zamanda yazarın yeğeni olan ve eserde kendisine başka bir **bios** bulan Lemnos'lu Philostratos'u da tanıdığı anlaşılmaktadır.¹³ Bu bilgiler yazarın Philiskos'u kişisel olarak tanıdığı fikrini neredeyse kesinleştirmekte, en azından onun **bios**'uyla ilgili yazarın gözlemlerine güvenmemiz gerektiğini göstermektedir.

Philostratos'un yukarıda ele aldığımız üç sofisti de gerek öğrencilik yıllarından gerekse mesleğini icra ettiği dönemden tanıdığı anlaşılmaktadır. Yaşamlarıyla ilgili bilgiler ya da anlatıcının bizzat dahil olduğu anekdotlar sofistlerin **bios**'larında kendine yer bulur. Bu sofistlerin **bios**'larında yararlanılan doğrudan anılar dışında yazarın diğer sofistler hakkında bu kişilerden elde ettiği dolaylı bilgiler de mevcuttur, yani söz konusu sofistlerden sözlü kaynak olarak da yararlandığı anlaşılmaktadır.

3.1.2. Sözlü Kaynakları

Bioi Sophistōn'da Philostratos'un kişisel olarak tanıdığı ve başka sofistler hakkında bilgi edinmek için yararlandığı sofistlere rastlarız. Bu sofistlerin kimilerinin yukarda bahsettiğimiz gibi **Bioi Sophistōn**'da birer **bios**'u mevcut olsa da Philostratos'un bazı **bios**'larda sadece ismen bahsettiği ve sözlü kaynak görevi gören başka sofistler de vardır.

Philostratos'un **Bioi Sophistōn**'u kaleme alırken yararlandığı en önemli sözlü kaynağın Ephesos'lu Damianos olduğunu anlaşılmaktadır.¹⁴ Yazar Damianos ile sofistin yaşlılığında üç kez bir araya gelmiştir.¹⁵ Philostratos Aelius Aristeides ve Tyros'lu Hadrianos ile ilgili yazdıklarını iki kişiyi de iyi tanıyan Damianos'a borçlu olduğunu söyler. Aristeides'in **bios**'unda sofistin Marcus Aurelius ile olan buluşmasını Damianos'tan duyduğunu söyler; ayrıca Aristeides'in doğaçlama

¹² Burada sofistlere verilen vergi muafiyetinden söz ediliyor olması olasıdır.

¹³ Philostr. VS 623.

¹⁴ Suda, Δ 45.

¹⁵ Philostr. VS 606.

yeteneği hakkında da Damianos'a atıfta bulunmaktadır.¹⁶ Damianos'un öğretmeni Hadrianos'tur ve yazar bu yolla Damianos'tan öğretmenin diğer öğrencileri Naukratis'li Apollonios ve Atinalı Apollonios hakkında da bilgi almış olabilir. Buna ek olarak Philostratos Damianos'un **bios**'una başlamadan önce söz edilmeye değmeyeceğini belirttiği birtakım hatipler sıralar, söz konusu kişilerin hemen bu **bios** öncesinde sayılması bu sofistlerin de Damianos'un otoritesinin etkisi altında değersiz görüldüklerini akla getirmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında Ephesos'lu Damianos'un **Bioi Sophistōn**'un yazımına büyük bir etkide bulunduğu kabul edilebilir.

Philostratos'un eserde faydalandığı bir diğer önemli sözlü kaynak ise Smyrna'lı Megistias'tır. Yine bir sofist olan Megistias'a eserde atfedilmiş bir **bios** bulunmasa da yazarın ondan belirli bir anekdot için yararlandığı açıktır. Philostratos kendisinden Hippodromos'un Megistias'ın Smyrna'daki okuluna yaptığı ziyareti öğrenir.¹⁷ Lykia'lı Herakleides'in ölümünden sonra gerçekleşen bu ziyaret Hippodromos'un Smyrna'yı ilk kez görüşüdür. Hippodromos seyahat kıyafetleri henüz üstündeyken Megistias'ın okulunu bulmuş ve onunla tanışır tanışmaz Megistias'ın kamusal alanda konuşmaya uygun giysilerini giyerek halkın önünde bir konuşma yapmayı teklif etmiştir. Megistias bunu kabul ederek ona bir konu önerir, konuşmanın sonunda duyduğu hayranlıkla yanına gelerek sofiste kim olduğunu sorar. Hippodromos'un kenti ziyaret ettiği haberi Philostratos'un deyişiyle tüm öğrenme sevdalıları için bir infiale yol açar ve hepsi Megistias'ın okulunun yolunu tutarlar.¹⁸ Bu anekdot Philostratos'a birinci ağızdan anlatılmıştır, yazar olaya şahit olan hatta olayların taraflarından biri olan Megistias'tan anısını dinlemiştir. Yazarın sözlü kaynaklarını açıkça dile getirmesi, bununla birlikte hikâyenin aktarıldığı birinci kişi olması eserin güvenilirliği hakkında da bir fikir vermekte, en azından Philostratos'un **Bioi Sophistōn**'u sağlam kaynaklara dayandırıldığının mesajını iletmek istediği anlaşılmaktadır.

¹⁶ Philostr. VS 582.

¹⁷ Philostr. VS 618-619.

¹⁸ Philostr. VS 619.

İkinci Sofistik'te sofistlik faaliyetlerin Akdeniz'in doğusunda daha yaygın olduğu bilinen bir gerçektir. Bununla birlikte, Lemnos'lu Philostratos Akdeniz'in batısında faaliyet gösteren sofistlerden biri olmuş, buradaki gözlemleri Philostratos tarafından eserinde kaynak olarak kullanılmıştır. Yazar, akraba ya da arkadaş olduğu kişileri eserine konu ederek eserdeki objektiflik iddiasını yitirmekten endişe etmesi sebebiyle Lemnos'lu Philostratos'a eserde bir bios vermemiştir.¹⁹ Böylece anlatıcı güvenilirliğinin altını bir kez daha çizer. Bununla birlikte Lemnos'lu Philostratos eserde zaman zaman karşımıza çıkmaktadır ve diğer sofistler ile yaşadığı anekdotlardan **bios**'lara konu edilen sofistlerin yanı sıra onun hakkında da çeşitli bilgiler ediniriz. Bu bilgilere Flavius Philostratos'un, Lemnos'lu Philostratos aracılığıyla sözlü olarak eriştiği neredeyse kuşku götürmezdir. Bunun en büyük destekçisi ikisi arasındaki akrabalık ilişkisidir. Örneğin Lemnos'lu Philostratos Ravenna'lı Aspasio ile önce Roma'da daha sonra ise Ionia'da ateşli bir tartışmaya tutuşmuştur.²⁰ Aspasio'nun İmparatorluk Sekreteri²¹ olduğu dönemde Lemnos'lu Philostratos Aspasio'nun resmî mektup yazımında yetkin olmadığı düşüncesinden hareketle **Mektup Nasıl Yazılır (Peri Tou Pōs Khrē Epistellein)** adlı bir eser kaleme almış, tartışma da buradan çıkmıştır. Lemnos'lu Philostratos bundan başka Hippodromos ile ilgili de yazara bilgi vermiş olmalıdır. Hippodromos hem **Bioi Sophistōn**'un yazarının hem de Lemnos'lu Philostratos'un öğrencilik anılarında yer almaktadır.²²

Bioi Sophistōn'u kaleme alırken yazarın sözlü kaynaklarını açıklamak konusunda oldukça rahat olduğu göze çarpmaktadır. Aristaios isimli meslektaşından Miletos'lu Dionysios ve Laodikeia'lı Polemon'un buluşmasını aktardığını söylemekten çekinmez. Kendi döneminin en yaşlısı olduğunu söylediği Aristaios bu sebeple birçok sofist hakkında oldukça fazla şey bilmektedir.²³ Dionysios yaşlandığı sırada Philostratos Polemon'un yeni yeni tanındığı bir kariyer noktasında olduğunu söyler, iki sofist ilk kez Sardeis'te tanışır. Dionysios, Lydia'lı bir aristokratı savunmak

¹⁹ Philostr. VS 628.

²⁰ Philostr. VS 627-628; Aspasio için bkz: Suda, A 4205.

²¹ Ab Epistulis Graecis için bkz: EK 2, 2.

²² Philostr. VS 617.

²³ Philostr. VS 524-525.

üzere buraya gelen Polemon'u dinleme ve değerlendirme fırsatını yakalamıştır. Philostratos'un Aristaios hakkında birçok şey bildiğini söylemesi yazarın ona da Megistias gibi yalnızca belirli göndermeler yapmasına karşın Aristaios'tan daha çok bilgi sağlamış olduğu fikri akla gelmektedir.

Görüldüğü üzere, kendisi de bir sofist olan Philostratos, eseri **Bioi Sophistōn**'u kaleme alırken çevresinin sofistlerle çevrili olmasının avantajını kullanmıştır. Birçok meslektaşı vasıtasıyla onların ya da yazarın kendi öğretmenleri hakkında bilgi toplamış, sofistlerin kendi nesillerinden tanıdığı diğer sofist ve hatiplerin de izini sürmüştür. Yazarın kendi anıları aracılığıyla tanıdığı Naukratis'li Proklos ile sözlü kaynaklarından Ephesos'lu Damianos'un Philostratos üstünde, dolayısıyla da eser üstünde etkileri büyüktür, keza Swain Damianos'un **bios**'unun başında görmezden gelinecekleri belirtilerek listelenen hatiplerin de bizzat Damianos'un etkisi altında seçilmiş olabileceklerini belirtir.²⁴ Eserde asıl olarak sözlü kaynaklardan yararlandığı anlaşılan Philostratos'un genelde bu sözlü kaynaklara sadık kaldığı ve kendinden sınırlı denecek kadar bölümler eklemiştir,²⁵ bunun yanında yine de eserdeki tartışmaya açık sayılabilecek bölümlerin yazarın kurmacası şeklinde yorumlanması **Bioi Sophistōn**'un tarihsel değerini azımsamak olacaktır.²⁶

3.1.3. Yazılı Kaynakları

Philostratos'un eserinde yararlandığı yazılı kaynaklar da bir ölçüde bilinmektedir. **Bioi Sophistōn** için bu bağlamda ilk akla gelen yazılı kaynak Herodes Attikos tarafından yazılmış olan mektuplardır (**epistolai**).²⁷ Herodes Attikos'un **bios**'unda Philostratos, sofistin imparator ile yazıştığından bahseder.²⁸ Sofistlerin kamusal alandaki statüleri düşünüldüğünde, başarıları göz önüne alınıp hitabet kabiliyetlerini çevrelerini genişletmekte kullandıkları varsayıldığında birçoğunun

²⁴ Swain, "The Reliability of Philostratos's 'Lives of the Sophists'", s. 158; Philostr. VS 605: Soter, Sosos, Nikandros, Phaidros, Kyros ve Phylaks.

²⁵ Philostratos'un kendinden eklediğini söylediği bölüm için bkz: Philostr. VS 566, Philostratos Herodes Attikos'un yaşamöyküsünü anlatırken bu **bios**'u kısmen sözlü kaynaklardan edindiği, kısmen ise kimsenin bilmediği bilgiler ile yazdığını söylemiştir.

²⁶ Krş. Swain "The Reliability of Philostratos's 'Lives of the Sophists'", s. 157.

²⁷ Suda, H 545.

²⁸ Philostr. VS 563.

böylesine önemli şahsiyetlerle kurdukları ilişkilere şaşırmmamak gerekir. Bununla birlikte eserin yazımına direkt katkı sağladığını anladığımız mektuplar çalışmamız için değerlidir. Kendisinin de bir mektup yazarı olduğunu bildiğimiz Philostratos'un **Bioi Sophistōn**'da yine Herodes'in iki mektubundan belki de genel geçer şekilde yararlandığı anlaşılmaktadır.²⁹ Bunlardan ilki Herodes'in asi Avidius Cassius'a yazdığı mektuptur. Yazar, Cassius'un Syria eyaletinde valiirken bir ihanet planladığı şeklinde bir hikâye anlatıldığını söyler. Bunun üzerine Herodes "Herodes'ten Cassius'a, sen aklını yitirmişsin" ifadelerini içeren bir mektup yazar.³⁰ Philostratos'un Herodes'in **bios**'unda aktardığı bu anekdotta hem sözlü hem de yazılı kaynaklardan edildiği bilgileri bir araya getirdiğini görmekteyiz, duyduğu öyküyü taraflardan birinin kaleminden çıkmış bir mektupla destekleyerek okuyucuya sunmaktadır. Herodes'in yazdığını bildiğimiz bir diğer mektubun konusu ise Herodes'in değil Laodikeia'lı Polemon'un³¹ yaşam öyküsüyle ilişkilidir. Yazar, Herodes'in **senator** Marcus Vettulenus Civica Barbarus'a yazdığı mektuptan Polemon'un hitabet yeteneği ile ilgili bilgilere erişmiştir.³² Polemon'un Smyrna'da konuşma yaptığı üç günü konu edinen mektup Philostratos'un bir önceki anlattığı anekdot ile neredeyse aynı öyküdür.³³ Swain burada bir kronoloji sorunu görmüştür ve Herodes'in mektubunu Barbarus'un İ.S. 157 yılında consul oluşundan sonraya tarihlendirerek hatanın Herodes'in yirmi yıl önceki anılarından faydalanmasına ve Philostratos'un olayı aktarırken bu sebeple bir karışıklık yaratmış olmasına bağlamıştır³⁴. Bununla birlikte Polemon'un sahne tekniğini açıklaması bakımından bu mektup **Bioi Sophistōn** için önemli bir yere sahiptir. Philostratos'un eseri kaleme alırken yararlandığı en önemli yazılı kaynaklardan biri olma özelliği taşımaktadır. Yazar eserinde en geniş şekilde yer verdiği Herodes Attikos'tan ona yalnızca bir **bios** attettiği bir hatip olarak yararlanmamış, sofistin politik ve kültürel yönlerini de gerek kariyeriyle gerekse yazdığı mektuplarla ortaya koymuştur.

²⁹ Swain, "The Reliability of Philostratus's 'Lives of the Sophists'", s. 154, dn. 28.

³⁰ Philostr. VS 563; Asi Cassius'un Syria'daki ihaneti ve ölümüyle ilgili bkz: Cassius Dio, 71.22.

³¹ Suda, II 1889.

³² Philostr. VS 537-538.

³³ Philostr. VS 536-537.

³⁴ Swain, "The Reliability of Philostratus's 'Lives of the Sophists'", s. 155.

Philostratos'un açıkça kullandığı bir başka kaynak da bir yazar olarak oldukça üretken olan Aelius Aristeides'in eserleridir. Yazar Aristeides'in **bios**'unun neredeyse çeyreğinde bu eserlere gönderme yapar.³⁵ Eserlerinden kesitlere ve başlıklara yaptığı göndermeler, sofistin erdem ve kusurlarını aktaran cinstendir. Bundan başka, Philostratos'un sofistlerin hitabet tarzı ile ilgili verdiği bilgilerin ve örneklerin o dönemde hâlihazırda korunmuş olarak bulunan söylevlerden edinildiği düşünülebilir³⁶. Philostratos'un yayımlanmış kaynaklardan yararlandığı da bir gerçektir, yine Aristeides'in **bios**'unda "Sicilya ile İlgili Konularda Hatiplerin Söyledikleri" **corpus**'undan söylevler seçilerek **bios**'ta yazar tarafından kullanılmıştır³⁷. Aristeides'in nasıl öldüğüne ilişkin farklı ihtimalleri VS 585'te "graphousin" fiiliyle not etmesi sebebiyle yazarın yazılı kaynaklardan yararlanmış olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Genel anlamda sözlü kaynaklardan yararlanmış, özel noktalarda da yazılı kaynaklara başvurulmuş olduğunu anladığımız Philostratos'un **Bioi Sophistōn**'u birçok noktada güvenilir bir çizgide yazdığı anlaşılmaktadır. Bu güvenilirliğin başka bir yönü de yazarın eser içindeki tartışmalı anekdotları yine sözlü olmak üzere farklı kaynaklardan harmanlayarak ve bunları açıkça tartışarak sunmasıdır. Philostratos'un en güvendiği sözlü kaynağı olan Ephesos'lu Damianos görünüşe göre Aristeides'in Marcus Aurelius ile ilk buluşmasını yazarla yaptığı üç sohbetten birinde aktarmıştır.³⁸ Philostratos Aristeides'in imparator karşısındaki performansının hangi konuyu işlediğini aktarmayı tercih etmediğini, farklı kişilerin bu konuda farklı bilgiler verdiklerini söyler. Yazarın bilgilerini sunarken özenli davrandığı oldukça açıktır, okuyucusunun güvenini sarsmak istemeyen bir tavır takınmasının yanında kendisinin de bir üyesi olduğu sofist çevresindeki itibarını da gözeten bir tutum sergilemiş olabileceği akla yatkındır. Bununla birlikte yazarın bu genel güvenilir atmosferi içinde dikkatsizliğinden olduğu anlaşılan ufak tefek hatalar da yaptığı görülmektedir.³⁹ Bu ve

³⁵ a.e. s. 157.

³⁶ Benzer görüş için bkz: Hans von Arnim, **Leben und Werke des Dio von Prusa**, 1898, s. 172-79. Hans von Arnim sofistler arasında bu söylevlerin gayri resmî bir çoğaltmayla elden ele dolaştırıldığını önermektedir.

³⁷ Philostr. VS 584.

³⁸ Philostr. VS 582-583.

³⁹ Buna verilebilecek en belirgin örneklerden biri Philostratos'un, Herodes Attikos'un epigrafik kaynaklardan Athenais adında oluşunu öğrendiğimiz kızının ismini yanlış bir şekilde Panathenais

benzeri hataların Philostratos'un eserinde anekdotlardan yararlanmasının getirilerinden biri olduğu düşünülmelidir. Büyük ölçüde sözlü kaynaklardan yararlanlsa dahi edindiği bilgileri destekleyemeden kaleme almaktan kaçınan yazarın özellikle İkinci Sofistik sofistlerinin çoğunun **bios**'u için güvenilir bir çizgi çizdiği görülmektedir.

3.2. Bioi Sophistōn'da Yer Alan Sofistlerin Epigrafik Kaynaklara Yansıması

Philostratos'un **Bioi Sophistōn** adlı eserinde geçen 59 sofistten 16'sı epigrafik kaynaklarda da karşımıza çıkmaktadır.⁴⁰ **Bioi Sophistōn**'daki anekdotlar ile yazıtlarda yer alan bilgileri karşılaştırdığımızda büyük ölçüde birbirleriyle uyumlu oldukları görülür. Philostratos kaynaklarını kullanırken büyük bir özenle doğru olduğundan emin olduğu bilgileri eserine koymuş görünmektedir. Buna verilebilecek örneklerden biri Miletos'lu Dionysios'un mezarının yeri ile ilgili verdiği bilgidir. Philostratos sofistin kariyerini Ephesos'ta sonlandırıldığını, öldükten sonra ise Ephesos **agora**'sına gömüldüğünü söyler.⁴¹ **Agora**'nın doğu portikosunda (sütunlu galeri) geç dönemlerde duvar elemanı olarak kullanılmış heykel kaidesinin burada bulunmuş olması bu bilgiyi destekler niteliktedir.⁴² Sofistin bronz heykeli ile kaidesini Dionysios'un cenaze anıtının bir parçası olarak düşünürsek heykelin diğer anıtlarla birlikte tam olarak **agora**'da olmasa da yakınında konumlandığı söylenebilir. Dionysios'un lahdi de

olarak kaydetmiş olmasıdır (Philostr. VS 557). Bununla birlikte Swain Philostratos'un yazdığı gibi Herodes'in iki kez **consul** olduğuna (Philostr. VS 545) dair bir kanıt bulunmadığını da ekler. Yazar benzer bir hatayı Pergamon'lu Aristokles için de yapmıştır (Philostr. VS 567); Swain Aristokles'in ailesinde **consul** olmuş kişilerin varlığına dair ele geçmiş herhangi bir kanıt olmadığını söylemektedir. Bkz: Swain "The Reliability of Philostratus's 'Lives of the Sophists'", s. 159.

⁴⁰ Aigai'lı Antiokhos (Philostr. VS 568-570); Hierapolis'li Antipatros (Philostr. VS 607); Atinalı Apollonios (Philostr. VS 600-602); Aelius Aristides (Philostr. VS 582-585); Pergamon'lu Aristokles (Philostr. VS 567); Ainos'lu Athenodoros (Philostr. VS 594-595); Ephesos'lu Damianos (Philostr. VS 602-607); Prusa'lı Dion (Philostr. VS 486-488); Miletos'lu Dionysios (Philostr. VS 521-526); Arelatum'lu Favorinus (Philostr. VS 489-492); Tyros'lu Hadrianos (Philostr. VS 585-590); Lykia'lı Herakleides (Philostr. VS 613-615); Phokis'li Hermokrates (Philostr. VS 608-612); Herodes Attikos (Philostr. VS 545-566); Larissa'lı Hippodromos (Philostr. VS 618); Asurlu Isaios (Philostr. VS 513-514); Byzantion'lu Khrestos (Philostr. VS 612); Ephesos'lu Lollianos (Philostr. VS 526-528); Byzantion'lu Marcus (Philostr. VS 528-530); Thessalia'lı Philiskos (Philostr. VS 622-623); Thessalia'lı Phoiniks (Philostr. VS 604); Laodikeia'lı Polemon (Philostr. VS 530-544); Naukratis'li Polydeukes (Philostr. VS 593); Atinalı Sekundos (Philostr. VS 544-545) ve Atinalı Theodotos (Philostr. VS 566).

⁴¹ Philostr. VS 526.

⁴² EK 2, 7.1.

Philostratos'un söylediği gibi **agora**'da değil, güney girişinin devamında, ünlü **Celsus** Kütüphanesi'nin yakınında **in situ** (özgün konumunda) olarak bulunmuştur.⁴³ Burası kentin **agora** ile oldukça ilişkili bir noktadır ve kentin merkezini oluşturur. Bu yüzden Philostratos'un biraz kendi yorumunu kattığını anladığımız bu bilgi yazarın bir hatası olmaktan çok Dionysios'u onurlandırmak için yaptığı bir jest olarak düşünülebilir.

Ephesos'lu Damianos'a adanmış birçok heykel kaidesinde birçok onurlandırma yazıtı olduğu görülmektedir.⁴⁴ Bu yazıtların üçünde kendisi **grammateus** (sekreter) unvanıyla karşımıza çıkar. Bu yazıtlar Ephesos'ta bulundukları için Damianos'un Ephesos'ta kent sekreterliği yapmış olduğunu söylemek mümkündür. Bu yazıtların hiçbirinde Damianos'un sofist ya da hatip unvanıyla karşımıza çıkmadığını belirtmek gerekir. Ephesos'lular için Damianos'un kente bir "hayırsever" (**euergētēs**) olarak hizmet etmesi ile kentin yönetimine ilişkin kariyeri onun hitabetteki başarısından çok daha önce gelmektedir. Philostratos da Damianos'un hatipliğinden çok servetinin ihtişamı üzerinde durur.⁴⁵ Bununla birlikte Philostratos'un Damianos'un kentte halka yönelik yardımlarından ve dağıtımlarından, binalar yaptırıp onartmasından, kısaca hayırseverlik (**euergesia**) faaliyetlerinden söz etmesi söz konusu yazıtlarla oldukça uyumlu görünmektedir. Örneğin ilk yazıtta göre kentte sekreter olarak görev yaptığı 13 aylık süre içinde kente 200 **medimnos** buğday bağışlamıştır.⁴⁶ Parthia zaferinden dönen bir ordunun Ephesos civarında konuşlanırken iyi ağırlanmasını sağlamış, Ephesia şenliğine başkanlık etmiş, Varius hamamının dekore edilerek tamamlanmasını sağlamıştır. Buna ek olarak bütün sekreterlik dönemi boyunca kent yararına 127,816 **dēnarion** gelir sağlamıştır.⁴⁷ Philostratos ise Damianos'un kentteki yoksulları gözettiğini, yönetime para bağışında bulunduğunu ve onarılması gereken yapıları onarttığını ifade etmektedir.⁴⁸ Bir diğer yazıt da bir öncekiyle aynı bilgileri içerir ancak yalnızca yazıtı adayanın ismi geçmez.⁴⁹ Sonuç

⁴³ EK 2, 7.2.

⁴⁴ EK 2, 6.1-4.

⁴⁵ Swain "The Reliability of Philostratus's 'Lives of the Sophists'", s. 156.

⁴⁶ Bir **medimnos** yaklaşık olarak 40 kilograma tekabül eder. Bu durumda Damianos'un kente yaklaşık olarak 8 ton buğday yardımı yaptığı söylenebilir.

⁴⁷ EK 2, 6.1.

⁴⁸ Philostr. VS 605.

⁴⁹ EK 2, 6.2.

olarak Philostratos'un Damianos'un hayırseverliğiyle ilgili verdiği bilgiler epigrafik kaynaklardaki bilgilerle örtüşür.

Philostratos'un genel güvenilir çizgisine karşın kimi hatalar da yaptığı görülür. Örneğin Herodes Attikos'un **bios**'unda sofistle ilgili ailesinden servetine, eşinden çocuklarına kadar birçok biyografik bilgi yer alır. Ailesinin iki kez **consul** çıkarttığını bildiğimiz Herodes'in eşinin ismi Regilla'dır ve Troia'da kentin su ihtiyacını gidermesi gibi birçok önemli hayır işinden ötürü adı eşinin **bios**'unda anılmaya layık görülür. Eserde Herodes'in çocuklarından da söz edilmektedir. Philostratos sofistin **bios**'unda kızını Panathenais olarak kaydetmiştir;⁵⁰ ancak epigrafik belgelerde Herodes Attikos'un kızının adının Athenais olarak kaydedildiği görülür. "Domitianus öğretmeni Herodes'in kızı Athenais için [yaptırdı]" ifadelerinin yer aldığı Atina'da bulunmuş olan yazıt öğrencileri tarafından Herodes'in on iki yaşında ölen kızının anısına yaptırılmıştır.⁵¹ Atina'da bulunmuş bir başka yazıt yine Herodes'in kızını Athenais ismiyle anmaktadır. "**Areios Pagos** mahkemesi kararıyla Flavius Macer tarafından Claudius Herodes'in kızı Athenais için" yaptırıldığı söylenen yazıtta Herodes'in **didaskalos** olarak nitelendirilmesi sebebiyle Flavius Macer'in yine sofistin bir öğrencisi olduğu anlaşılmaktadır.⁵² Bu hata Philostratos'un **Bioi Sophistōn**'da yaptığını gördüğümüz en somut hatalardan biri olsa da bizi yanlışla sürüklemesi zor olan ve epigrafik belgelerin yardımıyla düzeltilmesi mümkün olan bir hatadır. Bu sebeple görünüş bakımından oldukça belirgin ancak bir karışıklıktan kaynaklandığı açık olan ve çok da ciddi olarak algılanmaması gereken bir durum olarak kabul edilmelidir.

Epigrafik belgelerde yer alan bilgilerle kıyaslandığında Philostratos'un **Bioi Sophistōn** adlı eserinde genel olarak güvenilir bilgiler verdiği görülür. Karışıklıklardan ya da dalgınlıklardan kaynaklanan bazı hatalar dışında yazar biz okuyucularında kişisel gözlemlerini, sözlü ve yazılı kaynaklarını kullanarak edindiği bilgileri sentezledikten sonra ve okuyucusuna mümkün olduğunca güvenilir bilgiler aktardığı izlenimini bırakır. Anlatıcıyı ele aldığımız bölümde de söz ettiğimiz gibi iyi

⁵⁰ Philostr. VS 557.

⁵¹ EK 2, 10.2.

⁵² EK 2, 10.1.

bir sofist ve iyi bir öğretmen olduğunu kanıtlama niyetinde olan Philostratos bunu ancak güvenilir bir yazar olarak sağlayabileceğinin farkındaydı; bu yüzden Polybios'un vurguladığı gibi tarihsel açıdan olabildiğince titizlikle hazırlanmış bir eser ortaya koymayı amaçlamış ve bir ölçüde başarılı olmuştur. Çünkü ele aldığı sofistlerden ekolünden geldiği Herodes Attikos gibi doğrudan yakınlık duyduğu sofistlere daha çok yer verip onları daha çok övmesine karşın kendi görüşlerine aykırı olan ama bir biçimde ele aldığı sofistleri fazlaca eleştirmiştir.

SONUÇ

Bioi Sophistōn Yunan edebiyatına kazandırıldığı andan itibaren Philostratos günümüz araştırmacıları tarafından dahi benimsenecek bir terminoloji ortaya koymuş oldu. İ.Ö. 5. ve 3. yüzyıllar arasında kalan dönemi Eski Sofistik, İ.S. 1. ve 3. yüzyıl arasında kalan dönemi ise İkinci Sofistik olarak adlandıran yazar, eserin hazırlandığı ve yayımlandığı yıllarda İkinci Sofistik adını verdiği kültürel hareketin güçlü bir biçimde sürdüğüne inanıyordu. Philostratos'un tüm bu kültürel yapıyı önemli ve kutsal yapan bir önermesi vardı: İkinci Sofistik, geleneklerini Yunan kültürünün doruk noktasında olduğu dönem olan Klasik Dönem'de yaşamış, Leontinoi'lu Gorgias, Abdera'lı Protagoras, Keos'lu Prodikos gibi sofistlere borçluydu. Böylece toplamda 800 yıla yayılmış bir kültürel olgunun, bir ifade biçiminin, kendine has teknikleri olan güzel konuşma sanatının mirasçısıydı.

Philostratos bu nedenle okura her sayfada iyi eğitilmiş bir sofistin anlatısıyla karşı karşıya olduğunu ispatlamaya çalışır. Anlatılan konunun inceliklerini bilmek onun tarihini bilmekten geçmektedir. Buna uygun olarak anlatıcıyı bu tarihe hâkim, iyi eğitilmiş bir sofist olarak sunar. Konuşma sanatına katkısı olduğuna inandığı her sofisti eserine dahil etmiştir. Her katkı yapan sofist onun için değerlidir ancak yazarın kendisi tüm bunları bir araya getirerek kendini eşsiz bir konuma yerleştirmiştir. Philostratos'un kendi sofistlik eğitimi de oldukça parlaktır. Herodes'in eğitim geleneğinden gelmektedir. Böyle bir yazar olarak sanatının, mesleğinin, başka bir deyişle kültürel kimliğinin geleceğini de göz ardı etmek istememektedir. **Bioi Sophistōn**, işte böyle bir kaygının sonucunda kaleme alınmış olmalıdır. Bir bilim insanı için kendi uzmanlık alanının dünkü ve bugünkü temsilcilerinin önemi kadar bir sonraki nesilde de iyi temsilcilerin olması ne kadar önemliyse Philostratos için de sofistlik kültürün değerlerinin kaybolmadan gelecek nesillere aktarılması o kadar önemlidir.

Bioi Sophistōn çoğuna edebî eserlerde ve epigrafik kaynaklarda rastladığımız sofistlerden oluşan, her ne kadar Gordianus'a adanmış olsa da İkinci Sofistik'i sürdürecektir olan sofist adayları için hazırlanmış bir tür biyografik ansiklopedidir. Sofistik geleneklerin etkisinin yansıtılmak istendiği eser, söz konusu eğitim sanki bir

sınıf ortamında veriliyormuşçasına anlatıcı ve alıcı arasında öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişki kurularak oluşturulur. Derse olan ilginin dağılmamasını, keyifli ayrıntılar ve ilgi çekici entrikalar ile sağlamaya çalışır. Philostratos'un anlatıcısı alıcısına direkt hitap etmeyi tercih ettiğinden anlatısını birinci tekil şahısla aktarır; alıcısının önem vermesi gereken yerleri vurgular ve mesleğe katılacak genç adaylara hitap etmenin coşkusuyla bir yandan eğlenceli anekdotlar anlatırken bir yandan da anlatısını bilgisi tartışılmaz bir otorite olarak sürdürür. Otoriterdir çünkü öğrencilerin hiçbir anlatılanı kaçırma lüksü yoktur; gelenek eksiksiz aktarılmalıdır. Bunun sonucunda sofistlik bir öğretmen hüviyetine bürünmüş olan anlatıcının öğrencileri yerine koyduğu alıcıya (sofist adaylarına) önem verdiği sofistlerin yaşamlarıyla ilgili elzem gördüğü detayları, hitabet sanatının alıcının örnek alması gereken üslubuna yakın bir dille aktarır.

Philostratos, İkinci Sofistik olarak tanımladığı dönemde ele aldığı sofistleri, Eski Sofistik'in son temsilcisi ve İkinci Sofistik'in kurucusu olarak andığı Aiskhines'in geleneğini devam ettirenlerden seçmiştir. İ.Ö. 4. yüzyılda yaşayan Aiskhines'ten sonra bu geleneği devam ettiren ilk sofist İ.S. 1. yüzyılda yaşamış olan Smyrna'lı Niketes'tir. Eserde sofistlerin yargıçlar önünde yapılan adli ve meclis üyeleri önünde yapılan müzakereci hitabet türünden çok halkı da içeren seyircilerin önünde yapılan epideiktik hitabet tarzlarıyla ön plana çıktığı göze çarpar. Philostratos'un sofistlerin diğer iki türde dikkatleri üzerlerine çektiği anekdotları okuyucularına aktarsa da esas olarak bu kişileri epideiktik hitabet ile kazandıkları başarılar ve tanınırlıkları sebebiyle derleyerek eserine dahil etmiştir. Bunu yaparken de eserinde en çok önem verdiği sofist olan Herodes Attikos'un merkezde olduğu bir yapı tercih etmiştir. Gelenek ya da eğitim bakımından Herodes ile ilişkide olan sofistler mümkün olduğunca tercih edilmiştir.

Eserde ele alınan sofistlerin yaşam öyküleri sofistlikleriyle ilişkisi bağlamında ele alınır; bir sofistin kişisel yaşamının arka planına, kişisel özellikleriyle ilgili detaylara sofistin mesleğine katkı yapmadıkça yer verilmez. Sofistlerin servetleri, bu servetin aileden mi geldiği yoksa kazançlı bir kariyer sayesinde mi elde edildiği, ailelerinde sofistlerin yer alıp yer almadığı, eğitimleri, hitabet yetenekleri, kariyerleri, servetleri, kurdukları okullar, ziyaret ettikleri kentler ve yaşadıkları mekânlar yazarın

bu bağlamda odaklandığı başlıca konulardır. Varlıklı bir aileden gelmesi sofistin hem iyi eğitim almasına hem de meslektaşlarıyla sınıfsal yakınlığına olanak tanır. Bir sofistin hitabet sanatına yaptığı katkılar veya bu sanatı başarıyla uygulamaları yine eserde önem verilen ana konulardandır. Sofistlerin önemli kentlerde hitabet kürsüsü başkanlıkları gibi aldığı çeşitli sorumluluklar da bahsedilmeye değer noktalardandır. Sofistlerin servetleri ise ya aileden gelir ya da kazançlı bir kariyer sayesinde elde edilir, bu bakımdan yine yazarı ilgilendirmektedir. Bütün bunlar hesaba katıldığında Philostratos'un anlatısının odağında olan noktaları belirlemek **Bioi Sophistōn**'un **bios** geleneğindeki yerine vurgu yapmak açısından gereklidir. Eser entelektüel şahısları konu edindiği için entelektüel bir **bios**'tur, birden fazla kişiyi işlediği için ise derleme bir **bios**'tur.

Son olarak bu çalışmada Philostratos'un anlatısının kaynaklarını belirlemeye çalıştık. **Bios** geleneğini tarih yazımından ayıran özelliklerden birinin gerçeği aktarmadaki iddiasızlığı olduğunu söylemiştik. Antik yazarlar tarihsel gerçeklikleri aktarmak değil de bir şahsı yüceltmek ya da onun övülmeye değer yönlerini kaydetmek istediklerinde sık sık **bios** türüne başvurmuşlar, bu eserlerde anlatılarına kurmacayı karıştırmaktan geri durmamışlardır. **Bioi Sophistōn** bu bakımdan biraz farklı bir yerde durmaktadır. Anlatıcı kurmaca ve gerçeği iç içe geçirdiğini açık açık söylemez, duyduklarını derler ve mümkün olduğunca akla yatkın hâle getirip okuru aydınlatmaya çalışır. Kaynaklarının sözlü olması sebebiyle zaman zaman bazı hatalar yaptığı gözlenirse de bu durum genel güvenilir tabloyu bozmamaktadır. Bununla birlikte sofistlik değerlere inancı doğrultusunda bilerek anlatmayı seçmediği sofistler de vardır. Bu konuda da oldukça dürüsttür. Bu dürüstlük Philostratos'un sofistlik kültürde bir köşe taşı bir ölçüt olma isteğinde olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Yunan ve Roma kültür dünyasına "Bu eserde yer alan sofistler anlatmaya değer olanlar, bu fikrimin karşısında durmaya kalkmak sizi hataya sürükler" mesajı vermektedir. Bu yüzden Philostratos'un bir seçki yaptığını söylemek yerinde olacaktır, seçkisinde yer alan sofistlere duyduğu saygıdan ötürü mümkün mertebe gerçeğe sadık kalmış gibi görünmektedir.

Tüm bu noktalar bir araya getirildiğinde Philostratos'un **Bioi Sophistōn** eseri kendine has bir karakterde karşımıza çıkmaktadır. Kendini hitabet sanatının geçmişte

ve kendi çağında güzel biçiminin kim tarafından, nerede ve nasıl yapılageldiğini belirlemeye adanmış ve görüşlerini çağdaşı olduğu entelektüel çevrelere ispat etmeye çalışan bir yazar olduğu göze çarpmaktadır. Bunu yaparken kendi değerini de hem okuyucuya hem de eseri ithaf ettiği Gordianus’a göstermek niyetindedir. Kuşkusuz ekonomik sebepler Philostratos için de önemliydi ve bu bağlamda eserlerinin kalitesini ispat etmek ona hem maddi hem manevî tatmin sağlıyor olmalıydı. Arkasında böyle kaygıların da olduğu **Bioi Sophistōn**, bir öğretmenin öğretisi niteliğinde, genel anlamda verdiği bilgiler bakımından güvenilir bir çizgi çizen derleme bir entelektüel **bios** olarak Yunan edebiyatında ve **bios** türünde kendine bir yer edinmiştir.

KAYNAKÇA

- Adams, Sean A.: **The Genre of Acts and Collected Biography**, Cambridge, Cambridge University Press, 2013.
- Akgün Kaya, Elif: “Sofist ve Biyografi Yazarı Philostratos”, **Eskiçağ Yazıları**, c. VII, N. Eda Akyürek Şahin v.d., AKRON Eskiçağ araştırmaları, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Dizisi 9, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s. 251-270.
- Alexander, Loveday C. A.: **Acts in its Ancient Literary Context: A Classicist Looks at the Acts of the Apostles**, Early Christianity in Context, Library of New Testament Studies 298, London-New York, T&T Clark, 2005.
- Alföldy, G., H. Halfmann: “Iunius Maximus und die victoria Parthica”, **ZPE**, c. XXXV, 1979, s. 195-212.
- Anderson, Graham: **Philostratus: Biography and Belles Lettres in the Third Century A.D.**, London, Croom Helm, 1986.
- von Arnim, Hans: **Leben und Werke des Dio von Prusa**, Berlin, Weidmann, 1898.
- Avotins, Ivars: “The Holders of the Chairs of Rhetoric at Athens”, **HSPh**, c. LXXIX, 1975, s. 313-324.
“The Date and the Recipient of the Vitae Sophistarum of Philostratos”, **Hermes** c. CVI, no. 1, 1978, s. 242-247.
- Bowersock, Glen W.: **Greek Sophists in the Roman Empire**, Oxford, Oxford University Press, 1969.
- Bowie, Ewen: “Greek Sophists and Greek Poetry in the Second Sophistic”, **ANRW**, c. II, no. 33.1, 1989, s. 209-258.

- “Portrait of a Sophist as a Young Man”, **The Limits of Ancient Biography**, ed. B. McGing, J. Mossman, Swansea, The Classical Press of Wales, 2006, s. 141-153.
- “Philostratus: the Life of a Sophist”, **Philostratus: Greek Culture in the Roman World**, ed. E. Bowie, J. Elsner, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 19-32.
- Cassius Dio: **Roman History**. c. IX, çev. E. Cary, Herbert B. Foster, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1927
- Clinton, Kevin: “The Sacred Officials of the Eleusian Mysteries”, **TAPS**, c. LXIV, no. 3, 1974, s. 1-143.
- Cluzeau, Filiz: “*Mythos*’tan *Bios*’a Homeros”, **Kutadgubilig**, no. 30, 2016, s. 943-969.
- Cooper, Craig: “Aristoxenos, Περὶ βίων and Peripatetic Biography”, **Mouseion** c. II, 2002, s. 307-339.
- Cornelius Nepos: **On Great Generals. On Historians**. çev. J. C. Rolfe, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1929.
- de la Coste-Messelière, P.: “Inscriptions de Delphes”, **BCH** 49, 1925, s. 61-103.
- Demoen, Kristoffel: “Philostratus”, **Studies in Ancient Greek Narrative**, c. IV, **Characterization in Ancient Greek Literature**, ed. K. de Temmerman, E. van Emde Boas, Leiden, Boston, Brill, 2017, s. 503-522.
- Diogenes Laertios: **Lives of Eminent Philosophers**. c. II, çev. R. D. Hicks, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1925.
- Dittenberger, Wilhelm: “Die Familie des Herodes Atticus”, **Hermes** c. XIII, no. 1, 1878, s. 67-89.

- Drogula, Fred K.: **Cato the Younger, Life and Death at the End of the Roman Republic**, Oxford, Oxford University Press, 2019.
- Eshleman, Kendra: “Defining the Circle of Sophists: Philostratus and the Construction of the Second Sophistic”, **CPh**, c. CIII, no. 4, 2008, s. 395-413.
- Flacelière, Robert: “Inscriptions de Delphes de l'époque Impériale”, **BCH**, c. LXXIII, 1949, s. 464-475.
- Flinterman, Jaap-Jan: “Sophists and Emperors: A Reconnaissance of Sophistic Attitudes”, **Millennium-Studien**, c. II, **Paideia: The World of the Second Sophistic**, ed. B. E. Borg, Berlin-New York, Walter de Gruyter, s. 359-376.
- Friesen, Steven J.: **Twice Neokoros: Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family**, Religions in the Graeco-Roman World, c. CXVI, Leiden, New York, Köln, Brill, 1993.
- von Gaertringen, F. Biller: “Die Perseussage von Aigeai in Kilikien”, **Hermes**, c. LVII, no. 1, 1922, s. 155-156.
- Goldhill, Simon: “Introduction. Setting an agenda: ‘Everything is Greece to the Wise’”, **Being Greek Under Rome: Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire**, ed. S. Goldhill, Cambridge, Cambridge University Press, 2001, s. 1-25.
- Gray, Vivienne: **Studies in Ancient Greek Narrative**, c. I: **Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature**, ed. I. J. F. de Jong, v.d., Mnemosyne Suppl. 257, Leiden - Boston, Brill, 2004, s. 391-401.
- Gregory, Timothy E.: “Roman Inscriptions from Aidepsos”, **GRBS**, c. XX, 1979, s. 255-277.

- Hägg, Thomas: **The Art of Biography in Antiquity**, Cambridge, Cambridge University Press, 2012.
- Herodotos: **The Persian Wars**, c. I-IV, çev. A. D. Godley, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1920-1925.
- Homeros: **Iliad**, c. I-II, çev. A. T. Murray, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1924-1925.
Odyssey, c. II, çev. A. T. Murray, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1919.
- Isokrates: **Isocrates**, c. III: **Evagoras. Helen. Busiris. Plataicus. Concerning the Team of Horses. Trapeziticus. Against Callimachus. Aegineticus. Against Lochites. Against Euthynus. Letters.** çev. L. van Hook, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1945.
- Jones, C. P.: “A Leading Family of Roman Thespieae”, **HSPH**, c. LXXIV, 1970, s. 233-255.
“Prosopographical Notes on the Second Sophistic”, **GRBS**, c. XXI, 1980, s. 373-379.
“τέροφιμος in an Inscription of Erythrai”, **Glotta**, c. LXVII, 1989, s. 194-197.
- de Jong, I. J. F.: “Introduction. Narratological Theory on Narrators, Narratees, and Narratives”, **Studies in Ancient Greek Narrative**, c. I: **Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature**, ed. I. J. F. de Jong, v.d., Mnemosyne Suppl. 257, Leiden, Boston, Brill, 2004, s. 1-10.
- Kapetanopoulos, Élias A.: “Leonides VII and His Family”, **BCH**, c. XCII, no. 2, 1968, s. 493-518.

- Keil, Bruno: “Ad Epigrammata Eleusinia ΕΦhm. ΑρξαίοΛ. 1883, 143 et 79”, **Hermes**, c. XX, no. 4, 1885, s. 625-629.
- Kemezis, Adam: “Narrative of Cultural Geography in Philostratus's Lives of the Sophists”, **Perceptions of the Second Sophistic and its Times / Regards sur la Seconde Sophistique et son époque**, ed. T. Schmidt, P. Fleury, Toronto, University of Toronto Press, 2011, s. 3-22.
- Koester, Helmut: **History, Culture, and Religion of the Hellenistic Age**, 2. bs., Introduction to the New Testament, c. I, New York - Berlin, Walter de Gruyter, 1995.
- Ksenophon: **Anabasis**, çev. C. L. Brownson, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1998.
- Cyropaeida**, c. II, çev. W. Müller, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1914.
- de Lannoy, Ludo: “Le Problème des Philostrate”, **ANRW**, c. II, no. 34.3, 1997, s. 2362-2449.
- Lefkowitz, Mary R.: **The Lives of the Greek Poets**, 2. bs., Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2012.
- Leo, Friedrich: **Die griechisch-römische Biographie nach ihrer litterarischen Form**, Leipzig, Teubner, 1901.
- Momigliano, Arnaldo: **The Development of Greek Biography**, 2. bs., Cambridge, MA, London, Harvard University Press, 1993.
- Modern Tarihçiliğin Klasik Temelleri**, çev. G. Ayas, İstanbul, İthaki Yayınları, 2011.
- van Nijf, Onno: “Being Termessian: Local Knowledge and Identity Politics in a Pisidian City”, **Local Knowledge and Microidentities in the Imperial Greek World**, ed. T.

- Whitmarsh, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, s. 163-188.
- O'Connell, Peter A.: **The Rhetoric of Seeing in Attic Forensic Oratory**, Austin, University of Texas Press, 2017.
- Oliver, James H.: "Two Athenian Poets", **Hesperia Supplements**, c. VIII, 1949, s. 243-258.
- "The Sacred Gerusia and the Emperor's Consilium", **Hesperia**, c. XXXVI, no. 3, 1967, s. 329-335.
- Greek Constitutions of Early Roman Emperors from Inscriptions and Papyri**, Philadelphia, American Philosophical Society, 1989.
- Oliver, James H., Sterling Dow: "Greek Inscriptions", **Hesperia**, c. IV, no. 1, 1935, s. 5-90.
- Pelling, C.B.R.: "Plutarch", **Studies in Ancient Greek Narrative**, c. I: **Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature**, ed. I. J. F. de Jong, v.d., Mnemosyne Suppl. 257, Leiden, Boston, Brill, 2004, s. 403-421.
- Philostratos: **The Life of Apollonius of Tyana, The Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius**, c. I, çev. F. C. Conybeare, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1912.
- Lives of the Sophists. Eunapius, Lives of the Philosophers and Sophists.** çev. W. C. Wright, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1921.
- Heroikos**, çev. J. K. Berenson Maclean, Ellen Bradshaw Aitken, Atlanta, Society of Biblical Literature, 2001.

- Photios: **Photii Bibliotheca**, c. I, ed. I. Bekker, Berlin, Ge. Reimer, 1824.
- Platon: **Republic**, c. I-II, çev. P. Shorey, Loeb Classical Library. Cambridge, MA, Harvard University Press, 1937-1942.
Theaetetus. Sophist. çev. H. N. Fowler, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1921.
- Plinius: **Natural History**, c. II, çev. H. Rackham, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1942.
- Plutarkhos: **Plutarch's Lives**, c. I-III, c. VII, çev. B. Perrin, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1914-1916.
- Polak, H. J.: “Varia”, **Mnemosyne**, c. XXXVI, no. 3, 1906, s. 331-338.
- Polybios: **The Histories**, c. IV, çev. W. R. Paton, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 2011.
- Potter, David S.: **The Roman Empire at Bay, AD 180–395**, 2. bs., London, New York, Routledge, 2014.
- Pottier, Edmond, Amédée Hauvette-Besnault: “Inscriptions d'Érythrées et de Téos”, **BCH** 4, 1880, s.153-182.
- Puech, Bernadette: **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, Paris, Vrin, 2002.
- Quet, Marie-Henriette: “L'inscription de Vérone en l'honneur d'Aelius Aristide et le rayonnement de la seconde sophistique chez les ‘Grecs d'Égypte’”, **REA** c. XCIV 1992, s. 379-401.

- Robert, Jeanne, Louis: “Bulletin épigraphique”, **REG**, c. LXXXIV, 1971, s. 397-570.
- Robert, Louis: “Bulletin épigraphique”, **REG**, c. XCV, 1982, s. 322-432.
- Robert, Louis: “Documents d'Asie Mineure”, **BCH**, c. CI, no. 1, 1977, s. 43-132.
- Rocconi, Eleonora: “Aristoxenus and Musical *Ēthos*”, **Aristoxenus of Tarentum: Discussion**, ed. C. A. Huffman, Rutgers University studies in classical humanities, c. XVII, New Brunswick, New Jersey, Transaction Publishers, 2012, s. 65-90.
- Schmitz, Leonhard: “Atticus Herodes Tiberius Claudius”, **A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology**, c. I, ed. W. Smith, 1849, s. 413-414.
- Schmitz, Thomas: “Narrator and audience in Philostratus’ Lives of the sophists”, **Philostratus: Greek Culture in the Roman World**, ed. E. Bowie, J. Elsner, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 49-68.
- Schorn, Stefan: “Aristoxenus’ Biographical Method”, **Aristoxenus of Tarentum: Discussion**, ed. C. A. Huffman, Rutgers University studies in classical humanities, c. XVII, New Brunswick, New Jersey, Transaction Publishers, 2012, s. 177-221.
- Sina, Ayşen: “Khioslu İon’un Epidemiai Eserinden Portreler”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. XXIX, no. 47, 2010, s. 137-156.
- Steidle, Wolf: **Sueton und die antike Biographie**, Zetemata, Monographien zur klassischen Altertumswissenschaft, c. I, München, Beck, 1951.

- Strabon: **Geography**, c. III, çev. H. L. Jones, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1924
- Suetonius: **Lives of the Caesars**, c. II: **Claudius, Nero, Galba, Otho, and Vitellius. Vespasian, Titus, Domitian. Lives of Illustrious Men: Grammarians and Rhetoricians. Poets (Terence. Virgil. Horace. Tibullus. Persius. Lucan). Lives of Pliny the Elder and Passienus Crispus**. çev. J. C. Rolfe. Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1914.
- Swain, Simon: “The Reliability of Philostratus’s ‘Lives of the Sophists’”, **CIAnt**, c. X, no. 1, 1991, s. 148-163.
- Thukydides: **History of the Peloponnesian War**, c. I, çev. C. F. Smith, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1919.
- Traill, John S.: “Greek Inscriptions Honoring Prytaneis”, **Hesperia**, c. XL, no. 3, 1971, s. 308-329.
- Whitmarsh, T. J. G.: “Philostratus”, **Studies in Ancient Greek Narrative**, c. I, **Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature**, ed. I. J. F. de Jong, v.d., Leiden, Boston, Brill, 2004, s. 423-439.
- Wilhelm, Adolf: “Addenda et Corrigenda”, **BCH**, c. XXIV, 1905, s. 574-577.
- Williams, Wynne: “Introduction”, **Pliny, Correspondence with Trajan from Bithynia, Epistles X, 15-121**, Eastbourne, Oxbow Books, 1990.
- Wright, Wilmer C.: “Introduction”, **Philostratus, Lives of the Sophists. Eunapius, Lives of the Philosophers and Sophists**,

çev. W. C. Wright. Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1921, ix-xli.

“Glossary of Rhetorical Terms”, **Philostratus, Lives of the Sophists. Eunapius, Lives of the Philosophers and Sophists**, çev. W. C. Wright. Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1921, 567-575.

Vollgraff, Wilhelm:

“Inscriptions d'Argos”, **BCH**, c. XXVIII, 1904, s. 420-429.

“Note sur une inscription d'Argos”, **BCH**, c. XXIV, 1905, s. 318.

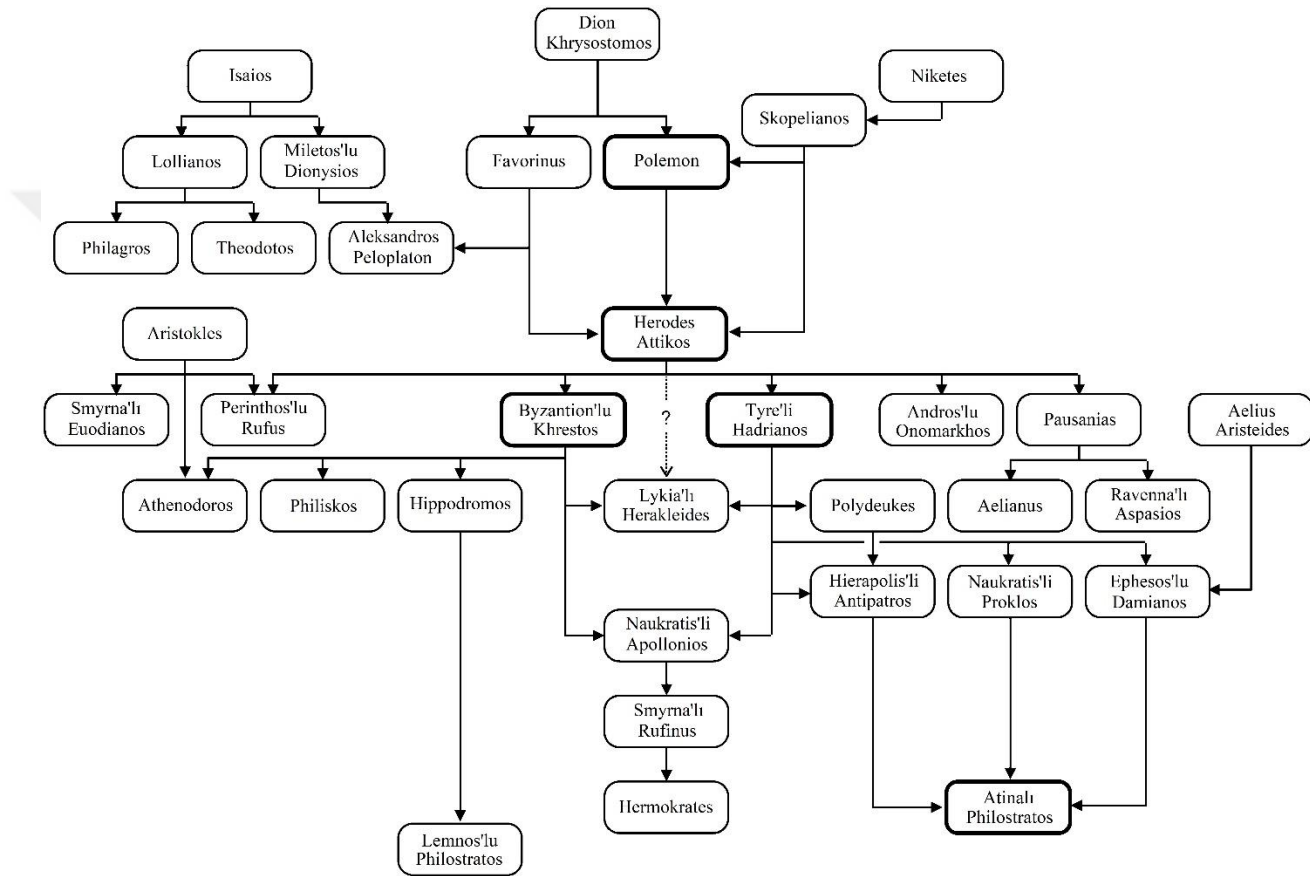
“Visions and revisions of Homer”, **Being Greek Under Rome: Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire**, ed. S. Goldhill, Cambridge, Cambridge University Press, 2001, s. 195-266.

Zeitlin, Froma I.:

“Visions and revisions of Homer”, **Being Greek Under Rome: Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire**, ed. S. Goldhill, Cambridge, Cambridge University Press, 2001, s. 195-266.

EKLER

EK 1: Bioi Sophistōn'da Yer Alan Sofistler Arasındaki Öğretmen-Öğrenci İlişisini Gösteren Tablo¹

¹ Bu tablo Eshleman, “Defining the Circle of Sophists: Philostratus and the Construction of the Second Sophistic”, 2008, s. 398’den alınıp Türkçedeki yazım şekillerine göre uyarlanmıştır.

EK 2: Bioi Sophistōn'da Yer Alan Sofistlere İlişkin Yazıtlar Kataloğu

1. PUBLIUS ANTEIUS ANTIOKHOS

(Philostr. VS 568-570)

Argos

İ.S. 2. yüzyıl

Wilhelm Vollgraff, "Inscriptions d'Argos," **BCH**, c. XXVIII, 1904, s. 421-424; Wilhelm Vollgraff, "Note sur une inscription d'Argos," **BCH**, c. XXIV, 1905, s. 318; Adolf Wilhelm, "Addenda et Corrigenda," **BCH**, c. XXIV, 1905, s. 576-577; H. J. Polak, "Varia," **Mnemosyne**, c. XXXVI, no. 3, 1906, s. 335-338; F. Biller von Gaertringen, "Die Perseussage von Aigai in Kilikien," **Hermes**, c. LVII, no. 1, 1922, s. 155-156; Louis Robert, "Documents d'Asie Mineure," **BCH**, c. CI, 1977, s. 120-128; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 68-74, no. 10.

[---] ||² [Αἰγεαῖ]ων τῶν ἐν Κιλικία ἀνανέωσις τᾶς | [παλαιᾶς π]ρὸς τὰν πόλιν συγγενήας. | **vac.** ||⁴ [ὁ δᾶμος τ]ῶν Ἀργείων καὶ ἁ βουλὰ καὶ οἱ σύεδροι Αἰγεαίων | [τῶν ἐν Κιλι]κία τοῖς ἄρχουσι καὶ τᾷ βουλᾷ καὶ τῷ δάμῳ **vac.** ||⁶ [ἐαυτῶν συγ]γενέσι χαίρειν. Πόπλιος Ἄντειος Ἀντίοχος, **vac.** | [πολίτας ὑμέ]τερος γενόμενος ἐν τᾷ πόλι ἀμῶν περὶ πολλοῦ ἐποι||⁸[ήσατο ἀνανε]ώσασθαι τὰ τᾶς ὑμετέρας πόλιος δίκαια πρὸς τὰν ἅμε | [τέραν καὶ ἐγ]γράψας στάλαι θεῖναι ἐν τῷ τοῦ Λυκείου Ἀπόλλωνος ἱε||¹⁰[ρω, ὅπερ καὶ] ἀδεῶς ἐπετρέψαμεν αὐτῷ, διδαχθέντες ἐπιμελῶς | [περὶ τούτω]ν ἅμα δὲ καὶ ὀρῶντες καλὰν ἁμιλλαν τὰν ὑπὲρ τᾶς **vac.** ||¹² [πατρίδο]ς αὐτὸν φιλοτιμούμενον, ὅθεν βουλευτὰν τε | [αὐτὸν ἐποιη]σάμεθα καὶ τὰς λοιπὰς ἃς προσῆκεν ἐψηφισάμεθα ||¹⁴ [αὐτῷ δωρεά]ς, καλὸν ἀρετᾶς ὑπόμνημα νομίζοντες εἶναι τὰν | [τῶν ἀγαθ]ῶν ἀνδρῶν τιμάν· τᾶς δὲ στάλας τὸ ἀντίγραφον ἐ||¹⁶[πέμψαμεν] ὑμῖν τὸ ὑπογεγραμμένον. **vac.** | [ἐπειδὴ Πόπλιο]ς

Ἄντειος Ἀντίοχος, ἐπιδαμήσας ἀμῶν τᾷ πόλι κοσ¹⁸[μίως καὶ φιλο]φρόνως,
ἐν τε τοῖς λοιποῖς ἐπεδείξατο τὰν ἰδίαν κα | [λοκαγαθίαν κ]αὶ τὰν ἐν παιδείᾳ
τελειότατα, οὐκ ἤκιστα δὲ ἐν τᾷ ²⁰ [περὶ τὰν πατρί]δα σπουδᾷ τε καὶ διαθέσει,
φανερὰν ἀμῖν ποιήσας | [τὰν ἀπ' αἰῶνος? ὑπ]άρχουσαν ποτ' Αἰγεαίους ἀμῶν
συγγένηαν· Περ²² [σέα γὰρ ἔφη τὸ]ν Δανάας ἐπὶ τὰς Γοργόνας
στελλόμενον ἐς | [τὰν Πεδιάδα? ἀφικ]έσθαι Κιλικίαν, ἅτις ἐστὶν τέρμα τᾶς
πρὸς **vac.** ²⁴ [ἀνατολὰς Ἀσίας], κάκεῖ τὸ τᾶς πατρίου κομίζοντα ἀφεί-
| [δρυμα τὸν δεῖνα ---] διὰ τὸ μηδέπω τὸν ἄθλον ἐκ ²⁶ [---]

Yazıt, Argos kentinin Kilikia'nın Aigai kentine, Publius Anteius Antiokhos'un girişimleriyle iki kentin halkları arasında var olan eski **syngeneia** (akrabalık) bağının² yenilenmesi nedeniyle gönderdiği mektubu içerir. İlk üç satırda konuyu bildiren bir başlık içeren mektup, beklendiği gibi Argos'luların Aigai'lılara selamlarını göndermesiyle devam eder (satır 4-6). Argos'u ziyaret eden Aigai'lı Publius Anteius Antiokhos'un büyük çabası ve talebi üzerine aralarındaki haklı bağın yenilenmesine ve bir stele kazınarak Apollon Lykeios kutsal alanına dikilmesine karar verilmiştir (satır 6-10). Bu yüzden Antiokhos'un onurlandırılmasına ve (metni) alta yazılmış olan stelin bir kopyasının Aigai'a gönderilmesine karar verildiği bildirilir (satır 10-16). Antiokhos'un onurlandırılma gerekçesi şöyle açıklanır (satır 17-21): “Mademki Publius Anteius Antiokhos bizim kentimizde ölçülü ve dostça bir tavırla kalıp geriye kalan işlerde, en önemlisi yurduyla ilgili gayreti ve iyi niyeti bakımından, ayrıca Aigai'lılarla bizim aramızdaki akrabalığın (**syngenēa**) eskiden beri var olduğunu görmemizi sağladığı için kendi mükemmelliğini ve eğitiminin (**paideia**) kusursuzluğunu gösterdi.” Sonraki eksik satırlarda Antiokhos'un Danae oğlu Perseus'a dayandırdığı söz konusu akrabalık bağı konusundaki iddiaları aktarılmaktadır (satır 21-25).

² **Syngeneia**, kentler arasında yapılan bir müttefiklik anlaşmasıydı; sözcüğün anlamının içerdiği kan bağı çoğu zaman ortak mitolojik atalara dayandırılırdı. Aralarında **syngeneia** bağı bulunan kentler kötü duruma düştüklerinde birbirlerine yardım eder; bazen de bir kent tarafsız bir yargılama için **syngeneia** bağına sahip oldukları kentten yargıçlarını kendi kentlerine göndermelerini talep ederdi.

2. PUBLIUS AELIUS ANTIPATROS

(Philostr. VS 606-607)

Ephesos

Ī.S. 200-205

SEG 31, 955; Jeanne Robert, Louis Robert, “Bulletin épigraphique”, **REG**, c. XCV, 1982, s. 378, no. 315; James H. Oliver, “The Sacred Gerusia and the Emperor's Consilium”, **Hesperia**, c. XXXVI, no. 3, 1967, s. 333; James H. Oliver, **Greek Constitutions of Early Roman Emperors from Inscriptions and Papyri**, American Philosophical Society, Philadelphia, 1989, s. 470-474; **I. Ephesos**, 2026; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 88-94, no. 15.

[vac. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Μάρκος Αὐρήλιος ||² [Ἀντωνεῖνος vac. εὐσεβῆς] vac. εὐτυχ[ῆς vac.] [Σεβαστὸς | Ἐφεσίων τοῖς ἄρχου]σι καὶ τῇ βουλῇ [καὶ τῷ δήμῳ] ||⁴ [χαίρει]ν | [---]ους ὑπεραίρετε τοσο[---] ||⁶ [---]αγμένων ἡδονη τ[---] | [---] κ[αὶ] εὐφραίνεσθαι [---] ||⁸ [---]γματι πα[---] | [---ca.4---εὐσεβῶς διακειμένους πρὸς τὸν] ἡμέτερον οἶκον καὶ πρό[λιν] μεγίστην ||¹⁰ [καὶ καλλί]στην κα[ὶ] μεγίστη θεῶ ἀνακειμένην κατοικοῦντας [εὖ ἦδειν,] | [νῦν δ]ὲ τὸ ψήφισμα δεξάμενος ὑμῶν, δι' οὗ συνήδεσθέ μοι εἰδρύσαντ[ος] εὐτυχ[εσ] ||¹² [τάτῃ ν]είκη τὴν ἀρχὴν τοῦ κυρίου μου πατρὸς καὶ πᾶν καθελόντος το ἀ[νθιστάμε] | [νον κ]αὶ θρασυνάμενον περὶ τὰς ἐλπίδας εὐφράνθην καὶ ἥσθην καὶ πολ[ὺ] μ[εῖζον] ||¹⁴ [πρὸς τ]ὴν Ἐφεσον φίλτρον ἔλαβον, ὥς ἂν οὕτως ἔχοντι περὶ ὑμᾶς συνειδῶς [τῷ κυρίῳ μου] | πατρί ||¹⁶ [ἃ δὲ] προεπρέσβευεν ἡ πάτριος ὑμῶν θεὸς Ἄρτεμις, Ἀντ. Ἰούουενις | [οἱ] κράτιστοι φίλ[οι] μου Αἴλ[ιος] Ἀντίπατρος ὁ φίλος καὶ διδάσκαλος κ[αὶ] [τὴν] ||¹⁸ [τά]ξιν τῶν Ἑλλη[νι]κῶν ἐπιστολῶν ἐπιτετραμμένος, Αἴλ. Κοίρανο[ς] ὁ φίλος | [μ]ου καὶ τὴν ἐξή[γησι]ν τῶν ἀξιωματῶν πεπισ[τευμένος], Λούκιος? Φλάου ||²⁰ [ιο]ς Ἑρμοκράτ[ης---] | [---]

Yazıt metnini imparator Caracalla'nın Ephesos **arkhōn**'larına, **boulē** ve **dēmos**'una yazdığı mektup oluşturur. Mektubunda Ephesos kentinin güzelliğini ve dindarlığını öven Caracalla, “en iyi dostları” (**kratistos philoi mou**) arasında saydığı Aelius Antipatros'tan “dostu” (**philos**), “öğretmeni” (**didaskalos**) ve **ab epistulis Graecis** (**tēn taksin tōn Hellēnikōn epistolōn epitetrammenos**)³ olarak söz eder (satır 17-18).

3. (PUBLIUS AELIUS?) APOLLONIOS (ATİNALI APOLLONIOS)

(Philostr. VS 600-602)

3.1

Eleusis

ca. İ.S. 215 (Üstteki epigram, satır 1-8)

ca. İ.S. 220 (Alttaki epigram, satır 9-13)

Bruno Keil, “Ad Epigrammata Eleusinia ΕΦhm. ΑpxαιοΛ. 1883, 143 et 79”, **Hermes**, c. XX, no. 4, 1885, s. 628; **IG** II² 3811; Kevin Clinton, “The Sacred Officials of the Eleusian Mysteries”, **TAPS**, c. LXIV, no. 3, 1974, s. 40-42, no. 29; Ewen Bowie, “Greek Sophists and Greek Poetry in the Second Sophistic”, **ANRW**, c. II, no. 33.1, 1989, s. 243; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 100-103, no. 21.

Ὡ μύσται, τότε μ' εἶδετ' ἀνακτόρου ἐκ προφανέντα ||² νυξὶν ἐν ἀργενναῖς, νῦν
δὲ μεθημέριον | ἐκ προγόνων ῥητῆρα λόγοις ἐναγώνιον αἰεὶ ||⁴ τῶν
ἀποπασάμενος θέσφατα νῦν ἰάχω. | οὖνομα δ' ὅστις ἐγὼ μὴ δίξω· θεσμὸς

³ İmparatorun Yunanca yazışmalarından sorumlu sekreter; özellikle Yunanların taleplerine cevap yazmaktaydı. Görevle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: David S. Potter, **The Roman Empire at Bay, AD 180–395**, 2. bs., London, New York, Routledge, 2014, s. 77-81. **Bioi Sophistōn**'da anlatılan sofistlerden “Balçık Platon” lakaplı Aleksandros da İmparator Marcus Aurelius tarafından 170'lerde bu üst düzey göreve (**to epistellein Hellēsi**) getirilmiş ve aynı göreve İmparator Commodus tarafından da atanınca ölünceye kadar bu görevde kalmıştı (Philostr. VS 571, 576). Ravenna'lı Aspasio da (Philostr. VS 627) İtalya kökenli olmasına rağmen Commodus tarafından bu göreve getirilmiştir.

ἐκεῖνο ||⁶ μυστικὸς ὄχετ’ ἄγων εἰς ἄλλα πορφυρέην. | ἀλλ’ ὅταν εἰς μακάρων
ἔλθω καὶ μόνσιμον ἦμαρ, ||⁸ λέξουσιν τότε δὴ πάντες ὅσοις μέλομαι.

vac.

Νῦν ἤδη παῖδες κλυτὸν ὄνομα πατρὸς ἀρίστου ||¹⁰ φαίνομεν, ὃ ζωὸς κρύψεν
άλὸς πελάγ[ει] | οὗτος Ἀπολλώνιος ἀοίδιμος, ὃν φ[άμενός τις] ||¹² σημαίνει
μυσταῖς οὖνομα πατ[ρὸς ὁμοῦ], | σὺν δὲ Ποσειδάωνι φερώνυμος εὖ
πα[ρεκλήθη]---

Yazıt Eleusis’te, Atinalı Apollonios’un henüz hayattayken dikilmiş bir heykelinin kaidesinde yer alır. Kaide iki epigram içermektedir. Heykeli dikilen kişinin kendisi konuşuyormuş gibi birinci tekil şahısla yazılan ilk epigramda (satır 1-8), sofist meslektaşısı olan Eleusis gizemcilerine (**mystai**) şöyle seslenir (satır 1-4): “Eskiden ışıl ışıl gecelerde (açıklanan tanrı sözlerini) tapınak dışından dinlediğim, gündüzleri ise daima “adli hatip” (**rhētēr enagōnios**) olarak (verdiğim) söylevlerle (**logois**) aile mesleğini sürdürdüğüm bilinir; şimdi o işleri bıraktığım için (yalnızca ezgili) tanrı sözlerini seslendiriyorum (**thesphata nyn iakhō**).” Böylece **hierophantēs**’liğinden üstü kapalı bir biçimde söz eden hatip, ardından “ben kimim diye adımla bulmaya çalışma” diye ekleyerek mistik bir yasanın (**thesmos mystikos**) adını çalkantılı denize atıp yok ettiğini (satır 5-6), ama kaderin mutluların arasına katılması için belirlediği (ölüm) gün(ü) ne zaman gelirse, işte o gün kendisiyle ilgilenen herkesin bu adı anacağını söyler (satır 7-8). İlkinin hemen devamına, sofistin ölümünden sonra çocukları tarafından şu ikinci epigram eklenmiştir (satır 9-13): “Şimdi biz çocukları olarak artık çok soylu babamızın adını açıklıyoruz; ünü şiirlerde süren Apollonios (adlı) bu kişi henüz hayattayken (kendi) adını denizin derinliklerine gömdü. Kim ondan söz etse babası da aynı adı taşıyan (bu) gizemcilere (**mystais**) işaret ediyordur. Bu adın sahibi iyice Poseidon ile çağrılır oldu...”

3.2

Eleusis

ca. İ.S. 2.-3. yüzyıl

IG II² 3662; James H. Oliver, “Two Athenian Poets”, *Hesperia Supplements*, c. VIII, 1949, s. 253-254, no. 4; Puech, *Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale*, s. 103-108, no. 22.

[---] | [---ἀγ]λαὰ δέξατο δῶρα ||² [---]φρονέοντα λόγον, | [---], τὴν καὶ ἐπώνυμον ἀρχὴν ||⁴ [---], μυστικὸν ἡγεμόνα, | [---]αντα πρὶν ἀνδράσιν ἱερὰ φαίνειν, ||⁶ [τίμησεν] ψήφῳ πατρίς ἀγασσαμένη. | [εἰκόνα δ]ὲ στήσεν χαλκήλατον ἢ ποτε νύμφη ||⁸ [Μυρτ]άλῃ εἰσοθέωι σεμνὸν ἄγαλμα πόσει. | [Ἦ δ'] ἦν Γλαύκου μὲν θυγάτηρ, ὃς ἄριστος ἐτύχθη ||¹⁰ ἱππῶν, βυθίην Κύπρον ἐπιτροπέων, | Γλαύκου δὲ γνωτὴ θεοειδέος, ὃς τε καὶ αὐτὸς ||¹² ἱεροφαντήσας ὤιχετ' ἐς αθανάτους.

Heykeli diktirilen kişinin adı yazıtlı kaidenin kırık kısmında kaldığı için epigramda geçmez; ancak “bilgece söylev veren” (**phroneōn logon**, satır 2), **epōnymos arkhē**’yi [üstlendiği] belirtilen (satır 3), “gizemleri yöneten” (**mystikon hēgemōn**, satır 4), “kişilere kutsal sırları ifşa etmeden önce [---] yapmış olan” (satır 5) kişinin Philostratos’un **bios**’larında geçen Atinalı Apollonios olduğu düşünülür.⁴ Yurdunun ona duyduğu saygıdan ötürü oylamayla onurlandırma kararı aldığı bu kişinin bronz heykeli, adı yine kırıkta kalan “karısı” (**nymphē**) [Myrt]ale tarafından diktirilmiştir (satır 6-8). Karısının babası atlı sınıfından çok seçkin bir adam ve “denizin ortasındaki Kıbrıs’ın valisi” (**epitropos**) olan Glaucus’tur (satır 9-10); adı yine Glaucus olan tanrısal görünümlü erkek kardeşi de (heykeli dikilen kişi gibi) **hierophantēs**’lik yapmış ve (sonunda) ölümsüzlere karışmıştır (satır 11-12).

⁴ Konuyla ilgili tartışma için bkz: Puech, *Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale*, s. 106-107.

3.3

Eleusis

ca. İ.S. 217/8.

IG II² 3688; Clinton, “The Sacred Officials of the Eleusian Mysteries”, s. 111; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 109, no. 23.

Ἀγαθῇ τύχῃ. ||² Τοῖν θεοῖν. | Τὴν ἀφ’ ἐστίας μύστιν Ποπλίαν ||⁴ Αἰλίαν Ἑρεννίαν Πο. Αἰλίου Ἀπολ- | λωνίου θυγατέρα **vac.** ἄρξαντος τὴν ||⁶ ἐπώνυμον ἀρχὴν καὶ ἄρξαντος | τὴν τοῦ βασιλέως ἀρχὴν **vac.** καὶ ||⁸ στρατηγήσαντος ἐπὶ τοὺς | ὀπλείτας καὶ ἐπιμελησαμένου ||¹⁰ τῆς γυμνασιαρχίας καὶ κηρυ | κεύσαντος τῆς ἐξ Ἀρείου πά ||¹² γου βουλῆς ἢ μήτηρ Ποπλία | Αἰλία Ἑρεννία τὴν ἀπὸ Κόνωνος ||¹⁴ καὶ Καλλιμάχου παρὰ τὸν πρό | θειον Πό. Αἴλ. Διονύσιον τὸν δα ||¹⁶ δουχήσαντα.

“Hayırlı olsun! Tanrılara (adak). Konon’un ve Kallimakhos’un soyundan gelen annesi Publia Aelia Herennia, **epōnymos arkhē**, **basileōs arkhē**⁵ ve **hoplitēs** komutanlığı görevlerini yürütmüş, **gymnasion** yöneticiliği ve **Areios Pagos** meclisinin elçiliği görevlerinde bulunmuş Publius Aelius Apollonios’un kızı ve gizemlere kabul törenini başlatmakla görevli olan Publia Aelia Herennia’(nın heykelin)i (törenlerde) **dadoukhos**’luk⁶ yapmış olan büyük amcası Publius Aelius Dionysios’un yanına (diktirdi).”

⁵ Başrahibin yerine getirdiği kurban törenlerini yönetme görevi.

⁶ Eleusis gizemleriyle ilgili törenlerde meşale taşıyan görevli.

3.4

Atina;

ca. İ.S. 217/8.

IG II² 3764; IG III 737; Puech, *Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale*, s. 109-116, no. 24.

Τόνδε ἀπὸ δαδούχων ἰε^{||} 2 ρῆς μητρόσ τε γεγῶτα, | ἥ τελετὰς ἀνέφαινε θεοῖν^{||} 4
παρ' ἀνάκτορα Διοῦς, | Αἴλιον Ἀπολλώνιον, κλει^{||} 6 νὸν κοσμήτορα
παίδων, | στήσεν ὁμώνυμος υἱός, ^{||} 8 ὃς ἄρχων ἦεν ἐφήβων.

“**Dadoukhos**’lar soyundan gelen, Demeter tapınağında tanrısal ritüelleri belirlemekle görevli rahibe bir annenin oğlu olan ve çocuklara liderlik eden Aelius Apollonios’u(n **hermēs**’ini)⁷ **ephēbos**’ların **arkhōn**’u olan aynı addaki oğlu diktirdi.”

4. PUBLIUS AELIUS ARISTEIDES THEODOROS

(Philostr. VS 581-585)

4.1

Hadrianoutherai

İ.S. 2. yüzyıl

Puech, *Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale*, s. 138-139, no. 40.

⁷ Yol kenarlarında rastlanan kilometre taşı; adını tanrı Hermes’ten alan ve Türkçede herme denen sütun görünümlü bu taşın üstü büst ya da yarım gövde şeklindedir.

Καὶ τήνδ' Ἀργεῖην Διὸς αἰγιόχοιο σ[ύνευνον] ||² εἵσατ' Ἀριστείδης ἐν
δαπέδοισ[ι θεοῦ].

“Aristeides tanrının (kutsal) alanında Kalkanlı Zeus’un karısı Argos’lu (Hera’nın heykelini) diktirdi.”

4.2

Hadrianoutherai civarı

İ.S. 2. yüzyıl

Puech, *Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale*, s. 139, no. 41.

Δίκη ||² καὶ Νεμέσει | Ἀριστείδης.

“Aristeides, Dike ve Nemesis’e (adadı).”

4.3

Hadrianoutherai civarı

İ.S. 2. yüzyıl

Puech, *Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale*, s. 139, no. 42.

[Ἰσιδι?] (κ)αὶ Σαράπιδι Ἀριστείδης.

“Aristeides, [Isis ?] ve Sarapis’e (adadı).”

4.4

Mytilene

İ.S. 2. yüzyıl

Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 139-140, no. 43.

Ἀριστεί||²δης Ἀσκλη|πιαδῶ Σωτήρι ||⁴ εὐχὴν.

“Aristeides kurtarıcı (hekim) Asklepiosoğluna bu adağı (adadı).”

4.5

Hadrianoutherai

İ.S. 2. yüzyıl

CIG III 4679; Wilhelm Dittenberger, **OGIS**, c. II, no. 709, 1905, s. 446-448; Marie-Henriette Quet, “L’inscription de Vérone en l’honneur d’Aelius Aristide et le rayonnement de la seconde sophistique chez les ‘Grecs d’Égypte’”, **REA** c. XCIV 1992, s. 379-401; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 140-145, no. 44.

Ἡ πόλις ἡ τῶν Ἀλεξαν||²δρέων καὶ Ἑρμοῦπο|λις ἡ μεγάλη καὶ ἡ βου||⁴λὴ ἡ Ἀντινοέων Νέ|ων Ἑλλήνων καὶ οἱ ||⁶ ἐν τῷ Δέλτα τῆς Αἰ|γύπτου καὶ οἱ τὸν Θη||⁸βαϊκὸν νομὸν οἰκοῦν|τες Ἑλληνες ἐτίμη||¹⁰σαν Πόπλιον Αἴλιον|Ἀριστείδην Θεόδωρον||¹² ἐπὶ ἀνδραγαθίαι καὶ|λόγοις.

“Aleksandreia kenti, Büyük Hermopolis, ‘Yeni Yunanlar’ denen Antinoeia’lıların meclisi, Mısır Delta’sında ve Thebai bölgesinde ikamet eden Yunanlar, Publius Aelius Aristeides Theodoros’u yiğitliği ve hitabeti nedeniyle onurlandırdı.”

5. TIBERIUS CLAUDIUS ARISTOKLES

(Philostr. VS 567-568)

5.1

Olympia

İ.S. 2. yüzyıl

IvO, no. 462, s. 553; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 145-147, no. 45.

Κλαύδιον ||² Ἀριστοκλέα, | ῥήτο[ρα], ||⁴ ὑπατικόν.

Hatip ve **consul (hypatos)** Claudius Aristokles’in mezar yazıtı.

5.2

Pergamon

İ.S. 2. yüzyıl

Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 147-148, no. 46.

--- | Τι. Κλα[ύδιο--- Άρισ-] ||² τοκλε--- | οἱ ἐπ' αὐ[τοῦ ἐκκριθέντες] ||⁴
ἔφηβοι [ι διὰ ---] | εἰς αὐτ[οὺς εὐνοίαν?].

Ti(berius) Cla[udius--- Aris]tokle[s'i ?] **ephēbos**'lar [---] [iyi niyet]leri için...

6. TITUS FLAVIUS DAMIANOS

(Philostr. VS 605-607)

6.1

Ephesos

İ.S. 2. yüzyıl

Géza Alföldy, Helmut Halfmann, “Iunius Maximus und die victoria Parthica”, **ZPE**, c. XXXV, 1979, s. 210; **I. Ephesos**, 3080; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 190-191, no. 78.

--- | Τ. Φλ. Δαμιανὸν ||² τὸν ἴδιον εὐεργέτην καὶ | ἐν πᾶσιν ἀσύγκριτον ἢ ||⁴ πλατεῖα,
γραμματεύσαντα | ἐπιφανῶς καὶ μετρήσαντα ||⁶ μυριάδας μεδίμων κ' καὶ | ,ας'
μησὶν ἢ ὅλοις καὶ ὑπο ||⁸ δεξάμενον ἐν τούτοις στρα | τόπεδα ἀπὸ τῆς κατὰ Πάρθων
||¹⁰ νείκης ὑποστρέφοντα καὶ | πανηγυριαρχήσαντα κατὰ ||¹² τὸ αὐτὸ τῶν μεγάλων
Ἐφεσῇ | ὡν ἐκτενῶς καὶ ἔργον ὑποσχό ||¹⁴ μενον ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ οἱ | κον ἐν τῷ
Οὐαρίῳ Βαλανεῖῳ ||¹⁶ μετὰ οἰκοδομῆς καὶ παντὸς | κόσμου, καὶ μυριάδας ποιή-
||¹⁸ σαντα περισσείας ἐκ τῶν | προσόδων τῆς ἰδίας γραμ ||²⁰ ματείας τῇ πόλει ἰβ' ,ζωις'
| ἐπιμεληθέντος τῆς ἀνασ ||²² τάσεως τῆς τειμῆς Γ. Λικινίου | Ἀρτεμίου
Αὐρηλιανοῦ νεω ||²⁴ ποιοῦ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ γραμμα | τέως τῆς Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν
Ἐφέσῳ.

Titus Flavius Damianos için Artemis tapınağını inşa ettiren (**neōpoios**) ve Ephesos'taki tapınakların Asia sekreterliğini yapan Gaius Licinius Arteimetos

Aurelianus tarafından dikilmiş olan heykelin kaidesindeki onurlandırma yazıtı. Yazıtta on üç ay boyunca kentin **grammateus**'u olduğu, kent için 201.200 **medimnos** buğday bağışladığı, (görevi sürdürdüğü) on üç ay boyunca Partlara karşı kazandığı zaferinden dönen bir ordunun Ephesos civarında konuşlanırken iyi ağırlanmasını sağladığı, Büyük Ephesia festivalinin yöneticisi (**panēgyriarkhēs**)⁸ olduğu, Varius hamamına eklenecek bir yapının inşasının ve tüm yapının dekore edilmesinin sözünü verdiği ve tüm sekreterlik dönemi boyunca kent yararına 127,816 **dēnarion** gelir elde ettiğinden bahsedilmektedir.

6.2

Ephesos

İ.S. 166

AE 1913, 170; I. Ephesos, 672; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 191-192, no. 79.

Τ. Φλάουιον Δαμιανόν, ||² γραμματεύσαντα ἐ[πι] | φανῶς καὶ μετρήσαν[τα] ||⁴
 μυριάδας μεδίμνων [εῖ] | κοσι καὶ χειλίους δια[κοσί]- ||⁶ οὺς μηνὶν δεκατρισὶν
 [ὄ] | λοις καὶ ὑποδεξάμενο[ν ἐν] ||⁸ τούτοις στρατόπεδα τὰ ἀπὸ τ[ῆς] | κατὰ
 Πάρθων νείκης ὑποστ[ρέ] ||¹⁰ φοντα καὶ πανηγυριαρχήσ[αν] | τα κατὰ τὸ αὐτὸ
 τῶν μεγάλω[ν Ἑ] ||¹² φεσίων ἐκτενῶς καὶ ἔργον ὑπὸ | σχόμενον ἐν τῷ αὐτῷ
 ἐνιαυτῷ οἱ ||¹⁴ κον ἐν τῷ Οὐαρίῳ βαλανείῳ μ[ε] | τὰ οἰκοδομῆς καὶ παντὸς
 κόσ ||¹⁶ μου καὶ μυριάδας ποιήσαντα | περισσὰς ἐκ τῶν προσόδων τῆς ||¹⁸ ἰδίας
 γραμματείας τῇ πόλει | δεκαδύο καὶ ἑπτακισχέιλια ὁ ||²⁰ κτακόσια
 δεκαεξ. | ἀναστησάντων τὴν τειμὴν ||²² παρ' αὐτῶν τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ | ἀνδρὸς
 τοῦ κατὰ πάντα ||²⁴ ἀσυνκρίτου.

⁸ Bazı kentlerde festivallerin sorumluluğu **panēgyriarkhēs**'lere verilirdi. Çoğunlukla kurban törenlerinin, toplu yemeklerin ve şölenlerin maliyetini sağlamakla sorumluydular.

Damianos ile ilgili verilen bilgiler bir üstteki yazıttaki bilgilerle neredeyse aynıdır.

6.3

Ephesos

İ.S. 2. yüzyıl

I. Ephesos 672b; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 192, no. 80.

[---γραμμα- ||² τεύσαντα ἐπιφανῶς? μῆνας δε]κατρεῖ[ς ὅλους --- | ---] πόρους
κ---] ||⁴ [καὶ μετρήσαντα μεδίμνων μυ]ριάδας εἴ[κοσι καὶ χιλίους διακο | σίους
---ταγματα--- ||⁶ ---εἰνα---]

Yazıtta adı geçmeyen Damianos'un **grammateus**'luk görevini dikkat çekecek bir başarıyla yerine getirmiş olduğu ve 201.200 **medimnos** buğday dağıtımı yaptığı yazılıdır.

6.4

Ephesos

İ.S. 2. yüzyıl

I. Ephesos, 672a; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 192-194, no.81.

[Τῆς πρώτης καὶ μεγίστης] ||² [μητροπόλεως τῆς Ἀσίας καὶ β'] | [νεωκόρ]ου
τῶν [Σεβαστῶν] ||⁴ [Ἐφεσίων] πόλεω[ς ἡ βουλῇ] | [καὶ] ὁ δῆμος ἐτ[είμηναν]
||⁶ [Φλ. Δ]αμιανὸν | [ὑπὲρ] φιλοτεμιῶν. | **vac.**

“Asia’nın ilk ve en büyük **metropolis**’i, iki kere imparatorların (**Sebastōn**) **neōkoros**’u⁹ Ephesos kentinin **boulē**’si ve **dēmos**’u Flavius Damianos’u cömertliği sebebiyle onurlandırdı.”

6.5

Ephesos

İ.S. 167

AE 1972, 576; Alföldy, Halfmann, “Iunius Maximus und die victoria Parthica”, s. 195-212; I. Ephesos, 811; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 194-196, no. 82.

[T]ribunum laticlavium leg(ionis) [III] ||² Gallicae, donatum ab optimis | maximisque imperatorib(us) ||⁴ Antonino et Vero [Aug(usto)] | Armeniacis Medi[cis] ||⁶ Parthicis max[imis ob ex]- | peditonem [P]arthi[cam] ||⁸ felicissim[a]m don[is mi] | litaribus corona mura- ||¹⁰li et vallari hastis puris | vexillo item donativo ||¹² extraordinario, quaes | tor(em) extr[a] s[e]n[t]entiā de[i] ||¹⁴gnatum, suscipien[tem] | munus laureatar[um] ||¹⁶ victoriae Parthicae | quaestor(em) pro pra[etore] ||¹⁸ provinciae Asiae. |

⁹ Görev tanımları kentten kente ve dönemden döneme değişiklik gösteren **neōkoros**’ların ortak özelliği, terimin içerdiği **neōs** (tapınak) sözcüğünün de gösterdiği gibi bir kültle ilişkili olmalarıydı. Terim bazen aynı nedenle bir kent unvanı olarak da kullanılıyordu. Örneğin Ephesos Artemis’le bağımlı bu unvanla vurguluyordu. İ.S. 1. yüzyılda Ephesos’ta **Sebastoi** kültünün kurulmasından sonra kentin **neōkoros** unvanını bu yeni kült için de benimsemesiyle **Sebastoi** kentin ve bölgenin en önemli kültü olmuştu; çünkü her iki külte de ev sahipliği yapan Ephesos’lular kentlerini “iki kez **neōkoros**” (hem Artemis’in hem de **Sebastoi**’un **neōkoros**’u) olarak tanımlamakla **Sebastoi**’u köklü Ephesos Artemis’iyle eş değer bir konuma yükseltmişti. “İki kez **neōkoros**” tanımı başlarda yalnızca sikkelerde kullanılmış (Domitianus Dönemi’ne ait en az iki Ephesos sikkesinde rastlanır); yazıtlarda ise **neōkoros** tek başına kullanılmaya devam etmişti. Hadrianus Dönemi’nden itibaren ise (yaklaşık olarak İ.S. 130’da) “iki kez **neōkoros**” tanımına yazıtlarda da Ephesos’un kent unvanı olarak rastlanır. (Steven J. Friesen, **Twice Neokoros: Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family**, Religions in the Graeco-Roman World, c. CXVI, Leiden, New York, Köln, Brill, 1993, s. 50-59).

ἀναστήσαντος ||²⁰ τὴν τεμὴν | ἐκ τοῦ ἰδίου ||²² Τ. Φλ. ΔαμIANOῦ | τοῦ
γραμματέως ||²⁴ τοῦ δήμου καὶ πα | νηγυριάρχου τῶν ||²⁶ μεγάλων Ἐφεσίων.

Asia eyaleti **quaestor**’u ve valisi [Iunius Maximus] için Titus Flavius Damianos tarafından Latince (1.-19. satır) ve Yunanca (20.-26. satır) olarak diktirilmiş olan onurlandırma yazıtı. 20.-26. satırlar arası şöyle çevrilebilir: “Onur anıtının masrafını **dēmos**’un sekreteri (**grammateus**) ve Büyük Ephesia festivalinin yöneticisi (**panēgyriarkhēs**) Titus Flavius Damianos ödedi.”

6.6

Ephesos

ca. İ.S. 162-166

AE 1972, 575; I. Ephesos, 735; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 196-197, no. 83.

Οὐετού[ριον] ||² Πακ[κ]ιανόν, | ταμίαν Μακε-||⁴δονία[ς, ἀν]θύ | πατον
Κρήτης ||⁶ Κυρήνης Λιβ[ύ] | ης, πρεσβευτὴν ||⁸ καὶ ἀντιστράτη | γον
διοικήσε ||¹⁰ως Ἐφεσιακῆς, | ἡγεμόνα λεγι ||¹²ῶνος Μυσίας | τῆς ἄνω, ||¹⁴
Φλ. Δαμιανὸς | τὸν φίλον.

“Macedonia **tamias**’ı (hazinedar, Latince **quaestor**); Girit, Kyrene ve Libya **proconsul**’u; Ephesos **dioikēsis**’inin¹⁰ **legatus pro praetore**’si,¹¹ Yukarı Moesia¹²

¹⁰ Her eyalette birkaç kent **dioikēsis** (yargılama merkezi, Latincesi **conventus**) olarak belirlenmişti. Yakın kentlerden davacılar valilik mahkemesine başvurabilmek için bu merkezlere gelmek zorundaydı. Wynne Williams, “Introduction”, **Pliny, Correspondence with Trajan from Bithynia, Epistles X, 15-121**, Eastbourne, Oxbow Books, 1990, s. 26.

¹¹ **Principatus** Dönemi’nde imparatora bağlı bazı eyaletlerde görevli valinin ya da komutanın unvanı.

¹² Yazıtta Μυσία ἡ ἄνω (Yukarı Mysia) olarak geçse de Yukarı Moesia’dan söz ediliyor olmalıdır. Puech’in Fransızca çevirisinde “Mésie Supérieure” (Yukarı Moesia) olarak geçmektedir (s. 197).

lejyonunun komutanı Veturius Paccianus'u(n heykelini) arkadaşı Flavius Damianos (diktirdi).”

6.7

Ephesos

İ.S. 2. yüzyıl

I. Ephesos, 1369; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 197-199, no. 84.

--- | [M. Νόνιον] Μακρεῖ[νον] ||² ὑπα[τ]ον Ῥωμαίων, ἀνθύ | πατον Ἀσίας,
τῶν ἐπιτε ||⁴λουμένων ἱερῶν τῶν πεντ[ε] | καίδεκα ἀνδρῶν, Ἀντωνεῖ ||⁶νιανὸν
Οὐηριανὸν ἐκ τῶν | συνκατηξιωμ[έ]νων φιλτά ||⁸των ἱερέα, πρ[ε]σβευτὴν |
καὶ συναπόδημον τοῦ μεγίσ ||¹⁰[τ]ου αὐτοκράτορος Μ. Αὐρηλίου |
Ἀντωνεΐνου, ἡγεμόνα ὑπ[α] ||¹²τικὸν Παννονίας τῆς ἄνω, | ἡγεμόνα
Παννονίας τῆς κά ||¹⁴τω, ἐπιμελητὴν τοῦ Τιβέρεως | ποταμοῦ τῆς ἐκατέρωθεν
||¹⁶ ὄχθης, ἡγεμόνα λεγιῶνος | τεσσαρεσκαί[δ]εκάτης, στρατη ||¹⁸γὸν
Ῥωμαίων, δήμαρχον | πρεσβευτὴν τῆς Ἀσίας, ταμίαν, ||²⁰ χειλιάρχον
πλατύσημον | λεγιῶνος ἐπτακαίδεκάτη[ς,] ||²² ἐν τοῖς δέκα τῆς ἐπιμελεία[ς]
| τῶν δικῶν προστάντα, τ[ὸν] ||²⁴ τῆς ἐπαρχείας σωτῆ[ρα]. | τῇ[ν] τειμὴν
ἀνέστησεν ||²⁶ [Τ. Φλ. Δ]αμιανός.

Titus Flavius Damianos, Roma **consul**'u, Asia **proconsul**'u, **quindecimviri sacris faciundis** üyesi¹³ olan Marcus Nonius Macrinus'un heykelini onur anıtı olarak diktirmiştir.

¹³ Kutsal ritüellerden ve özellikle Sibylla kitaplarındaki kehanetleri yorumlamaktan sorumlu on beş kişilik rahip kurulu. Fred K. Drogula, **Cato the Younger, Life and Death at the End of the Roman Republic**, Oxford, Oxford University Press, 2019, s. 26.

7. TITUS CLAUDIUS FLAVIANUS DIONYSIOS

(Philostr. VS 521-526)

7.1

Ephesos

İ.S. 117-138: Hadrianus Dönemi

FiE, c. III, 1923, s. 133, **SEG** 13, 502; **I. Ephesos**, 3047; C. P. Jones, “Prosopographical Notes on the Second Sophistic”, **GRBS**, c. XXI, 1980, s. 373-374; **SEG** 30, 1309; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 229-231, no. 98.

[Ἡ βουλὴ καὶ] ὁ δῆμος ||² [Τ. Κλ.] Φ[λαουιαν]ὸν Διονύσιον | [τὸν] ῥήτορα
καὶ σοφιστὴν καὶ ||⁴ [δ]ῆς ἐπίτροπον τοῦ Σεβαστοῦ | **vac.** | Κλ. Εὐτυχὸς τὸν
ἑαυτοῦ πάτρωνα.

“(Ephesos) **boulē**’si ve **dēmos**’u hatip, sofist ve iki kez imparatorluk **procurator**’u olan Titus Claudius Flavianus Dionysios’u(n heykelini diktirdi). Claudius Eutykhos kendi hamisini(n heykelinin masrafını ödedi).”

7.2

Ephesos

İ.S. 117-138: Hadrianus Dönemi

AE, 1969/1970, no. 597; Jeanne Robert, Louis Robert, “Bulletin épigraphique”, **REG**, c. LXXXIV, 1971, s. 491, no. 574; **SEG** 30, 1309; **I. Ephesos**, 426; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 231-232, no. 99.

Τ(ίτος) Κλαύδιος ||² Φλαουιανὸς | Διονύσιος ||⁴ ῥήτωρ.

Hatip Titus Claudius Flavianus Dionysios'un mezar yazıtı.

8. HADRIANOS

(Philostr. VS 586-590)

Ephesos

ca. İ.S. 150-175

I. Ephesos, 1539; SEG 13, 505; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 284-288, no. 128.

ὕπατικόν, ||² ποντίφικα, κ[ατὰ φύσιν] | Οὐμμιδίου Κο[δράτου] ||⁴ πατέρα, κηδε[στήν
δὲ] | τῶν θειοτ[άτων αὐτο] ||⁶ κρατ[όρων ---] | [--- τὸν ἐα]υ- ||⁸ [τοῦ] προστ[άτη]ν. |
παντοίης ἀ[ρετ]ῆς σ[ταθμ]ήν, ῥ[υσί]πτολιν ἄνδρα, ||¹⁰ ἔξοχον Ἑ[λ]λήνων, πρόκριτον
Αὐσονίων | κλεινοῦ Κοδράτοιο φίλον πατέρ' ὧ βασίλειον ||¹² Ἀρμονίη θάλαμον
πήξατ' ἐπ' εὐγαμίῃ, | Ἀδριανὸς Μούσαισι μέλων ἀνέθηκε Σεουήρον ||¹⁴ εἰκὼ
χαλκείην οὔνεκα προστασίης. | [τοιῶ]νδ', ἄνδρες Ἴωνες, ἀγάλματα καλὸν ὁρᾶσθαι
||¹⁶ [έσταότ' Ἀ]ρτέμ[ιδος πλου]σίῳ ἐν τεμένει.

Kendini Musa'lara adanmış olan Hadrianos, **consul**, **pontifex**, oğlunun evliliği sayesinde imparatorlarla akraba olmuş hamisi (**prostatēs**) Cnaeus Claudius Severus'un bronz heykelini hamiliğine duyduğu minneti göstermek için Artemis kutsal alanına (**temenos**) diktirmiştir.

9. LUCIUS FLAVIUS HERMOKRATES

(Philostr. VS 608-612)

9.1

Erythrai

ca. İ.S. 176-204.

Preuner, **MDAI(A)** 49, 1924, 148, no. 33; **SEG** 4, 625; **I. Erythrai**, 43; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 297-298, no. 137.

Ἡ Ἐρυθραίων πόλις ||² Ἑρμοκράτην, τὸ εἰς τὸν ἄν | δριάντα ἀνάλωμα παρα-
||⁴σχούσης Πώλλης τῆς | ἀδελφῆς τοῦ Ἑρμοκράτους ||⁶ ἐκ τῶν ιδίων.

“Erythrai kenti Hermokrates’i(n heykelini diktirdi); Hermokrates’in kız kardeşi Polla heykel için gereken masrafı kendisi karşıladı.”

9.2

Pergamon

ca. İ.S. 176-204.

AE 1933, 276; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 298-303, no. 138.

A Ἡ βουλὴ κ[αὶ ὁ δῆμος τῆς] ||² μητροπόλεως [τ]ῆς Ἀσ[ίας καὶ] | δις νεωκόρου
πρώτης Πε[ργα] ||⁴ μηνῶν πόλεως **vac.** ἐτίμησ[εν] | **Λ.** Φλάουιον Ἑρμοκράτη
φι[λό] ||⁶ σοφον, ἀρχιερέα Ἀσίας να[ῶν] | τῶν ἐν Περγάμῳ, μετὰ π[άσης] ||⁸
προθυμίας καὶ εὐνοίας [συνδι | κή]σαντα καὶ προαγωνισάμ[ε] ||¹⁰νον τῆς

πόλεως περὶ τῶν πρω | [τείων καὶ νεικήσαντα?], ἀρχιε ||¹² [ρέα καὶ τῆς πόλεως]
vac. | τὴν τιμὴν [κατα]σκευ]ασαμένου ||¹⁴ [τοῦ πα]τρός? [Λ. Φλ.
 ‘Ρουσωνια]νοῦ? | **vac.** ‘Ρού[φ]ο[υ ?]. **vac.**

B χρῆσις εἰς Ἑρμοκράτην ||² [θε]οῦ μεγάλου Ἀσκληπιοῦ | [οὔ]κ ἦν ἀθάνατος
 θνητὸς ||⁴ [φώ]ς, ἀλλὰ πολὺ πρὶν **vac.** | [ἀν]δρῶν ἡρώων μοῦν[ο]ς ||⁶ **vac.**
 ἄριστος ἐῆν. **vac.**

A Asia **metropolis**’i Pergamon’luların iki kez **neōkoros** olmuş önde gelen
 kentinin **boulē**’si ve [dēmos’u] filozof, Pergamon tapınaklarının Asia
arkhiereus’u, bütün gayreti ve iyi niyetiyle kentin avukatlığını yapmış ve kent
 için verdiği mücadeleyle öne çıkmış olan Lucius Flavius Hermokrates’in
 [babası tarafından?] diktirilmiş heykelinin kaidesinde yer alan onurlandırma
 yazıtı.

B “Yüce tanrı Asklepios’un Hermokrates için kehaneti şöyleydi: ‘Ölümsüz
 değildi, ölümlü bir adamdı ama kahramanlardan çok önde, tek ve en soyluydu.”

10. CLAUDIUS HERODES ATTIKOS

(Philostr. VS 545-566)

10.1

Atina

İ.S. 2. yüzyıl

IG II² 4073; **IG** III 894a; 324; Wilhelm Dittenberger, “Die Familie des Herodes
 Atticus”, **Hermes**, c. XIII, no. 1, 1878, s. 84; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs**
dans les Inscriptions d’époque Impériale, 2002, s. 485, no. 276.

Τῆς ἐξ Ἀρείου ||² πάγου βουλῆς | ψηφισαμένης ||⁴ Μαρκίαν Ἀθη | ναίδα Κλ.
 Ἡρώ- ||⁶δου Φλ. Μάκερ, | φίλου καὶ διδασ- ||⁸κάλου θυγατέρα,

ζακορεύοντος Εὐδὴ¹⁰ μου τοῦ Ἑρμείου Γαρ- | γηττίου,
ὑποζακο¹²ρεύοντος Εὐαγγέλου | τοῦ Δημητρίου Γαργητ.

Claudius Herodes Attikos'un kızı Marcia Athenais'in heykeli sofistin dostu ve öğrencisi olan Flavius Macer tarafından Asklepios kutsal alanına diktirilmiştir.

10.2

Atina

İ.S. 2. yüzyıl

IG II² 4074; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, 2002, s. 484-485, no. 275.

Ἀθηναΐδα² Ἡρώδου τοῦ | διδασκάλου⁴ τὴν θυγατέρα.

Kızı Athenais'in onurlandırıldığı yazıtta “öğretmen” (**didaskalos**) olarak anılan Herodes'in adı yalnızca **patrōnymikon** (soy/baba adı) olarak geçer.

11. (MARCUS AURELIUS?) HIPPODROMOS

(Philostr. VS 615-620)

Aidepsos

ca. İ.S. 156-ca. 230

C.P. Jones, “A Leading Family of Roman Thespieae”, **HSPh**, c. LXXIV, 1970, s. 238-240; Timothy E. Gregory, “Roman Inscriptions from Aidepsos”, **GRBS**, c. XX, 1979, s. 264, no. 9; Jones, “Prosopographical Notes on the Second Sophistic”, s. 377-379; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, 2002, s. 308-312, no. 140.

Ψ Β Κ Δ ||² Ἡ κρατίστη Φλ. Φιλείνα, | θυγάτηρ τῶν λαμπροτάτων ||⁴
ύπατικῶν Φλαβίων Φιλείνου | καὶ Ἀμφικλείας, Μᾶρκον ||⁶ Αὐρήλιον
Ὀλυμπιόδωρον, | ἔκγονον Ἱπποδρόμου, τὸν ||⁸ πάντα ἐν πᾶσιν ἄριστον, τὸν
| γλυκύτατον καὶ σεμνότατον ||¹⁰ ἄνδρα, κατὰ τὸ τῆς ἱερωτάτης | βουλῆς καὶ
τοῦ σεμνοτάτου ||¹² δήμου ψήφισμα τῆς Ἡστί | εἰς πόλεως.

Kratistē¹⁴ Flavia Philina'nın, Hippodromos'un soyundan gelen kocası Marcus Aurelius Olympidoros için diktirdiği heykelin kaidesinde yer alan onurlandırma yazıtı.

12. PUBLIUS HORDEONIUS LOLLIANOS

(Philostr. VS 526-527)

12.1

Atina

İ.S. 2. yüzyıl

IG II 4211; IG III 625; Puech, *Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale*, s. 327-329, no. 149.

[Ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου] ||² [βουλὴ καὶ ἡ] βουλὴ τῶν Φ | καὶ ὁ δῆμος ||⁴
ἐτείμησεν | Πό. Ὀρδεώνιον ||⁶ Λολλιανὸν | τὸν σοφιστήν. | **vac.** ||⁸
ἀμφοτέρων ῥητῆρα δικῶν μελέτησί τε ἄριστον, | Λολλιανὸν πληθὺς εὐγενέων
ἐτάρων. ||¹⁰ εἰ δὲ θέλεις τίνες εἰσὶ δαήμεναι, οὖνομα πατρὸς | καὶ πατρὸς
αὐτῶν τε οὖνομα δίσκος ἔχει.

¹⁴ Roma İmparatorluk Dönemi'nde “çok soylu” anlamına gelen eril **kratistos** ya da dişil şekliyle **kratistē** (Latincesi eril **egregius**, dişil şekli **egregia**) sıfatı atlı sınıfına (**equester ordo**) mensup ailelerin erkek ve kadın üyeleri için kullanılan bir onur unvanıydı.

“**Areios Pagos** üyelerinden oluşan meclis, Beş Yüzler meclisi ve halk (**dēmos**) sofist Publius Hordeonius Lollianos’u onurlandırdı. Çok sayıda soylu arkadaşı hem adli hem de kamusal söylevlerde çok iyi bir hatip olan Lollianos’un (heykelini diktirdi). Eğer kim olduklarını öğrenmek istersen, **diskos**’ta¹⁵ babalarının, memleketlerinin ve kendilerinin adları mevcuttur.”

12.2

Ephesos

İ.S. 2. yüzyıl

SEG 13, 504; I. Ephesos, 984; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 329-330, no. 150.

[Α]γαθῇ τύχῃ· ||² [Ὀρδεων]ία Πούλχρα ἱερῇ καὶ | [κοσμήτ]ειρα, Πο.
Ὀρδεωνίου ||⁴ [Λολλιαν]οῦ σοφιστοῦ θυγά- | [τηρ καὶ] Ἀντωνίας Κυϊντιλί ||⁶
[ας, ἱερά]τευσεν ἐπὶ πρυ- | [τάνεως] Γαίου Τερεντίου ||⁸ [Οὐ]ρατίου.

Sofist Publius Hordeonius Lollianos ile Antonia Quintilia’nın kızı, rahibe ve **kosmēteira**¹⁶ Hordeonia Pulchra’yı rahibelik görevini tamamlamasından ötürü onurlandıran yazıtta sofistin adı **patrōnymikon** olarak geçer.

¹⁵ Arşivde saklanacak resmî kayıtları tutmakta kullanılan, kurşun ya da kalaydan yapılmış, disk şeklinde yuvarlak yazı malzemesi.

¹⁶ Ephesos’ta Artemis tapınağı hazinesinden ve festivallerde Artemis heykelini hazinedeki malzemeleri kullanarak giydirip süslemekten sorumlu kadın görevli.

13. PHILISKOS

(Philostr. VS 621-623)

Delphoi

İ.S. 2.-3. yüzyıl

Robert Flacelière, “Inscriptions de Delphes de l'époque Impériale”, **BCH**, c. LXXIII, 1949, s. 473-475; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 376-377, no. 199.

[Ἐν] θίῳ δαπέδῳ με ||² κριτοὶ στήσαντο | Φιλίσκον ||⁴ [ἀν]δρες ἀφ' Ἑλλήνων,
| τὸν μέγαν ἐν σοφίῃ, ||⁶ ᾧ καὶ Θεσσαλίας ἵππο- | κρότου ἄστεσι κρεῖ ||⁸ νειν |
[σ]κ[η]πτοῦ[χ]οι Βασιλῆς ||¹⁰ δῶκαν ὑπὲρ κτεάνων.

Philiskos'un heykelinin kaidesinde bulunan onurlandırma yazıtı. Yazıt Philiskos konuşuyormuş gibi birinci tekil şahısla (**me**, satır 1) yazılmıştır. Yunanlar arasında seçkin kişilerin heykelini diktirdiğini, Thessalia kentlerinin kralları tarafından kendisine arabuluculuk yetkisi verildiğini söyler.

14. TITUS FLAVIUS PHOINIKS

(Philostr. VS 604)

Delphoi

İ.S. 2. yüzyıl

Pierre de la Coste-Messelière, “Inscriptions de Delphes”, **BCH** 49, 1925, s. 82; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 384-385, no. 204.

Τίτον Φλάβιο[ν] ||² Φοί vac. νικα | τὸν [σ]οφισ[τὴν] ||⁴ οἱ μ[α]θηταί

“Öğrencileri sofist Titus Flavius Phoiniks’i(n heykelini diktirdi).”

15. MARCUS ANTONIUS POLEMON

(Philostr. VS 530-544)

15.1

Smyrna

I.S. ca. 124-ca. 138.

CIG 3148, I. Smyrna, 697; SEG 32, 1203; Puech, *Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale*, s. 396-399, no. 209.

[---]ΡΙΑΣ ||² ΔΕ.Ο. [ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐ]άρεστος τὸ ζ', | ἐφ' οὗ στρατηγοῦντος
ὑπέσχοντο ||⁴ οἶδε Κλ Βάσσοι ἀγωνοθέτης | Νεμέσεων στρώσειν τὴν βασι-
||⁶λικὴν Φοῦσκος ἔργον ποιήσιν | μυ. ζ' Χερσίφρων ἀσιάρχης τοὺς ||⁸
κήπους εἰς τὸν φοινεικῶνα | Λούκιος Πομπήϊος εἰς τὸν φοι ||¹⁰νικῶνα μυ. ε'
Λούκιος Βηστεῖνος | τὴν βασιλικὴν στρώσειν τὴν ||¹²πρὸς τῷ βουλευτηρίῳ
καὶ χαλ | κᾶς τὰς θύρας ποιήσιν. ||¹⁴ Σμάραγδος πρύτανις ναὸν Τύχης |
κατασκευάσειν ἐν τῷ φοινεικῷ ||¹⁶νι Κλαυδιανὸς πρύτανις χρυσῷ | σιν τὸν
ὄροφον τοῦ ἀλιπτηρίου ||¹⁸ τῆς γερουσίας καὶ [τ]ὸ[ν]? εἰς τὸν χα | ριστήριον
νεὸ κείμενον σὺν σπει ||²⁰ροκεφάλῳ Νυμφιδία ἀρχιέρεια, | Κλ. Ἀρτέμυλλα,
Κλ.Πῶλλα, ||²² Κλαυδία Νεικήτου, Θεουδιανὸς | στεφανηφόρος β', Φλ.
Ἀσκληπιακὴ, ||²⁴ Εἰσίδωρος σοφιστής, Ἀντωνία | Μάγνα, Κλ. Ἀρίστιον,
Ἀλβιδία ||²⁶ Μάγνα μυ. α' Κλ. Ἡδεῖα μυ. α' Κλ. Χάρις | μυ. α' Κλ. Λεόντιον
μυ. α' Κλ. Ἀυρηλία ||²⁸ κείμενας Κυμβελλείτας σὺν | σπειροκεφάλῳ εἰς τὸν
φοινει ||³⁰κῶνα νβ' οἱ ποτε Ἰουδαῖοι μυ. α' | Μητρόδωρος Νεικάνορος
[ΔΙΚΗΝΟΣ] εἰς ||³² τὸν φοινεικῶνα, Χ ζφ' Μούρδιος | Καικιλανὸς, μυ. β'
καὶ ὅσα ἐπετὺ ||³⁴χομεν παρὰ τοῦ κυρίου Καίσαρος | Ἀδριανοῦ διὰ Ἀντωνίου

Πολέμω- ||³⁶νος δεύτερον δόγμα συνκλήτου, | καθ' ὃ δις νεωκόροι γεγόναμεν,
||³⁸ ἀγῶν[α.ἰε]ρόν, ἀτέλειαν, θεολόγους, | [ὕ]μνωδούς, μ[υρι]άδας ἑκατὸν ||⁴⁰
πεντήκοντα, κείονας εἰς τὸ | ἀλειπτήριον Συνναδί[ους οβ'], ||⁴² Νουμεδικούς
κ', πορφυρείτας ζ' | κατεσκευάσθη δὲ καὶ ἡ ἡλιοκά ||⁴⁴ μείνος ἐν τῷ γυμνασίῳ
ὑπὸ Σέξτου | ἀρχιερέως.

Çeşitli yapıları inşa etmenin ya da onarmanın sözünü verenlerin bir listesi; 34. Satır ile 42. satır arasında kalan kısım Polemon ile ilgilidir ve şöyle çevrilebilir: Antonius Polemon aracılığıyla efendimiz Hadrianus Caesar'dan, **Senatus**'un ikinci kararıyla ve ikinci kez **neōkoros** olmamız sebebiyle kutsal bir oyun, kamusal muafiyet (**ateleia**), **theologos**'lar, koristler (**hymnodos**'lar), 1.500.000 **dēnaron**, **gymnasion**'daki yağlanma odasına 72 tanesi Synnada mermerinden, 20 tanesi Numidia mermerinden, 6 tanesi ise **porphyros**'tan olmak üzere sütunlar (bağışlanmıştır)...

15.2

Pergamon

ca. İ.S. 131-145.

AE 1933, 275; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 399-401, no. 210.

Δημοσθένην ||² Δημοσθένους | Παιανία ||⁴ Πολέμων | κατὰ ὄναρ.

“Polemon (gördüğü) rüya üzerine Paianeia'lı Demosthenes oğlu Demosthenes'i(n heykelini diktirdi).”

16. IULIUS THEODOTOS

(Philostr. VS 566-567)

16.1

Atina

ca. Ἰ.Σ. 120-ca. Ἰ.Σ. 176

CIG 424; IG III 775; IG II² 3813; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 462-464, no. 251.

Ἰούλιον Θεόδο[τον] ||² [Μ]ελιτέα σοφιστὴν | vac. οἱ μαθηταί.

“Öğrencileri Melite’li sofist Iulius Theodotos’u(n heykelini diktirdi).”

16.2

Eleusis

Ἰ.Σ. ca. 120-ca. 176

IG II² 4087; Élias A. Kapetanopoulos, “Leonides VII and His Family”, **BCH**, c. XCII, no. 2, 1968, s. 502; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 463-464, no. 252.

[Κλ.? Αἰλίαν Κηφ]ισοδώραν, ||² [Κλ. Λυσιάδου δα]δουχήσαντος | [θυγατέρα, Κλ.] Λεωνίδου ||⁴ [δαδουχή]σαντ[ο]ς ἔγγονον, | [Κλ. Σώσπι]δος δα[δο]υχήσαντος ||⁶ [ἀδελφή]ν, Ἰουλίου Θεοδότου | [σοφιστο]ῦ γυναῖ[κα], στρατη||⁸[γ]ήσα[ντος] ἐπὶ [τοὺς] ὀπ[λίτας], | βασιλεύ[σ]αντος, κηρ[υκεύσαντος] ||¹⁰ τῆς ἐξ Ἀ[ρ]είου πάγου β[ουλῆς] | ὁ ἀνὴρ καὶ [τ]ὰ τέκνα Ἰ[ούλιος] ||¹² Θεόδοτος καὶ Ἰουλία Κηφ[ισοδώ] | [ρα, σωφ]ρο[σύ]νης ἔνεκ[εν]

καὶ] ||¹⁴ [ἀρετῆς καὶ εὐτ]εκνίας [ἀνέθῃ] | [καν καθ' ὑπομνη]ματ[ισμὸν τῆς] ||¹⁶
[ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς].

Eski **dadoukhos**'lardan Claudius Lysiades'in kızı, Claudius Leonides'in torunu, Claudius Sospes'in kız kardeşi ve sofist Iulius Theodotos'un eşi Aelia Kephisodora'ya adanmış onurlandırma yazıtı. Theodotos burada **hoplitēs**'lerin **stratēgos**'u, **arkhōn basileus** ve **Areios Pagos** meclisinin elçisi olarak karşımıza çıkar.

16.3

Eleusis

İ.S. ca. 120-ca. 176

CIG 397; IG III 677; IG II² 3616; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 464, no. 253.

Ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴ ||² καὶ ἡ βουλὴ τῶν Φ καὶ ὁ δῆμος | Ἰούλιον
Ἀπολλόδοτον Μελιτέα, ||⁴ Ἰουλίου Θεοδότου σοφιστοῦ | στρατηγήσαντος
καὶ βασιλεύ||⁶σαντος καὶ κηρυκεύσαντος | τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς ||⁸
ὕδον καὶ Αἰλίας Κηφισοδώρας, | Κλ. Λυσιάδου δαδουχήσαντος ||¹⁰ θυγατρός,
ἄρξαντα τοῦ Κηρύ | κων γένους, ἀρετῆς ἕνεκα.

Areios Pagos meclisi ve **dēmos**'un sofist Iulius Theodotos'un oğlu Melite'li Iulius Apollodotos için diktirdiği heykelin onurlandırma yazıtı.

EK 3: Flavius Philostratos İsmi İçeren Yazıtlar Kataloğu

1. ATİNALI LUCIUS FLAVIUS PHILOSTRATOS

1.1

Atina

ca. İ.S. 205

IG II² 1803; Traill, “Greek Inscriptions Honoring Prytaneis”, s. 321-326, no. 13; Agora, c. XV, s. 314-315, no. 448.

Ἀγαθῇ Τύχῃ ||² ἐπὶ ἄρχοντος Μ. Μουν. | Θεμισωνος Ἀζηνιέως ||⁴
στρατηγοῦντος ἐπὶ τὰ ὅπλα | Λ. Φλ. Φίλοστράτου Στειριέως ||⁶ οἱ πρυτάνεις
τῆς Ἰπποθωντί|δος φυλῆς τειμήσαντες αὐτοὺς ||⁸ καὶ τοὺς αἰσεῖτους
ἀνέγραψαν | ἐπώνυμος Ἀριστοκλείδης ||¹⁰ Φιλιστείδου Πειραιεὺς | Κλ.
Μάρων ||¹² Κλ. Ἑλενος | Ἀρχέλαος ||¹⁴ Ἑρένν. Σώσανδρος | Μάγνος
Ἡρακλείδου ||¹⁶ Εἰρηναῖος | Θρασύβουλος Κλεοφῶντος ||¹⁸ Ἡράκλειτος
Εὐμένους | Ἐπαφρόδιτος ||²⁰ Πολύενος Σιτοῦ | Ἐράτων Εὐμένους ||²²
Πείθων Κάρπου | Ἰούν Λύσανδρος ||²⁴ Δομίτ. Τρόφιμος | Θεοδόσιος
Ἀττάλου ||²⁶ Παράμονος Ἑρμείου | Κλ. Ἀσκληπιάδης ||²⁸ Ἀπολλώνιος
Σωσιβίου | Νεικόμαχος Ἀπολλωνίου ||³⁰ Ἀμέθυστος Ζωτικοῦ | Ξύστος
Πρωτογένους ||³² Νεικόστρατος Ἀμφείονος | Σωτήριχος [- - - ca. 6- - -] ||³⁴
Διονύσιος [- - -]

Yazıtta Steiria **dēmos**’undan olan Lucius Flavius Philostratos **hoplitēs** komutanı olarak geçmektedir (4.-5. satır).

1.2

Atina

ca. İ.S. 205

Traill, “Greek Inscriptions Honoring Prytaneis”, s. 326-329, no. 14; **Agora**, c. XV, s. 313-314, no. 447.

ἀγαθῇ τύχῃ ||² ἐπὶ ἄρχοντος Μ. Μουν. | Θεμίσωνος Ἀζηνιέως ||⁴
στρατηγοῦντος ἐπὶ τὰ | ὅπλα Λ. Φλ. Φιλοστρά-||⁶του Στειριέως οἱ
πρυ | τάνεις τῆς Ἀντιοχί||⁸δος φυλῆς τειμήσαν | τες αὐτοὺς καὶ τοὺς ||¹⁰
αἰσείτους ἀνέγραψα[ν] | ἐπώνυμος Αἰ. Κορνήλιος ||¹² Αἰλ. Κορνήλιος | Αἰλ.
Ἰσόχρυσος ||¹⁴ Αἰλ. Ἀπολλώνιος | Αἰλ. Θαλῆς ||¹⁶ Αἰλ. Διονύσιος | Αἰλ.
Ἀντιφῶν ||¹⁸ Αἰλ. Ἀρτέμων | Αἰλ. Φίδιμος ||²⁰ Αὐρ. Μάρκος | Αἰλ. Σωσίβιος
||²² ἱερεὺς Ἀριστοφῶν | Βάθυλλος Ἀριστοφῶντος ||²⁴ Εὐκαρπος | Ἐκτικὸς
Τείμωνος ||²⁶ Ἐπάγαθος Ἐκτικοῦ | Εὐήμερος Ἀσκληπιάδου ||²⁸ Ἀρτέμων
Ἐπικτήτου | Ἀλέξανδρος ||³⁰ Θεόδωρος | Δομνεῖνος Θεοδώρου ||³² Κάλλων
Πρώτου.

Yazıtta Steiria **dēmos**’undan olan Lucius Flavius Philostratos **hoplitēs** komutanı olarak geçmektedir (4.-6. satır).

1.3

Atina

ca. İ.S. 205

IG II² 1803; James H. Oliver, Sterling Dow, “Greek Inscriptions”, **Hesperia**, c. IV, no. 1, 1935, s. 50-52, no. 13; **Agora**, c. XV, s. 315, no. 449.

[ἐπὶ ἄρχοντος Μ. Μουνατίου ||² Θεμισώνος Ἀζηνιέως στρα | τηγοῦντος ἐπὶ
τοῦ]ς ὀπ[λείτας] ||⁴ [Λ. Φλ. Φι]λοστράτου Στει[ριέ- | ως -' π]ρυτανείας οἱ
πρυτά ||⁶ [νεις] τῆς Οἰνεΐδος φυλῆς τ[ει- | μή]σαντες ἑαυτοὺς ἀνέγρ[α]- ||⁸ ψαν
| ἐπώνυμος Αἴλ. Π[υ]ρφόρος ||¹⁰ Κλ. Ἰεροφάντης νν Ἀχαρνεύς |
Οὔεντ. Νεικοκράτης Φυλ[ά] ||¹² Οὔεντ. Ζοΐλος Φυλά **vac.** | Φλ. Ξενοκλῆς
Ἀχαρ. **vac.** ||¹⁴ Κλεῖτος) Ὁῆθεν | [Κ]αλλίστρατος Ποσ[ει]δ[ωνίου]-] ||¹⁶ [-
- **ca.** 8 - -]σιο[- - **ca.** 4 - -]λ[- - -] | [- **ca.** ? -]λ[- **ca.** 3 -]τ[- -]

Yazıtta Steiria **dēmos**’undan olan Lucius Flavius Philostratos **hoplitēs** komutanı olarak geçmektedir (3.-5. satır).

1.4

Olympia

İ.S. 3. yüzyıl

IvO, no. 476; Bowersock, **Greek Sophists in the Roman Empire**, s. 6; Anderson, **Philostratus: Biography and Belles Lettres in the Third Century A.D.**, s. 18; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 377-378, no. 200.

Ἀγαθῇ Τύχῃ ||² Δόγματι τῆς Ὀλυμπί | κῆς βουλῆς **vac.** Φλ. ||⁴ Φιλόστρατον
Ἀθη | ναῖον, τὸν σοφιστήν, ||⁶ ἡ λαμπροτάτη πατρίς.

Heykel kaidesinde yer alan yazıtta çok ünlü yurdu Atina’nın Olympia’da, oradaki meclisin onayıyla kendi yurttaşı olan Atinalı sofist Flavius Philostratos’u(n heykelini) diktirdiği yazılıdır.

1.5

Erythrai

İ.S. 3. yüzyıl

Edmond Pottier, Amédée Hauvette-Besnault, “Inscriptions d'Érythrées et de Téos”, **BCH** 4, 1880, s.153-155; **I. Erythrai**, 63; C.P. Jones, “τρόφιμος in an Inscription of Erythrai”, **Glotta**, c. LXVII, 1989, s. 194-197. Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 378-381, no. 201.

Ἀγαθῇ Τύχῃ | **vac.** ||² [Τ]ὸν τοῦ σοφιστοῦ | Φλ. Φιλοστράτου ||⁴ καὶ τῆς
κρατίστης | Αὐρηλίας Μελιτίνης ||⁶ υἱὸν Λ. Φλ. Καπιτωλεῖνον, | συγγενῇ καὶ
ἀδελφὸν ||⁸ καὶ θεῖον συνκλητικῶ[ν], | ἡ κρατίστη βουλὴ τὸν ||¹⁰ ἑαυτῆς
τρόφιμον καὶ | εὐεργέτην ἐπιμε||¹²λησαμένου τῆς ἀνα|στάσεως τοῦ
βουλάρ||¹⁴χου Αὐρ. Εὐτυχianoῦ.

Sofist Flavius Philostratos ile **kratistē** Aurelia Melitine'nin oğlu Lucius Flavius Capitolinus'un meclis (**boulē**) tarafından heykeli diktirilmiş; heykelin dikilmesi işi meclis başkanı (**boularkhos**) Aurelius Eutykhianos'un denetiminde gerçekleşmişti. Metinde Roma senatörü (**synklētikos**) akrabaları vurgulanan (erkek kardeşi ve yeğeni Roma'da senatörlüğe kadar yükselmiştir, satır 7-8) Lucius Flavius Capitolinus Erythrai meclisini himaye eden (**trophimos**) bir hayırsever (**euergetēs**) olarak (satır 10-11) anılır.

2. LEMNOS'LU LUCIUS FLAVIUS PHILOSTRATOS

Hephaistia (Lemnos)

İ.S. 3. Yüzyıl

IG XII 8, 27; Puech, **Orateurs et Sophistes Grecs dans les Inscriptions d'époque Impériale**, s. 382-383, no. 202.

ὁ ἱερεὺς τοῦ ἐπωνύμου τῆς ||² πόλεως Ἥφαίστου. Λ. Φλ. | Φιλόστρατος ||⁴
τὸν υἱὸν τοῦ ἀρχιερέως | Π. Αἰλ. Μητροφάνους ||⁶ Προσπαλτίου. Π. Αἴλιον |
Ἐργοχάρην Προσπάλτιον ||⁸ τὸν ἴδιον ἀδελφιδοῦν | γυμνασιαρχήσαντα,
ἄρξαν ||¹⁰ τὰ τὴν ἐπώνυμον ἀρχήν, | στρατηγήσαντα, ἀγορανο ||¹² μήσαντα,
μηδεμίαν μήτε | ἀρχὴν μήτε ὑπηρεσίαν ||¹⁴ παραλιπόντα ἐν τῇ πατρί | δι
εὐνοίας τῆς εἰς αὐτὸν ||¹⁶ χάριν | ψ(ηφίσματι) β(ουλή)ς δ(ήμου).

Epōnymos Hephaistos kenti rahibi Lucius Flavius Philostratos'un **arkhiereus** Publius Aelius Metrophanes Prospaltios'un oğlu, Publius Aelius Ergokhares için diktirdiği heykelin kaidesinde yer alan onurlandırma yazıtı.